

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

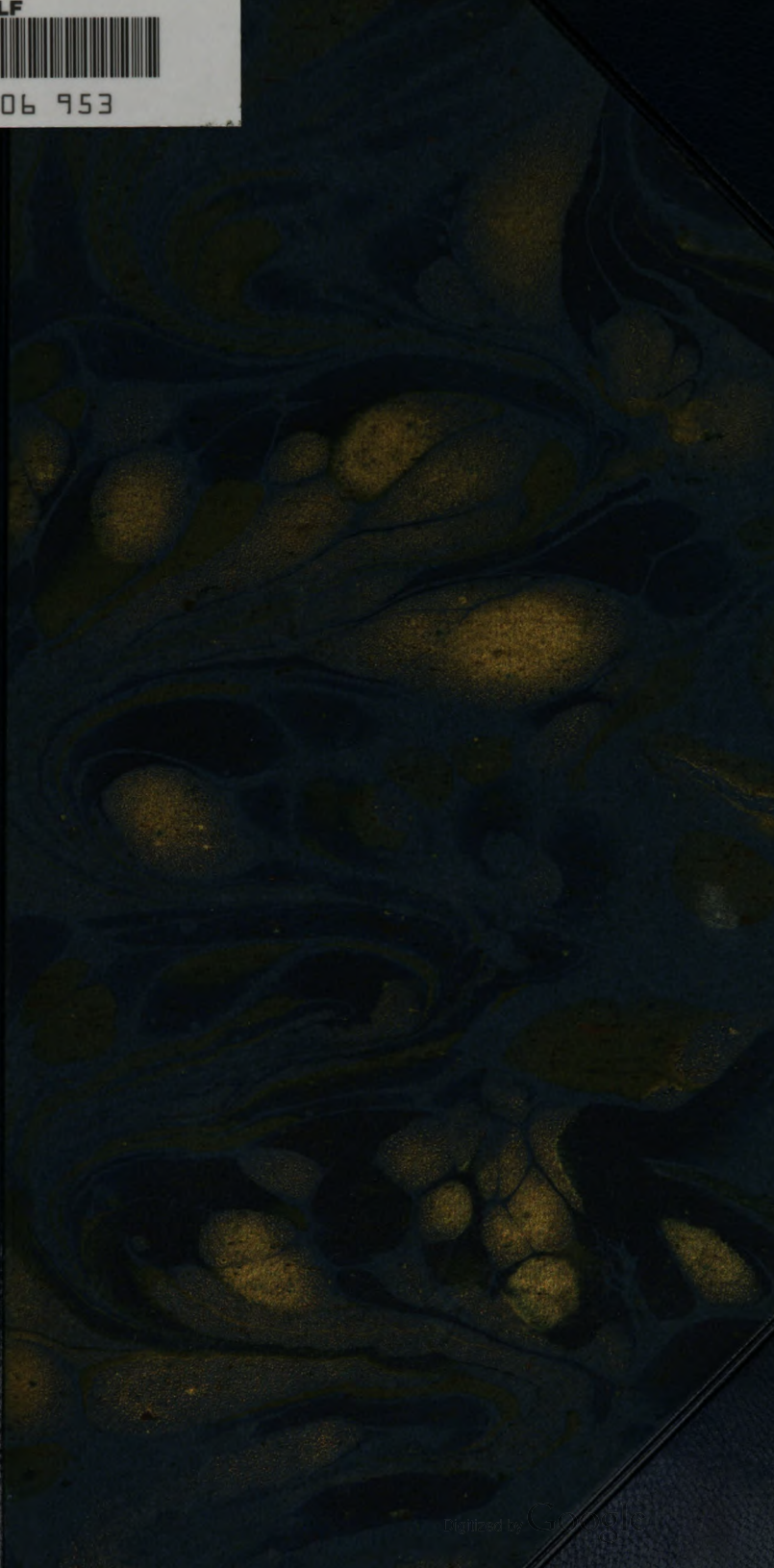
About Google Book Search

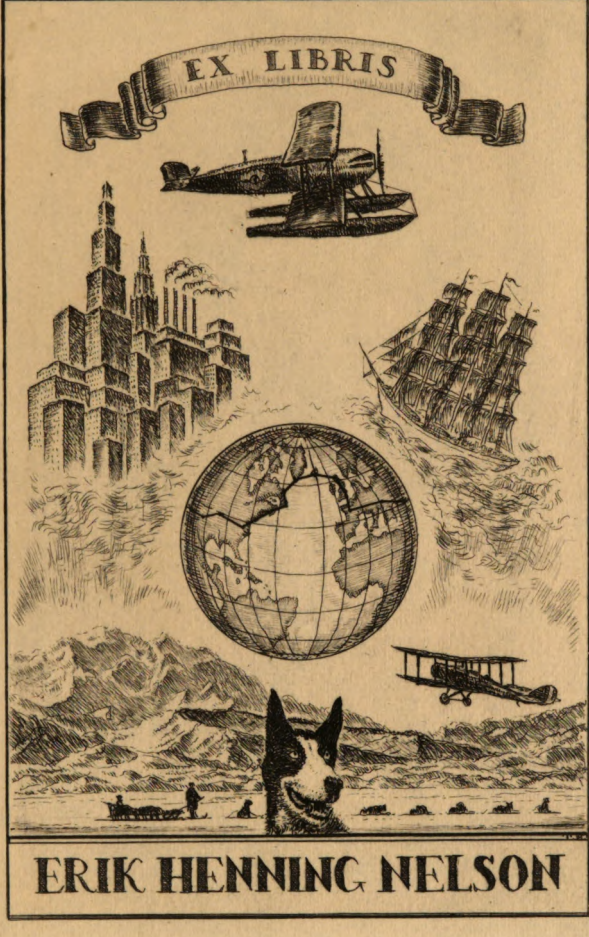
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

LB 106 953

ERIK HENNING NELSON

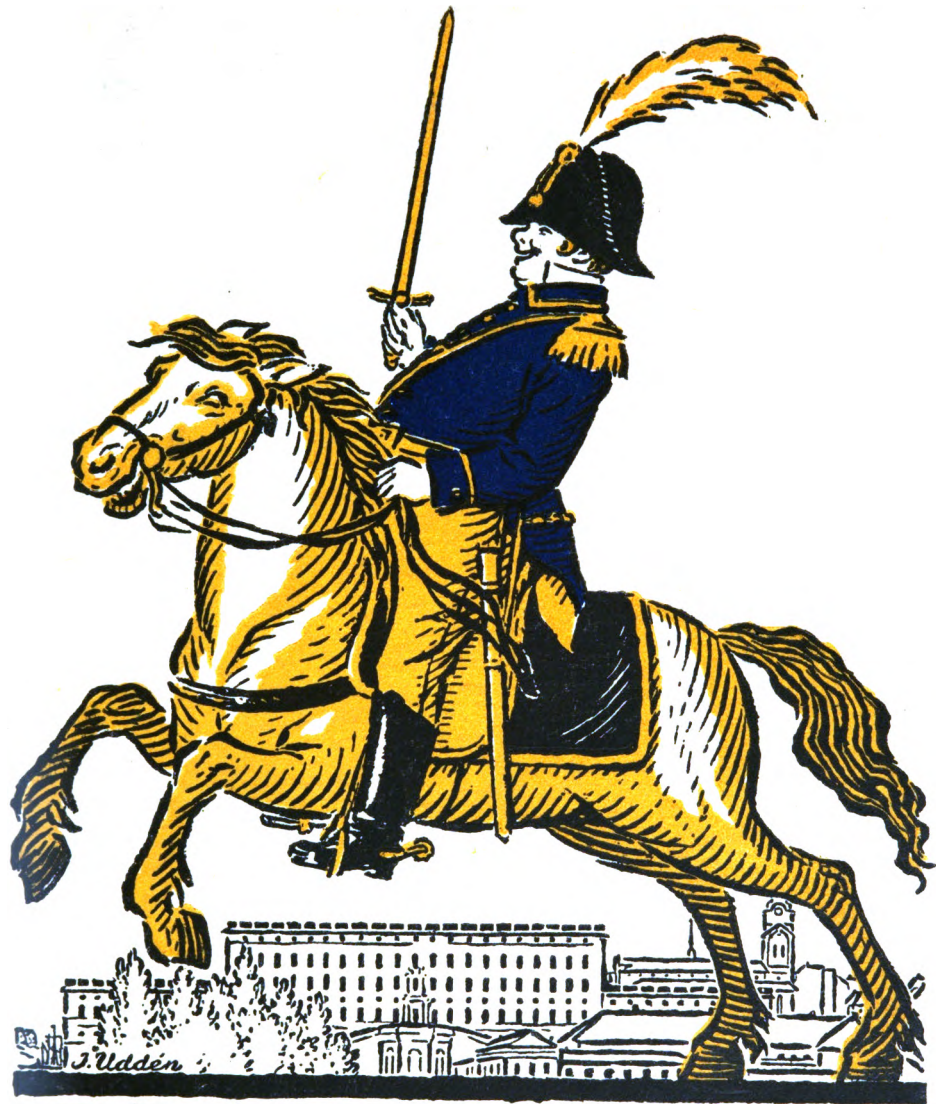
THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

GIFT OF
ERIK HENNING NELSON

Storborgare och Stadsmajorer af Carl Forsstrand

Hugo Gebers Förlag
Stockholm

YA

CARL FORSSTRAND

.....

STORBORGARE
OCH STADSMAJORER

ABRAHAM LORENZSON WESTMAN D. Y.

Efter ett miniatyrporträtt av J. A. Gillberg,
tillhörigt dr Sven Hedin

STORBORGARE OCH STADSMAJORER

MINNEN OCH ANTECKNINGAR
FRÅN GUSTAF III:s STOCKHOLM

AV

CARL FORSSTRAND

MED ILLUSTRATIONER

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM
HUGO GEBERS FÖRLAG

ISAAC MARCUS'

BOKTRYCKERI-
AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

1 9 1 8

LOAN STACK

GIFT

FÖRORD.

Efterföljande skildringar ha, oavsedt i texten angivna källor, huvudsakligen grundats på bouppteckningar och mantalslängder i Stockholms rådhusrätts och Stockholms stads arkiv, på uppgifter i de Klerckerska genealogiska samlingarna och andra handlingar i K. Biblioteket samt, angående släkten Westman, på kamrer Bo Lövgren tillhöriga anteckningar. För hans vänlighet att ställa dessa till mitt förfogande får jag härmed uttala min tacksamhet. Jag vill även frambära mitt tack till majoren, friherre F. A. Ridderstolpe, förste bibliotekarien H. F. G. Lindegren, registrator W. Gyllensvärd, arkivarierna G. Bolin och N. Östman, v. häradshövding N. Oldenburg, skriftställaren N. Erdmann samt amanuensen I. Simonsson, som bistått mig med upplysningar, ävensom till friherre Hugo D. Hamilton och doktor Sven Hedin, vilka ställt illustrationsmaterial till mitt förfogande.

Saltsjö Duvnäs i november 1918

Carl Forsstrand

INNEHÅLL

I. BRYGGAREKUNGEN	Sid. 1
II. ALL VÄRLDENS WESTIN	115
III. EN SKEPPSBROMAGNAT	160
IV. TVÅ GULDDRAGARE	178
PERSONREGISTER	197
BILAGOR: Stamtavlor över släkterna WESTMAN och WESTIN.	

ILLUSTRATIONER

UTOM TEXTEN:

<i>Abraham Lorenssohn Westman d. y.</i> Efter miniatyrporträtt av J. A. Gillberg, tillhörigt dr Sven Hedin	titelplansch
<i>Clara Elisabeth Hedin f. Westman</i> , efter original av C. F. von Breda, tillhörigt Dr Sven Hedin	48
Kanslirådet <i>Sven Anders Hedin</i> , efter original av P. Krafft d. y., tillhörigt Dr Sven Hedin	64
<i>Carl Michael Bellman</i> , efter original av Elias Martin, Nationalmuseum	80
<i>Bellman i bysättningshäktet</i> , efter teekning av honom själv, jämte verser till Abraham L:son Westman	96

	Sid.
<i>Utsikt från Blekholmen över trakten mellan Observatorium och Gamla Kungsholmsbrogatan, efter original av J. Säfvenbom, i Stockholms rådhus . . . . .</i>	144

I TEXTEN:

<i>Madam Nyman, silhuettbild ur Carléns upplaga av Bellmans skrifter . . . . .</i>	9
<i>Elisabeth Westman, f. Westman, efter miniatyrporträtt av J. A. Gillberg . . . . .</i>	33
<i>Carolina Margaretha Nyström, f. Westman, efter miniatyrporträtt</i>	74
<i>Kapten Fredrik Nyström, efter miniatyrporträtt . . . . .</i>	75
<i>Johan Westin, efter gravyr . . . . .</i>	133
<i>Henrik Westin, efter teckning av F. von Dardel . . . . .</i>	153
<i>Fredrik Westin, efter gravyr . . . . .</i>	157
<i>Jurgen Christoffer Müller, kopia efter original av C. F. von Breda</i>	168
<i>Johanna Elisabeth Müller, f. Hollström, efter original av P. Södermark . . . . .</i>	169
<i>Oldenburg paraderar för överståthållaren, efter gravyr av L. F. A. Almfelt . . . . .</i>	185
<i>Oldenburg och överståthållaren, efter generalmönstringen 1808, efter gravyr av L. F. A. Almfelt . . . . .</i>	189
<i>Carl Ernst Oldenburg, efter en Par Bricole tillhörig avbildning</i>	193

I.

BRYGGAREKUNGEN.

När Carl Michael Bellman under de senare åren av sitt liv strövade omkring i det av honom så högt älskade och så mästerligt beskrivna Stockholm, styrde han ofta kosan till de på hans tid natursköna och föga bebyggda men i våra dagar mycket förändrade och av storstadsutvecklingen illa misshandlade trakterna norr och öster om Clara sjö. Där hade han goda vänner och bekanta, hos vilka han alltid var välkommen och föremål för förståelse och beundran. Ibland gästade han den vackra och älskvärda fru Helena Maria Quiding på Heleneberg, vilket var »gudomligt och prydt i Floras färg», men oftast hamnade han hos Abraham Lorenzson Westman, »Bryggarekungen», som hade sitt sommarnöje eller, som det på den tiden hette, sin »Fåfånga» på de lummiga höjderna vid Sabbatsberg. I Abraham Lorenzsons gästfria hem trivdes skalden synnerligen väl. Han var där omfattad med varm vänskap av den förmögne, frikostige och temperamentsfulle värden, som mången gång gav honom en god ekonomisk handräckning och med vilken han särskildt sympatiserade på grund av deras gemensamma

beundran för Gustav III. Han stod även på god fot med den älskvärda och rikt begåvade värdinnan, fru Elisabeth. Med makarnas barn och i synnerhet lilla Clara, äldsta dottern, som var hans särskilda favorit, fick han kela och skämta efter behag, och bland familjens umgänge träffade han många vänner. Medlemmar av den stora Westmanska släkten omväxlade där med representanter för andra ansedda borgarefamiljer, med riksdagsmän och ämbetsmän, ledamöter av Par Bricole och andra glada ordenssamfund o. s. v., och mången gång förhöjde Carl Michael med sina sånger stämningen och glädjen vid de stora gästabuden. Bäst trivdes han dock i vardagslag och vid de små familjefesterna. Då var han husets rolighetsminister, som anordnade dramatiska upptåg och divertissemang, tillfällighetspoeten, som diktade och sjöng på födelse- och namnsdagar och i vänners krets fick glömma krämpor och bekymmer.

I Bellmans på fångslande episoder så rika levnads-saga bildar sålunda hans förhållande till familjen Westman ett intressant kapitel. Det skänker en inblick i skaldens eget liv men även i de förmögna borgarehemmens inrättning och umgängesliv under tjusarkonungens dagar. Om »Bryggarekungen» Abraham Lorens-sons minne redan från denna synpunkt är värdt att något utförligare belysas, är detsamma det dock än mer i andra hänseenden. Bellmans gynnare och umgängesvän var nämligen en av de mest uppmärksammade och omtalade medlemmarna av Stockholms borgerskap under de sista decennierna av 1700-talet. Han intog en bemärkt och framskjuten ställning bland sina yrkesbröder, de talrika idkarne av bryggerirörelsen, och mot slutet av 1780-talet framträdde han såsom

riksdagsman och en av Gustav III:s ivrigaste anhängare i främsta ledet bland de politiskt intresserade och verksamma Stockholmsborgarne.

Efterföljande anteckningar äro avsedda att belysa allt detta ävensom att lämna några erinringar om Abraham Lorenzsons släkt, fränder och familjeförhållanden och därmed skänka en föreställning om en typisk stockholmsk storborgaresläkt under 1700-talet. Bryggaresläkten Westman kan nämligen med fullt fog kallas en sådan, såväl på grund av sin ekonomiska och sociala ställning som till följd av den sammanhållning och det fasthållande vid familjetraditionerna i avseende å levnadskall och verksamhet, som länge kännetecknade densamma.

*

Enligt äldre uppgifter skall släkten Westman härstamma från en bryggare Johan eller Jan Westman, som ägde en gård »med brygg- och mälthuus» vid Hötorget, i kv. Hästhuvudet och där nuvarande Kungsgatan framdragits, samt avled i pesten år 1710. Denna härstamning anföres av bland andra V. Örnberg¹ och i *Gamla Stockholm* av C. Lundin och A. Strindberg, men har sedermera visat sig vara oriktig. Redan av den i februari år 1712 efter Jan Westman upprättade bouppteckningen framgår nämligen, att han ej kan ha varit den ryktbara bryggaresläktens stamfader, ty i sitt äktenskap med Margaretha Haubitz (eller enligt bouppteckningen Hamfritz) efterlämnade han endast en dotter, den vid faderns frånfalle blott omkring två och ett halvt år gamla Anna Margaretha. Nyare forskningar,

¹ *Svensk släktkalender*. Årg. 1. Sthlm 1885.

uppmärksammade även av Örnberg¹ eller kanske av honom först utförda, ha däremot visat, att stamfaderskapet för Westmanska släkten tillkommer en annan och med Jan Westman samtida Stockholmsbryggare vid namn Erik Larsson Westman, född antagligen vid midten av 1600-talet och död den 29 september 1720. Det är ej omöjligt att dessa två Westmän på grund av gemenskapen i släktnamn och yrke voro fränder, kanske bröder, man härför ha ej några bevis kunnat anträffas.

Erik Larsson Westman, vilken uppgives ha varit son till en bryggare med dopnamnet Lars men utan angivet släktnamn i Stockholm under drottning Christinas tid, var en välbärgad man. Han ägde nämligen ett stenhus med bryggeri och brännhus i kv. Wildman på Norrmalm, vid dåvarande Packartorgsgatan, nu Biblioteksgatan, och mellan Jakobsbergs- och Lästmakaregatorna, ävensom en liten gård med uthus på andra sidan av förstnämnda gata i kv. Språkmästaren. Sistnämnda gård uppgives ha varit belägen vid »Lilla Dygatan»², varmed förmodligen menas västra stranden eller sidan av det från Stora Träsket till Ladugårdslandsviken eller Katthavet löpande vattendraget eller den s. k. Träskrännilen. De två fastigheterna, som i bouppteckningen efter Erik Larsson upptogos till ett värde av 20,000 daler kopparmynt,

¹ *Svenska ättartal*. Årg. 9. Sthlm 1893. Släkten, vars namn stundom skrevs *Wessman*, kallas där *Lars-släkten* till skillnad från en annan bekant och framstående Stockholmsläkt, som efter stamfadern, handlanden Petter Westman benämnes *Pers-släkten*.

² Namnet finnes ej å Tillæus' karta, vadan det torde hade kommit ur bruk redan före 1730-talet.

stannade länge i hans ättlingars ägo och ha särskildt intresse såsom den snart talrika, förmögna och högt ansedda släktens stamtillhåll och den första miljön för dess lönande verksamhet. Om dennas gestaltning och omfattning under Erik Larssons tid föreligga emellertid blott knapphändiga uppgifter, liksom även om inrättningen av hans hus och hem. Men till produkterna av bryggerirörelsen kan man vara viss om att »Westmans svagöhl» hörde, vilket omtalas från början av frihetstiden såsom en i Stockholm omtyckt måltidsdryck. Att det ej saknades prydlighet, ja till och med elegans i Erik Larssons dock antagligen överhuvud ganska enkelt och borgerligt inredda hem, därom tala några uppgifter i bouppteckningen, nämligen franska tapeter kring en sal, tre stycken kungliga konterfej, ett stort »schillerie», franska tapeter till en kammare och en harpa. Den sistnämnda kan måhända tyda på att redan stamfadern omhuldade de musikaliska intressen, som längre fram i tiden kännetecknade flera av hans ättlingar och som särskildt gjorde sig gällande i deras uppskattning av Bellmans sånger och personlighet. Men det är ju även möjligt, att harpan i Erik Larssons hem blott spelade en roll vid husandakten och som ackompanjemang till psalmsången, såsom bruket var i borgarefamiljerna under det karlinska tidevarvet.

Erik Larsson Westman ingick i början eller midten av 1680-talet äktenskap med Kerstin Persdotter Dahlgren, vilken avled år 1716. Med henne hade han åtta barn¹, av vilka följande fem överlevde honom: dottern Eva, f. 1688, d. 17... , först gift med v.

¹ Se stamtavlan; bil. I.

fiskalen vid rådhusrätten i Stockholm Anders Röding och därefter med guldsmeden i Stockholm Gottfrid Eichen; sonen Lorenz, f. 1690, d. 1730, bryggare i Stockholm; sonen Erik, f. 1693, d. 1740, bryggare och sedan bakugnskrivare i Stockholm; sonen Jakob, f. 1697, d. 1731, brännvinsbrännare i Stockholm;

dottern Christina, f. 1701, d. efter 1751, gift med bryggaren, sedan visitören i Stockholm Nils Högman.

De fem syskonen delade arvet efter fadern och fingo vid arvskiftet tillika ut sitt hos honom inestående modernearv. Lorenz, äldste sonen, som även hade andra, rätt betydande fordringar i boet, blev ägare av de ovannämnda fastigheterna. Erik erhöll faderns signetring och Jakob hans skospännen av silver. Av bröderna var Lorenz den märkligaste och av särskildt intresse, därför att han blev stamfader för talrika efterkommande, vilka ibland sig räknat släktens mest kända och framstående medlemmar. Även Erik grundade en släktgren, som dock intagit en jämförelsevis mindre uppmärksam ställning, tidigt överflyttade till Finland, därefter kom till Härnösand och först i senare tid återbördats till Stockholm, men Jakob gifte sig ej och tycks ha varit familjens olycksfågel eller åtminstone oförmögen att bidra till den unga släktens strävanden efter socialt anseende. I en anteckning från slutet av 1720-talet heter det nämligen, att han levde under sin broder Lorenz' försvar och i dennes hus i kv. Wildman.

Lorenz Eriksson Westman ingick år 1718 äktenskap med Magdalena Lütkeschwager Lorentz. Hon var dotter av bildhuggaren i Stockholm Joachim Lütke-

schwager och Catharina Garp, vilken blev änka 1711 och två år därefter gifte om sig med bryggaren i Stockholm Antoni Lorentz. Dennes släktnamn antogs av hans styvbarn, ovannämnda Magdalena och hennes broder Anders, bryggare i Stockholm, f. 1710, d. 1775. Lorenz Eriksson ägde som nämnts fädernegården i kv. Wildman, vilken under hans tid tycks ha väsentligt förbättrats och utvidgats. Utom det gamla stenhuset utgjordes den nämligen vid hans frånfälle år 1730 av spannmålsbodrar av sten samt mält-, bränn- och bryggeriverk. Han innehade också den lilla förut nämnda gården i kv. Språkmästaren, som emellertid låg på Stockholms stads mark. På 1720-talet hade han även blivit ägare av ett stenhus i kv. Oxen Större, vid Regeringsgatan, mellan Ålands- och Jakobsbergsgatorna, och till detta hus, som var värderadt till 24,000 d. k., hörde bränn- och bryggeriverk, vilket tyder på att han hade väsentligt utvidgat den av fadern drivna rörelsen. Av bouppteckningen framgår vidare att Lorenz Eriksson efterlämnade 20,000 d. k. i kontanta penningar samt 874 lod förgylldt och 255 lod oförgylldt silver, välförsett lösörebo och över 5,500 d. k. i osäkra fordringar o. s. v. Hela kvarlåtenskapen uppgick till över 91,000 d. k., och boet var ej besväradt av några skulder.

Den vid sin bortgång blott fyrtioårige Lorenz Eriksson hade sålunda väl sørjt för sina efterlevande, vilka jämte änkan¹ utgjordes av nio barn, nämligen sönerna Lorenz, Abraham, Erik och Johan samt dottrarna Chri-

---

¹ Denna ingick 1731 eller året efter mannens död nytt äktenskap med bryggaren *Anders Söderman* och sedan hon 1735 åter blivit änka, gifte hon sig för tredje gången år 1738 med bryggaren *Petter Christiansson Hansen*.

stina, Catharina, Magdalena, Sara och Margareta. Alla sönerna, utom Erik, vilken gifte sig med en dotter till bagareåldermannen i Stockholm Jakob Hårholtz och till följd därav blev bagare, ägnade sig åt fäderneyrket och voro bryggare i Stockholm. Då två av dem gifte sig i bryggaresläkter och två av deras systrar äktade bryggare, kan man väl säga, att släkten Westman redan i sin tredje generation behärskade en betydande del av bryggerirörelsen i huvudstaden eller att herrarna Westman och deras svågrar bildade en riktig bryggarening eller trust, fastän detta begrepp i nutida mening var okänt under 1700-talet.

Med hänvisning till stamtavlan¹ må nu lämnas några utförligare meddelanden och upplysningar om de märkligare medlemmarna i den talrika syskonkretsen och i de närmaste ätteleden.

Christina, Lorenz Erikssons äldsta dotter, ingick år 1736 vid sjutton års ålder äktenskap med bryggaren Nils Jonasson Nyman eller Nyman Jonasson, som man skrev på den tiden. Hon var den från slutet av frihetstiden och det gustavianska tidevarvet bekanta och mångomtalade »madam Nyman». Enligt ett uttalande av Bellman, i hans i bysättningshäktet på Stockholms slott den 8 maj 1794 avfattade men tyvärr ej fullbordade levernesbeskrivning² skall hon på äldre dagar ha varit mycket ful, vartill kom en från många andra håll vitsordad stor barskhet och manhaftighet. Det lider nog ej heller något tvivel om, att hon vid mog-

¹ Bil. I.

² C. G. Carléns uppl. av *Bellmans skrifter*; d. IV, sid. 472.

nare år med sin bastanta kropps-
hydda, sitt rättframma språk, sin
föga klädsamma bindmössa och sin
förmåga att sätta sig i respekt hos
såväl sina egna drängar och pigor
som andra personer verkade föga
kvinnlig och gjorde ett kanske huvud-
sakligen frånstötande intryck. Men
det finns många vittnesbörd om att

MADAM NYMAN.

hon det oaktadt var godhjärtad och välgörande, att hon
utövade stor gästfrihet o. s. v., och för övrigt tycks
även hon i yngre år ha haft att glädja sig åt, om ej
någon större fägring, så dock ungdomens behag och
många förträffliga egenskaper. Härom får man en före-
ställning i en av de bröllopsskrifter, som utdelades den
5 februari 1736, då hon trädde i brudstol med Nils
Nyman, och som innehåller en av herrarna S. och
J. Roos — förmodligen ett par poetiska bryggare —
författad betraktelse över:

Äckta nöije bringar löije
Ut' och innan, morgon, kväll.
Ensam wara har sin fara,
Then en wän har är rätt säll.

Sedan om brudgummen den upplysningen lämnats,
att han tidigt blev fader- och moderlös, men genom
företagsamhet och ilit och Herrans milda hjälp för-
värvat gård och bryggeri, läses om bruden:

För den skull har ock Gud en täcker brud er gifvit,
En brud, som ej har fel från hjässan ner till tå,
En brud, som jämt och samt från waggan idogt blifvit
Uppfostrad med god tukt och lärt i hushåll gå.

Denna duglighet i husliga värv, vilken för övrigt var vanlig bland borgarfruarna i gamla Stockholm, kom madam Nyman väl till pass under hennes äktenskap och än mer sedan hon efter mannens död 1762 ensam stod ej blott för sitt hushåll utan även för det stora bryggeriet. Detta var jämte boningshus m. m. beläget vid Drottninggatan, mitt emot gamla Barnhuset och i kv. Islandet, där Nils Nyman genom köp år 1734 blivit ägare av tre tomter. Det var där, madam Nyman, sedan hon blivit änka, fortsatte rörelsen och, skriver en minnestecknare¹, »blev känd av hela Stockholm som en barsk, morsk och resolverad käring, den där icke skydde att hugga en utkörsdräng vid örat samt ej heller skrädde ord, då det gällde att tillrättavisa personer av högre samhällsställning». Som exempel härpå anföres den ofta berättade historien om, hur en baron och kammarherre, som en gång var madam Nymans gäst, uttalade sin belåtenhet över att vistas i borgarhus, där man kunde leva ogeneradt och, såsom han nu gjorde, ligga med armarna på bordet. Gumman Nyman inföll härvid: »Om ni går ut till mina svin, så kan ni få njuta er rätta bekvämlighet — ni kan då få ligga i mathon hel och hållen».

Enligt en annan version skall det ej ha varit någon kammarherre utan en av de kungliga prinsarne, som sålunda blev avsnäst eller tillrättavisad. Men detta är, oavsedt andra skäl, osannolikt, därför att madam Nyman var i högsta grad konungskt sinnad och hyste stor beundran för Gustav III och hans hus. Enligt sägnen skall också konungen, som räknade flera av

¹ B. Schöldström. *Mörkt och ljusst. Minnen och anteckningar.* Sthlm 1892.

hennes bröder och brorsöner bland sina tillgivnaste anhängare från borgerskapet, vid flera tillfällen ha visat henne uppmärksamhet och artighet. I nyare tid har hågkomsten härav återupplivats i O. Wijkanders år 1870 på K. Teatern uppförda skådespel *En konung*, vari handlingen lär ha grundats på traditioner inom Westmanska släkten.

Ett vackert minne av Christina Nymans goda hjärta, liksom även om intressen, som man knappast kunde vänta hos ett fruntimmer med hennes praktiska sinne och väl mest åt hushållsbestyr och bryggeriangelägenheter ägnade liv, är hennes förhållande till Carl Stenborg, den ryktbare och framstående sångaren-skådespelaren och teaterdirektören.

Madam Nyman blev år 1783 genom köp ägarinna av flyglarna till det stora f. d. Falkenbergska, sedan s. k. Kirsteinska huset i kv. Memnon, vid Munkbrogatan och mellan Kåkbrinken och Munkbron. Några månader efter förvärvet lät hon om- och påbygga fastigheten efter ritningar av Johan Fredrik Walmstedt, och samtidigt därmed torde hon ha med Carl Stenborg träffat den överenskommelse, varigenom han fick disponera det rymliga och välbelägna huset för sin teatraliska verksamhet. Stenborg hade förut i åtskilliga år haft sin teater å det nära Träsktorget belägna Eriksberg, men behovet av rymligare lokaler och lämpligare läge hade i början av 1780-talet tack vare allmänhetens livliga teaterintressen och talrika teaterbesök blivit allt mer kännbart. »Stenborgs önskan att tillfredsställa publiken och på samma gång bereda sig själv förnödenheten av ökade recetter, kröntes», skriver vår förnämste kännare av den gustavianska tidens teaterför-

hållanden¹, »med framgång lättare, än man kanske hoppats. Han lyckades nämligen att för sin plan intressera den rika bryggaränkan 'madam' Nyman, så att hon icke blott åt honom upplät sitt hus vid nedre Munkbron (nuvarande nr 1), utan även med frikostig hand försträckte de för detsammias apterande till skådeplats erforderliga penningemedlen. Inredningen verkställdes av slottsbyggmästaren Kirstein och salongens dekorerings av hovintendenten Rehn.»

Den Stenborgska teatern, som från och med den 4 juni 1788 »med allernådigste tillstånd» kallades Svenska Komiska Theatern, invigdes den 29 oktober 1784 med uppförandet av *Gustaf Ericsson i Dalarne*, »drama blandad med sång uti tre akter av herr Carl Envallsson, musiken av herr Carl Stenborg.» Konungen bevistade jämte hertigarne föreställningen och blev, då han inträdde i sin loge, enligt den tidens sed emottagen med handklappningar. Man kan också taga för givet att teaterns ägarinna befann sig bland publiken och att hon deltog i det livliga, nästan entusiastiska bifall, som denna ägnade Envallssons och Stenborgs fosterländska och anslående verk. Utan tvivel kände hon sig särskildt tilltalad av den unge dalmasen Olas arietta, som inleddes sålunda:

Vi daldrängar unga
vi leva glada och unga

och vari vidare förekommer följande prisande av en av bryggerinäringens produkter:

När åter julen tillstundar,
man tunnorna sprundar;

¹ J. Flod mark. *Stenborgska skådebanorna*. Sthlm 1893.

då få vi kalasa:
en sprakande brasa
oss manar att rasa.
Till oss vid dess värma
sig kullorna närma,
och starkölet mustiga
alla gör lustiga
natt och dag.
Vårt liv är en kedje
av sysslor och glädje.
Se det är vårt lag.

Den nya teatern började sålunda framgångsrikt sin verksamhet, väl i främsta rummet tack vare Carl Stenborgs varma intresse och utmärkta ledning, men även genom madam Nymans tillmötesgående som husägarinna och ekonomiska bistånd. Mot anordningarna i det nya Thaliatemplet riktades emellertid inom kort några anmärkningar, skriver den nyss anförde skildraren. »Man klagade över det starka draget från trappan, som gjorde sig pinsamt kännbart på premiére, och man påstod till och med att ett besök på denna plats vore för hälsan vådligt. Ett annat klagomål gällde åskådarebänkarna, som voro så höga, att de åstadkommo benens bortdomning, då man länge setat. Tillika var det så trångt emellan varje bänk, 'att en fet mansperson och ett välbestubbadt fruntimmer' ej kunde tränga sig emellan, än mindre få någon vila. 'Dessutom, huru förolämpar icke den bakom sittandes knän den framföres.'» — »Den om sin teaters anseende måne direktören lærer nog icke försummat att snart avhjälpa de överklagade olägenheterna», tillägger krönikören, och däri erhöll han säkerligen bistånd av husets ägarinna.

Stenborgska teatern ägde bestånd till den 16 april 1799, då avskedsföreställningen gavs. Då uppfördes *Rikard Lejonhjärta*, »där Stenborg», skriver den citerade teaterhistorikern, »för sista gången som Blondel på sin egen scen hänförde publiken med arian: 'O, min konung, min vän' och sitt förträffliga violinspel. Följde så Armfelts sångkomedi *Maskeraden*. Täckelset föll, och Stenborgska teatern var blott ett minne, som långt in i följande tider angenämt hägrade för fantasien bland de många, vilka där tillbringat oförgätliga stunder, då vardagslivets bekymmer, åtminstone för tillfället, trängts i bakgrunden av glada bilder, framkallade genom skämtets och löjets väna genier.»

Jämte teaterlokalerna innehöll huset åtskilliga bostads- och andra lägenheter. Den förnämsta hyresgästen var Carl Stenborg, vars hushåll år 1790 enligt mantalslängden utgjordes av hans svägerska, kvartermästareänkan Ulrika Stenborg med en son och dotter, mademoiselle Augusta Kröger, kusken E. Rundström, lakejen E. Lundblom, tjänstgossen Johan Segergren och två pigor. Till denna rätt talrika samling slöt sig såsom mer eller mindre beroende av Stenborg aktrisen fru Johanna Catharina Löfblad, född Enbäck, som hade börjat sin teaterbana redan på 1740-talet vid K. Svenska skådeplatsen och sedermera övergått till Per Stenborgs och därefter till hans sons trupp. Hon var sedan 1774 änka efter skådespelaren Jean Löfblad, hade på sin tid varit en framstående skådespelerska, särskildt i äldre kvinnoroller — hennes glansroll var »gumman Gertrud» i *Njugg spar och fan tar* — och var nu på äldre dagar föremål för Carl Stenborgs omvårdnad. Med 1796 års utgång drog hon sig tillbaka från scenen,

men avled först 1811 och på en försörjningsinrättning å Kungsholmen. De övriga hyresgästerna i huset voro markören P. Lundberg, som höll biljard och kaffehus, sjömansänkan Oxelsten, som innehade krogen n:o 529, avskedade köksmästaren Grandorff, handelsexpediten Gaspard Romjou och vaktmästareänkan Anna Pihlgren.

Det var sålunda en ganska heterogent sammansatt societet, som var beroende av madam Nyman såsom husägarinna i staden mellan broarna; men själv föredrog hon att bo i sitt ovannämnda hus på Norrmalm. Där, vid den förnämliga Drottninggatan, levde och regerade hon till döddar och hade tydligen både godt utrymme och i alla andra avseenden väl ordnad för sig. Hon disponerade nämligen för egen räkning hela fastigheten, som hade 32 dubbla och 6 enkla fönster, och hade inga hyresgäster. År 1790, då hon ännu vid fyllda sjuttio år tycks ha varit vid god vigör och i full verksamhet, utgjordes hennes hushåll av den 68-åriga mamsell Sabina Genigsman, jungfru Johanna Tillman, fyra pigor och tio bryggardrängar, varjämte den gamla soldatänkan Sara Skog för sin fattigdoms skull åtnjöt fritt uppehälle.

Madam Nyman avled i oktober 1795 och blev begravnen på Clara kyrkogård, där hon för sig och sin make till vänster om södra porten i kyrkogårdsmuren hade låtit uppföra ett större gravkor. Vid jordfästningen, som ägde rum den 27 oktober, utdelades tryckta verser, i vilka lästes följande vackra eftermäle:

Sällt vilar nu ditt stoft, säll njuter nu din själ,
I evighetens fröjd, lycksalighetens väl.
Ej tadlets ilskna röst emot din grift skall hinna,
Vid redlighetens suck skall smädarns rop försvinna.

Var finns förutan fläck en spegel fri och klar?
Var finns den dödlige, som inga brister har?
Allt nog — en eftervärld skall alltid rättvis vara
Och alltid på din mull den sanningen förklara,
Hur av uppriktighet, av ära och av vett,
Du i din vandringstid ditt kön exempel gett,
Hur smickret i din själ sig aldrig nånsin döljde,
Hur sanning varje fjät utav din vandel följde,
Hur driftighet och flit din tid betecknat har,
Och hur du säll och nöjd med livets afton var.

Å gravkoret är anbragt en inskrift med ursprungligen gyllene, men nu av tidens tand illa åtgångna bokstäver. Man erfar därav bland annat, hur bryggaren Nils Nyman, som var kyrkoråd och en av församlingens föreståndare, efter 1751 års stora eldsvåda hjälpte »St:tæ Claræ kyrka och församlingens fattighus ur ödesmål».

Christina Nyman hade i sitt äktenskap blott en dotter¹, den år 1740 födda Christina, som 1759 gifte sig med bryggareåldermannen Carl Johan Wier, i hans första gifte, och avled 1791, sålunda fyra år före modern. Arvet efter denna tillföll därför dotterbarnen: sönerna Carl och Nils Wier, bryggare i Stockholm, och döttrarna Karolina Margaretha och Magdalena, den förra gift med konteramiralen och landshövdingen Carl Fredrik Aschling, den senare med sin frände, kamreren vid Nummerlotteriet Daniel Abrahamsson Westman.

¹ B. Schöldström anför i sin här ovan citerade bok, att hon skulle ha haft en dotter till vid namn Elisabeth, som blev gift med sin kusin Abraham Lörenzson Westman; men detta är oriktigt, och S:s för övrigt rätt intressanta uttalanden om madam Nymans ättlingar äro följaktligen ogrundade. Abraham L:son Westmans familjeförhållanden m. m. skola framdeles belysas.

Huset vid nedre Munkbron försålles några år efter madam Nymans död till slottsbyggmästaren och majoren Adolf Ulrik Kirstein, som i sitt första gifte hade hennes brorsdotter Anna Margaretha Westman. Det var efter honom det erhöill benämningen Kirsteinska huset. Under förra hälften av 1800-talet användt för en mängd olikartade ändamål, är det bland annat bekant därför, att det år 1800 stiftade Stora Sällskapet där hade sina första lokaler. Den stora fastigheten vid Drottninggatan åter tycks ha stannat i gumman Nymans ättlingars ägo till 1811, då den försålles till bryggaren P. Hartman. Även efter denne innehades den länge av bryggare, nämligen A. R. Wennberg, som köpte den 1831, O. G. Pallin 1837 och G. Granström 1855.

Närmast i ordningen efter Christina Nyman bland Lorenz Eriksson Westmans barn var den år 1720 födda sonen Lorenz, till skillnad från fadern kallad Lorenzson och med tiden bryggareålderman och rådman i Stockholm. Sistnämnda befattning vittnar liksom åldermansskapet om hans framskjutna ställning och sociala anseende. Han var också en mångsidigt verksam och dugande man. Redan år 1740 eller vid tjugu års ålder vann han burskap som bryggare, år 1762 blev han kyrkoråd och fattigföreståndare i Clara och Adolf Fredriks församlingar samt direktör för Brand- och försäkringskontoret, två år senare blev han bisittare i bryggareämbetet och i februari 1766 ledamot av borgerskapets Beredningskommission. Han hade därjämte från dess början varit ledamot av Börsbyggnadskommissionen och i flera år ledamot av Borgerskapets 50

äldste samt bryggareämbetets taxeringsman, då han 1777 valdes till rådman. Alderman blev han 1778 ävensom ledamot av Accisrätten och slutligen 1779 ledamot av Ämbets- och byggningskollegium.¹ Vid riksdagen 1778—79 ledamot av Borgareståndet.

Redan vid tjuuguett års ålder och sedan han som lärling och dräng hos styvfadern bryggaren Petter Christian Hansen fullbordat sin yrkesutbildning och blivit sin egen inträdde Lorenz Lorenzson i det äkta ståndet. På hösten år 1741 firade han nämligen sitt bröllop med Margaretha Bevij, dotter av bryggaren i Stockholm Carl Bevij och Anna Larsdotter Krus. Bruden, som tillhörde en välbärgad familj och på modernet härstammade från den ansedda stockholmska bryggarsläkten Leffler, medförde i boet en riklig utstyrsel och ägde uppenbarligen därjämte mycket goda förutsättningar för att betrygga sin makes ättegrens tillväxt och bestånd. Under loppet av femton år, eller från 1742 till 1757, skänkte hon nämligen släkten Westman tolv nya medlemmar, av vilka elva hunno mogen ålder.² Detta var ganska ovanligt i en tid, som synes alldeles särskildt ha kännetecknats av stor dödlighet bland de späda barnen och ungdomen. Men oavsedt den från modern och säkerligen även från fadern ärvda livskraften bidrog väl till denna kull av unga Westmännens framgångsrika kamp för tillvaron de i de borgerliga husen i Stockholm under 1700-talet rådande uppfostringsmetoderna med sträng tukt och ordning samt enkel men god och riklig näring.

¹ Dessa uppgifter äro hämtade ur *Stockholms borgmästare och rdd.* II. Sthlm 1918.

² Se stamtavlan; bil. I.

Enär mantalslängderna för 1740-talet blivit förstörda, är det omöjligt att avgöra, var Lorenz Lorenzson och hans maka bodde sedan de ingått sin förening och under det närmast följande decenniet. Det är dock sannolikt att det var i svärfadern bryggaren Bevijs hus vid Repslagaregatan (nu Olovsgatan nr 8) i kv. Vargen i Adolf Fredriks församling, ty där träffas paret år 1751. Samma år övergick fastigheten genom arv och utlösen av medarvingarna till Lorenz Lorenzson. Svärfadern avled nämligen sagda år och efterlämnade även en gård i det närbelägna kv. Tranhalsen, vilken också övergick till Lorenz Lorenzson. Under de närmast följande decennierna omtalas denne som ägare av ytterligare några tomter i samma kvarter samt belägna vid Repslagaregatan och Holländaregatan, så att han slutligen ägde så godt som hela kvarteret. Själv bodde han emellertid ända till sin död i huset i kv. Vargen.¹ Några år före sitt frånfälle eller den 14 juni 1788 hade han visserligen med sina övriga barns bifall försålt såväl huset i detta kvarter som tomterna 16, 17 och 18 i kv. Tranhalsen till sin näst yngste son, bryggaren Isaac Westman, för ett belopp av 6,666 rdr 32 sk. specie, men förbehållit sig att få till döddagar disponera och bebo de rum och lägenheter i övre våningen i förstnämnda hus, som han förut innehaft. I samband med denna överenskommelse skiftades hans övriga egendom mellan barnen och vid sitt frånfälle efterlämnade Lorenz Lorenzson på grund härav och enligt

---

¹ De två nu nämnda kvarteren tyckas ha varit en riktig centralpunkt för bryggerirörelsen på Norrmalm. Utom av Westmännerna ägdes nämligen tomter i dem på 1780-90-talen av bryggarne Wilhelm Richnau och Johan Georg Rehn.

uppgift till boupppteckningen av hans hushållerska Stina Stierman endast omkring 2,000 rdr sp.

Lorenz Lorenzson Westman, som redan år 1776 blivit änklings, avled den 3 maj 1792. Vid hans jordafärd sex dagar senare utdelades tryckta verser, författade av tidevarvets, kan man väl säga, störste tillfällighetspoet, Carl Michael Bellman. Nordens Anakreon hade tillhört den bortgångne åldermannens och rådmannens umgänge, åtnjutit stor gästfrihet i hans hus och strängade vid hans bortgång sin lyra till ett vackert eftermäle. Han hade redan varit med på det stora kalas, som Lorenz Lorenzson gav, då han blivit vald till rådmann, och säkerligen var han under de följande decennierna en gärna sedd gäst även i vardagslag i rådmannens hem, där han såsom framdeles skall visas knöt varma vänskapsband med ett par av sönerna.

Ur det långa sorgeskvadet, som finnes reproduceradt i Chr. Eichhorns upplaga av Bellmans skrifter, må följande anföras såsom belysande den bortgångne storborgarens karaktär och personlighet.

Fullt två och sjutti år med ålderns krona prydd,
I dag en hedersman sig samlar bland de döda.
Sin kalk han druckit ut av livets vedermöda
Och flyktat från en värld av tusen stormar brydd.

Din vandel varit jämn och älskansvärd och god,
Och därför händer nu ikring din kalla gömma
Att sanning hedrar dig och fromma vänner ömma,
Och ryktet bär din bild med ögats varma flod.

Du har som samvetsman visst ingen gjort förnär,
Därför, då ögonen du saligt sammanlade,
Allt folket kring din mull med rörda känslor sade,
De sade dessa ord som skriften tolkar här:

*Du har ej öfvervåld ell' nånsin orätt gjort,
Och ingen undertryckt i dina bud och rätter,
Och således på din grav man denna runan sätter,
Att oskuld ingen flärd i dina domar sport.*

Ditt stoft, du hedersman, en sällsynt åsyn gav,
Då barn, barnbarn, barnbarns barn med dygdig ungdoms ära
Sig ömt förenade din kalla börda bära
Och gjuta tårar ut vid brädden av din grav.

Under dikten läses i en not: »Salig Herr Rådman har sett 72 barn, barnbarn och barnabarns barn, varav 42 ännu leva.»

Av den bortgångne åldermannens stora barnaskara hade, som förut nämnts, endast en eller sonen Lorenz dött i barndomen. Samtliga de övriga överlevde honom utom döttrarna Anna Margaretha, Catharina och Sara samt tredje sonen i ordningen, som föddes samma år som den nyss nämnde dog eller år 1751 och därför fick dopnamnet Lorenz.

Anna Margaretha var först gift med slottsbyggmästaren Georg Fröman och sedan med majoren Adolf Ulrik Kirstein, vilken två år efter det han blivit änkling eller 1774 gifte om sig med Anna Margaretha Nescher, dotter av den bekante Bricolechefen och framstående biografiske samlaren, vinhandlaren David Georg Nescher och Catharina Margaretha Hahr. Catharina äktade bryggaren Anders Willman och Sara bryggaren Petter Ulrik Schultz. Av de återstående döttrarna valde även Magdalena sin make bland Stockholmsbryggarne, nämligen i den bekanta och högt ansedda släkten Hart

man¹, men Christina gifte sig med medicine doktor Per Fredrik Lenngren, kusin till skaldinnans man, och knöt därigenom förbindelser med mer litterära kretsar.

Den ovannämnde, år 1751 födde Lorenz Lorenzson d. y., var naturligtvis bryggare och gift med en bryggaredotter, Sara Bong. I mantalslängden för 1780 omtalas han som boende i faderns gård vid Repslagaregatan i kv. Vargen och hade då fem drängar och två pigor i sin tjänst. Hans verksamhet avbröts emellertid redan 1786, då han borttrycktes av döden, efterlämnande änka och fyra späda barn. Liksom flera andra av släkten var han medlem av Par Bricole och intog inom detta lysande och glada ordenssamfund en framskjuten och uppmärksam ställning. Härom träffas vittnesbörd i det åminnelsetal, som efter hans död hölls den 1 mars 1786² och varur följande må anföras:

»Handelsmannen och bisittaren i det Lofliga Bryggare-Embetet, Herr Lorenz Westman Lorenzson, andre sonen af Rådmannen Herr Lorenz Westman och dess fru, f. Bevij, är född den 1 nov. 1751. År 1775 blef han efter uttjänste läroår själf husbonde och läromästare. Den 16 juli 1780 började han smaka den äkta, den ljufva kärlekens nöjen i förening med mademoiselle Sara Bong. Brodern Westman kände vänskapen. Han njöt bland oss dess ljufva fördelar. Den 19 Martii 1784 friades han från alla de äfventyr, som möta tappra Riddare på den förskräcklige Bron, och intogs

---

¹ Johan Hartman (f. 1737, d. 1817), son av bryggaren Johan Ernst Hartman och Anna Catharina Tegelström. Med honom hade hon sex söner, som alla blevo bryggare, och tre döttrar, vilka gifte sig med bryggare av släkterna Dimander, Dubois och Wertmüller.

² Nescherska handskriftsaml. K. Biblioteket.

i denna vår helgedom som Commendeur. Förtjänsten saknar aldrig i vårt samfund sin belöning, och brodern Westmans kunde så litet döljas eller misskännas, att han den 15 Maji förlidet år utnämndes till Seende Graden, hvilket dock döden honom nekade. Rötfeber, förorsakad af förkylning, slutade dess lefnad den 25 sistlidne Januari i dess halfva lopp. En sörjande enka med fyra späda barn, lycklige att ej känna sin mistning, och ett, som ännu gömt under dess moders bröst beständigt upplifvar för henne dess saknad. En vördad fader, fem bröder, af hvilka tre äro i detta sällskap, och fyra systrar.»

Av Lorenz Lorenzson d. y:s barn blev dottern Carolina Christina gift med en bryggare Blomner. Sonen Lorenz följde också släkttraditionerna och var bryggare, men för övrigt vet man föga om honom, utom att han var gift och hade en son, som också bar dopnamnet Lorenz och var bryggare samt tillika destillator. Denne torde ha varit den siste av släkten, som drev fäderneyrket. Han avled 1853, hade varit gift med sin fränka Fredrika Nyström — dotter av kaptenen för stadsvakten Fredrik Nyström och Carolina Margaretha Westman¹ — och efterlämnade två söner, vilka avledo ogifta, så att släktgrenen med dem ut-slocknade.

Äldst bland de vid Lorenz Lorenzson d. ä:s död kvarlevande sönerna var den år 1747 födde Carl. Liksom fadern och flertalet av bröderna var han bryggare, men kallas i Bricole-matrikeln »traktör», vilket tyder på att han ej nöjde sig med att tillverka utan

¹ Se här nedan sid. 74.

även utskänkte våtvaror. År 1780 bodde han i faderns hus vid Repslagaregatan och hade då flera drängar och pigor i sin tjänst. Bland sina yrkesbröder åtnjöt han högt anseende, ty han var bisittare i Bryggare-ämbetet, men torde det oaktadt ej ha varit i besittning av släktens vanliga skötsamhet och ekonomiska förstånd. Vid sin död den 9 juli 1799, efterlämnade han nämligen ett så skuldsatt bo, att det ej blev något över åt hans tre barn. Hans hustru, Margaretha Christina Funck, avled en månad efter honom, och av den efter makarna gemensamt förrättade bouppteckningen inhämtas, att tillgångarna blott utgjordes av diverse lösöre samt några smärre fordringar, hos brodern Abraham Lorenzson d. y, professor Sergel och grosshandlaren Küsel. Bland lösöret må nämnas Petrus Tillæus' bekanta karta över Stockholm, vars förekomst i huset kan tyda på att Carl Westman hyste särskilda intressen för fädernestaden, samt åtskilliga uniformspersedlar såsom kapten vid Borgerskapets infanteri. Han beklädde nämligen denna befattning och var den förste av släkten, som följde det bland de förmögna och ansedda borgarfamiljerna begärligt omfattade bruket att representeras i Borgerskapets militärkårer. Medan den s. k. Skeppsbroadeln eller de rika grosshandlarefamiljerna höllo sig för förnäma att låta sina söner tjäna i dessa kårer och i stället läto särskildt de yngre ibland dem ingå vid Andra livgardet eller andra regementen, utgjordes borgargardenas officerare av bryggare, bagare, garvare, gulddragare o. s. s., och släkten Westman var bland dem rikligt företrädd.

Anledningen till att Carl eller Calle Westman såsom han kallades i ekonomiskt hänseende avvek från från-

derna fanns måhända däri, att han var en glad och levnadslustig man, som mer än kanske var gagnelig för bryggeri- och traktörsrörelsen ägnade sig åt umgängeslivet. Han omtalas sålunda i Bricole-matrikeln som en av Bellmans närmare vänner, hans i boupp-teckningen angivna förbindelse med Sergel tycks tyda på att han även tillhörde den glade och vällevande bildhuggarens krets, och så finnas vittnesbörd om, att han stod på god fot med Elis Schröderheim, tidevarvets både ecklesiastik- och rolighetsminister. Sålunda var Schröderheim en av faddrarna, då Calle Westmans son Carl den 5 juni 1782 döptes. Dopförrätaren var kyrkoherden i Adolf Fredriks församling dr Flodin och de övriga faddrarna voro kamreraren Christian Sahlsten och fruarna Maria Wahrendorff och Carolina Wier. Calle Westman omtalas någon gång i Schröderheims brevväxling¹ och särskildt i breven till Olle Malmgren², den glada sällskapsbrodern, vilken ofta i Schröderheims sällskap förekom i de stockholmska borgarfamiljerna.

För övrigt må nämnas, att Calle Westman ej var den ende av Westmanska släkten, som stod i förbindelse med Elis Schröderheim. En av dennes bröder, hovrättsrådet och lagmannen Göran Schröderheim var gift med hans kusin Anna Margareta Westman, dotter av Johan eller Jan Lorenzson och Anna Elisabeth Blom,³ vilket givetvis medförde umgänge för Elis med hennes fränder. Han var också uppenbarligen lika

¹ Utg. av O. Levertin. Sthlm 1902.

² Om honom meddelas några upplysningar i förf:s bok *Sophie Hagman och hennes samtida*. Sthlm 1911.

³ Se stamtavlan, bil. I.

väl hemmastadd vid trisetbordet hos madam Nyman och Calle Westmans moder som i killespelet med de manliga medlemmarne av släkten och med Olle Malmgren, såsom framgår av efterföljande utdrag ur ett brev till den sistnämnde år 1784:

“Älsklige i Celadon. Frid vare med dig, med trean, tvåan och esset.

Jag måste äfven litet besvåra med några välmenta erinringar öfver någon förment ostadighet uti minom älsklige medspelares förhållande. Hafver han, som de velat mig intala, öfvergifvit trisetten och tagit det nesliga cambiot eller det oföränderliga lotto, hvad hafver honom därtill kunnat föranleda? Det är sannerligen att nedgrafva sina pund.

Det hafver fägnat mig att höra, med hvad poliskhet han hafver manat, stigit, fallit, hur redigt han erinrat sig spelets alla hvälfningar. Huru han med en kristlig försiktighet trampat sina medspelare på foten och saktmodigt pruttat åt andras misstag och olycka. Här rinna tårarna, när jag påminner mig trisetten hos gumman Nymans hedersvärda svärsyster, dåvarande bryggår-åldermannens, nu mera rådmannens, herr Lorenz Westmans kära, nu saliga maka. Huru kan ock lotto spelas af den, som aldrig tager eller håller vissa numror, såsom jag låtit mig berätta om min herre och nitton. Det är sannerligen tid att uppstå af lotto och att fara efter det ofvantill är och det som komma skall.⁴

Av Carl Westmans barn blev äldsta dottern Carolina Margaretha gift med en medlem av den bekanta stockholmsläkten Hofving. Den ovannämnde sonen Carl, som hade Schröderheim till fadder, tog måhända av denna episod inflytande för livet. Han skilde sig nämligen från släktens bryggårtraditioner och omfattade litterära intressen. Genom gifte med Antoinette Behn, född Eskovall, änka efter Carl Conrad Behn, blev han ägare av dennes lånbibliotek i huset n:o 8 i kv.

Pyramus vid Lilla Nygatan¹, och på 1820—30-talen uppträdde han som författare. Han utgav med titeln *Mathilda* en översättning av Maria Regina Roche's roman *La fille du Haineau* samt några småskrifter av polemiskt och skandallöst innehåll, nämligen *Sång vid den undersköna dalkullan Karin Ersdotters flykt från Stortorget, av en onämnd tillbedjare*, Sthlm. 1833, *Stundens märkliga treväpplingsblad. Kaptén Lindeberg, vackra Dalkullan och kolera morbus*, Sthlm 1834, och *Visa om en f. d. kaptén* (Anders Lindeberg), *som kom i häkte för skrivklåda*, Sthlm 1834. — Lånbibliotekarien Carl Westman titulerades kommissarie samt ägde huset n:r 4 i kv. Ersta i Catharina församling. Han avled 1836 och hade i sitt äktenskap två söner och två döttrar. De förstnämnda tyckas ha varit ogifta, så att släktgrenen med dem utslocknade.

Den 20 januari 1753 föddes Lorenz Lorenzsons och Margaretha Bevijs fjärde son, som redan tre dagar efteråt döptes och erhöll namnet Abraham. Döpelseakten förrättades av magister Lexell och som faddrar fungerade fru Anna Christina Westman och jungfru Anna Margaretha Sundin samt bryggarne Isaac Paulsen och Isaac Bevij. Det är icke bekant, huruvida några astrologer ställde horoskopet för den nyföddes kommande liv, men om så var fallet, torde de ha kommit till märkliga resultat. Den lille piltens senare levnadsöden tyda nämligen på att han gjorde sitt inträde i

---

¹ Om detta bibliotek, som han någon tid innehade i kompaniskap med den ryktbara Sophie Hagmans systerson, tullförvaltaren Pehr Bjurström, meddelas några upplysningar: C. M. Carländers *Svenska bibliotek och ex-libris*. 2:a uppl. I. Sthlm 1904. Sid. 364 o. f.

världen under märkvärdiga konstellationer på himlavalvet. Han blev ju med tiden ej blott den mest omtalade i sin talrika syskonkrets utan även den ryktbaraste medlemmen av släkten, från Gustav III:s dagar under benämningen »Bryggarekungen» känd som en av de mest framstående bland sina kolleger Stockholmsbryggarna och för livliga intressen för och verksamt deltagande i tidevarvets politiska angelägenheter och rörelser.

Om Abraham Lorenzsons ungdom och uppfostran föreligga ej några upplysningar, men det är antagligt, att han erhöll undervisning dels av informatorer i hemmet — en sådan, som hette Bengt Wallenius, omtalas i slutet av 1750-talet — och dels i Clara skola, som var den mest ansedda läroanstalten på Norrmalm under senare hälften av seklet. Emellertid är det troligt, att studierna stannade på det elementära stadiet och att unge Abraham i enlighet med bruket i borgarfamiljerna tidigt fick ägna sig åt praktiska värv, d. v. s. enligt släktraditionen åt bryggareyrket. Förmodligen skedde detta vid faderns bryggeri, ty han omtalas i ynglingaåren såsom tillhörande faderns hushåll; men han kan också såsom seden ofta var ha gjort sina lärospån vid något annat bryggeri, men bött i faderhemmet. Redan vid några och tjugu års ålder eller i slutet av 1770-talet tycks han ha blivit sin egen, och år 1781 gifte han sig med sin kusin Elisabeth Westman, dotter av Abraham Lorenzson d. ä. och Anna Brita Göding.¹

Under de första åren efter det han satt eget bo synes Abraham Lorenzson huvudsakligen hava ägnat

¹ Se stamtavlan, bil. I. och sid. 103.

sig åt familjelivet och sin bryggeriverksamhet. Han hade glädjen se hur bäggedera gestaltade sig lyckligt och väl. I december 1783 föddes hans första barn, sonen Abraham, som döptes av kyrkoherden i Adolf Fredriks församling doktor Flodin. Såsom faddrar fungerade några av de närmaste anförvanterna, nämligen den lille gossens morfader samt madam Christina Nyman, farbrodern Nils eller Niclas Westman, som nu titulerades »beridare» och med tiden blev kapten vid Nylands regemente, och fru Maria Catharina Fröman. Den nyfödde fick snart sällskap i barnkammaren, ty i december 1784 föddes Lorenz och i juli 1786 Carl Gustav. Även vid deras dop voro som faddrar anmodade några av de närmast intresserade fränderna, nämligen farfadern, rådmän Lorenz Lorenzson, fruarna Magdalena Hartman och Anna Brita Rehn, herrarna Carl och Daniel Westman m. fl. Beträffande bryggerirörelsen må nämnas, att Abraham Lorenzson med densamma förenade brännvinsbränning, vilket i en tid, som både i tillverknings- och konsumtionshänseende ej kände till några restriktioner eller intrång i den individuella friheten, rätt väsentligt torde ha bidragit till hans ekonomiska välstånd.

Från och med slutet av 1780-talet tillhörde Abraham Lorenzson offentligheten. Med livliga intressen för allmänna angelägenheter och utpräglade rojalistiska sympatier, kastade han sig då in i det politiska livet och blev en av de mest bemärkta och omtalade medlemmarna av Stockholms borgerskap. Hans namn träffas sålunda ofta i den gustavianska memoarlitteraturen och andra samtida skildringar. Fastän han ej intog en så framskjuten och betydande ställning som

Westinarne och några andra bland storborgarne, var dock hans inflytande särskildt bland det lägre borgerskapet en avsevärd faktor i de politiska fejderna, och både hans personliga uppträdande och politiska verksamhet voro av beskaffenhet att skänka honom en plats i det gustavianska tidevarvets hävder.

Abraham Lorenzons första eller mer uppseendeväckande offentliga framträdande sammanfaller med det uppträde, som den 1 augusti år 1788 ägde rum vid den även för åtskilliga andra bullersamma episoder bekanta Malmens källare vid Myntgatan. Till denna, som var ett av de mest ansedda och besökta värds- husen i Gamla Stockholm, hörde härberge för resande, särskildt begagnadt av adelsmän och officerare. Ett par sådana, kapten Drake och löjtnant Dandanell, kommo nyssnämnda dag från Finland och togo in på Malmens. De hade liksom talrika andra officerare, som voro missnöjda med förhållandena under kriget och tillhörde oppositionen mot Gustav III, vid härens uppbrott mot Fredrikshamn i midten av juli månad begärt avsked och rest hem och undgingo därigenom visserligen att indragas i de sorgliga och om sviktande fosterlandskärlek vittnande tilldragelser, som blivit ryktbara under benämningen Anjala-förbundet, men deras handlingssätt väckte stor ovilja och förbittring hemma i Sverige och ej minst bland det konungen tillgivna Stockholms borgerskap. Denna förbittring gav sig bland annat luft efter de nämnda officerarnas ankomst till Malmens källare, där en talrik folkmassa samlades, fordrade att få se dem och om dem, enligt R. F. Hochschilds skildring¹, hade de föraktligaste utlåtelse.

¹ *Memoarer*. I. sid. 142. Sthlm 1908.

Nämnde minnestecknare, som ingalunda tillhörde Gustav III:s beundrare, men i allmänhet torde få anses som en tillförlitlig och ganska opartisk skildrare, beskriver uppträdet följande sålunda: »Den närvarande polismästaren såg detta upploppet med kallsinnighet samt uppmuntrade i tysthet folket att härmed fortfara. Oroligheten tilltog och kammarherre De Geer anlände och under förevändning att söka underrättelser om sina anhöriga i Finland gick in till officerarna, talade vid dem och vid utgåendet sökte förmå folket till stillhet och att ej döma personer, vilkas uppförande och orsak till deras bortresande ej kändes. Hans föreställningar voro fåfänga, och han bortgick till torget, där han samtalade med någon, då polismästaren Liljensparre kom till honom samt styrkte honom att ej visa sig för folket, emedan polismästaren ej kunde svara för hans säkerhet. Baron De Geer, som ej såg något brottsligt i vad han gjort, svarade polismästaren som han förtjänade, men denne sade honom i tysthet de fasligaste saker, såsom att han var en förrädare, vilken umgicks med ryske ministern och i dag varit hos den kejsrerliga romerska med mera. Det närvarande folket tillstötte på polismästarens tecken, uppmuntrade av en bryggare Westman, då baron De Geer, beledsagad av polismästaren, begav sig upp för Kyrkobrinken till hörnet av Smedjegatan, där polismästaren åtskilde folket, som ropade hurra och svängde hattarna. Baron De Geer hade ej nog ståndaktighet att genast hämma en oförrätt, genom vilken den aktning, hans namn, hans uppförande och hans förmögenhet så billigt förvärvat honom, ansenligen minskades.»

Även Adlerbeth omtalar Abraham Lorenzsons andel

i episoden¹, och Crusenstolpe har i *Morianen* ägnat denna en skildring, vilken visserligen som vanligt är åtskilligt utbroderad men säkerligen i huvudsak grundad på fakta. I alla händelser kan man ej betvivla, att den hetlevrade bryggaren, ledd av sina rojalistiska sympatier och sin ovilja mot den adliga oppositionen, spelade en framskjuten roll i den i och för sig tämligen obetydliga tilldragelsen, vilken dock kan betecknas som prologen till snart kommande, märkligare politiska händelser. För Abraham Lorenzsons karakteristik eller såsom hans politiska debut har densamma intresse, därför att den belyser hans obetänksamhet eller en viss brist på behärskning, varpå han under de följande åren både i riksdagsfejden och eljes visade flera prov.

År 1789 erhöll Abraham Lorenzson tillfälle att deltaga i politiken på ett mer både korrekt och hedrande sätt än som ledare av Stockholmspöbeln i samförstånd med den märkvärdige polismästaren. I slutet av december 1788 blev han nämligen vald till ledamot av borgareståndet för Stockholms stad. Valet föregicks av många intriger och mycken oro och ledsagades av många anmärkningar och betraktelser.

Det var tio riksdagsmän, som skulle väljas, och konungen sparade ej på ansträngningar och ekonomiska uppoffringar för att ge valet en för sig gynnsam utgång. Detta väckte emellertid motstånd och missnöje, och av de tio, som den 27 december valdes, voro endast fyra konungens anhängare och pålitliga rojalister. En av dem var Abraham Lorenzson. Enligt Hochschild skall konungen den 22 december ha i riksdrotset greve Wachtmeisters närvaro lämnat överståthållaren

¹ *Historiska anteckningar*. B. 1; sid. 163. Sthlm 1892.

ELISABETH WESTMAN, F. WESTMAN.

EFTER MINIATYRPORTRÄTT AV J. A. GILLBERG, TILLHÖRIGT DR SVEN HEDIN.

— friherre Carl Sparre — en förteckning på de personer, som han önskade valda och bland vilka jämte Westman må nämnas rådman Lijdberg, grosshandlarne Schinkel och Reimers, gulddragaren Oldenburg och fabrikören Apiarie. Konungen skall härvid ha sagt, att han nödgades låta borgerskapet känna sin vilja och att de nämnda personerna voro pålitliga. Häremot gjorde överståhållaren invändningar, då han ej ansåg sig ha så stort inflytande hos borgerskapet, att han kunde inverka på valet, men även därför att de ifrågasvarande kandidaterna voro »föraktliga».

Hertiginnan av Södermanland omtalar i sina dagboksanteckningar¹ för januari 1789, hur konungen trodde sig under den förestående riksdagen kunna lita på de ofrälse stånden, men tillägger: »Möjligen miss-tager han sig dock; den förra hänförelsen synes nämligen ej längre vara densamma, och inom borgarståndet torde sinnesstämningen vara ganska förändrad. Det har ibland annat väckt stort missnöje, att en bryggare i Stockholm vid namn Westman, densamme som i somras ställde till uppträdet för att förolämpa de avskeds-tagande officerarna, blivit vald till riksdagsman; hans ståndsbröder vilja förklara valet ogiltigt därför, att han utstått kropsstraff; han har nämligen för brännvins-frågans skull varit dömd vissa dagars vatten och bröd.² Förmodligen ämnar man vid ståndets sammanträde söka få honom utesluten, såvida ej hela saken får falla i glömska, eftersom han anses vara en av kungens ivrigaste anhängare.»

Något försök att upphäva valet tycks emellertid ej ha gjorts, ty Abraham Lorenzson fick obehindradt utöva sitt riksdagsmannakall. Han gjorde sig också vid flera tillfällen under den stormiga och händelserika riksdagens förlopp särskildt bemärkt. När konungen några dagar efter det dramatiska och uppseendeväckande uppträdet på rikssalen den 17 februari, då han visade ut ridderskapet och adeln, lät häkta ett stort antal av oppositionsmännen med greve Axel von Fersen d. ä. och baron Carl De Geer i spetsen, var det sålunda

¹ *Hedvig Elisabeth Charlottas Dagbok*. Övers. och utg. av C. Cison Bonde. III. Sthlm 1907.

² Om denna Abr. Lorenzsons förseelse ha bekräftande upplysningar eftersökts men ej kunnat anträffas.

Abraham Lorenzson, som jämte några andra officerare vid Borgerskapets kavalleri verkställde arresteringen. Den 20 april, då borgareståndet utsåg fullmäktige i riksbanken, föll valet på rådmän Lijdman, fabrikören Apiarie och bryggaren Westman, vilka, skriver Hochschild, »köpte sig pluraliteten för 2,000 rdr, med ett ord venaliteten hos detta folket gick till en oanständig och föraktlig höjd.» Samma minnestecknare lämnar efter riksdagens avslutning den 26 april en översikt av de viktigaste riksdagshändelserna och tillägger angående konungens medhjälpare vid genomdrivandet av förenings- och säkerhetsakten följande för oppositionens uppfattning och partibitterheten upplysande uttalande: »Hos borgarne var saken anförtrodd åt talman, rådmän Lijdberg, före detta en juvelerare, vilken en gång tillförene förrådt fäderneslandet och nu understöddes av gulddragaren Oldenburg jämte bryggaren Westman och en handlande ifrån Gevle vid namn Wallej, de tvenne första utrustade med dumhuvuden och den djupaste okunnighet, som knappt tillät att skilja dem ifrån fänaden, men djärva och tilltagsna; de fingo ock vardera 1,300 rdr till bords hållande.»

Abraham Lorenzson var tydligen ganska illa ansedd av de politiska motståndarne, men i gengäld kunde han glädja sig åt konungens synnerliga bevägenhet. Denna yttrade sig dels i personliga ynnestbevis, dels i förmåner, som han erhöll för sin yrkesutövning. I Nationalmuseum förvaras ett präktigt, av hovurmakaren Jakob Kock förfärdigadt guldur med svart emaljtafla och briljanterade visare, som var en present av Gustav III och möjligen överlämnades till Abraham Lorenzson för hans välförhållande vid 1789 års riksdag. Redan under

dennas början lyckades den både för sina egna och sina yrkesbröders bästa nitiske bryggaren-riksdagsmannen åt bryggareämbetet utverka rättigheten att få bränna 10,000 tunnor säd mot 30,000 rdrs årlig avgift, och mot slutet av året tillerkändes honom personligen en med brännvinsbränningen förbunden förmån. I den finanskonselj, som hölls den 19 december 1789 och varvid baron Ruuth, riksdrotset greve Wachtmeister, riksrådet greve Beck-Friis, biskop Wallqvist samt lagmännen Ahlman och Håkansson voro närvarande, yttrade nämligen konungen, enligt Hochschild, att bryggareämbetets ansökan att få bränna brännvin skulle bifallas utan allt avseende på vad skäl däremot kunde anföras. »Då baron Ruuth nämnde, att bryggaren Abraham Westman med 1,500 rdr blivit förnöjd för en genom drankförsäljningen liden förlust, svarade konungen, det vore godt köp för en krona -- anseendes Westmans uppförande före och under riksdagen hava varit att anse såsom ett skäl att kronan är ostörd.» — »Men denne Westman var», tillägger skildraren, »lika så oskicklig att kunna befordra ett så högt ändamål som det är emot all historisk sanning, att något sådant någonsin varit uti fråga.»

Även utanför riksdagslivet gjorde sig Abraham Lorenzson bemärkt under höstmånaderna 1788 och de närmast följande åren. Under denna kritiska och oroliga tid, då krigsmakten var tagen i anspråk för rikets försvar och konungen ej ansåg sig riktigt kunna lita på de hemmavarande garnisonstrupperna, var vakthållningen i huvudstaden anförtrodd åt Borgerskapets militärkårer. Abraham Lorenzson tillhörde liksom flera medlemmar av sin släkt dessa och var 1788, då Danmarks

fredsbrott ägde rum och den lilla avdelning av Gula eller första gardet, som kvarlämnats i Stockholm, fått order att begiva sig till Kristianstad samt borgerskapet började sin vakthållning, löjtnant vid kavalleriets fjärde skvadron. Befälet för denna fördes av den här ovan nämnde bryggareåldermannen m. m. Carl Johan Wier som ryttmästare. Även Abrahams yngre broder Isaac Lorenzson, som längre fram i tiden befordrades till ryttmästare, tjänstgjorde vid skvadronen såsom »premier cornet».

I den gustivianska memoarlitteraturen träffas åtskilliga uttalanden om, att den borgerliga militärtjänstgöringen sågs med ovilja och hån av den riktiga militären och isynnerhet av de adliga officerarne. Särskildt klandrade man konungen, då han uppdrog den ovan omtalade arresteringen av riddarhusoppositionens medlemmar åt de med ryttmästare-, kaptens- och löjtnantsgrader begåvade bryggarna, slakterne, gulddragarne o. s. v. Dessa måtte emellertid ha skött sig tillfredsställande; åtminstone att döma av den ofta beskrivna generalmönstring, som avslutade vakthållningen och ägde rum å Adolf Fredriks torg den 30 september 1790 samt förevigats å Pehr Hilleströms bekanta tavla. Gustav III lät då sin nåds sol alldeles särskildt stråla över borgerskapet, och hans gode vän och beundrare Bryggarekungen spelade en framskjuten roll vid högtidligheterna. Enligt en bland skildringarna uppvaktades nämligen konungen vid själva mönstringen, där Elis Schröderheim fungerade som mönsterskrivare, av ryttmästarne Oldenburg och Nördström, och som dessas »handtlångare» tjänstgjorde fyra subalternofficerare eller en av varje skvadron, löjtnanterna fabrikör Hedman, bryggaren

Dubois, kryddkrämaren Palm och Abraham Lorenzson Westman. Vid den på kvällen samma dag hållna stora banketten på börsen upppassades hans majestät av bland andra den sistnämnde.

Efter det märkliga året 1789 och freden med Ryssland följde en jämförelsevis lugn tid, men den politiska splittringen fortfor och man rustade sig till en ny kraftmätning vid riksdagen i Gevle 1792, den sista under Gustav III:s regering och prologen till hans kort efteråt timade tragiska slut. I Stockholm hade bland borgerskapet sympatierna för konungen ytterligare minskats, och missnöjet med honom ökades, då det blev bekant, att riksmötet skulle förläggas till Gevle. Beslutet härom verkade till och med så, att riksdagsmannavalet i huvudstaden utföll till konungens nackdel och att endast en av de valde, nämligen Abraham Lorenzson, ansågs vara hans pålitlige anhängare. Sålunda skriver Hochschild: »Den 11 januari 1792 hölls riksdagsmannavalet i Stockholm, då borgmästaren Wallin, rådmännen Alegren och Reimers, grosshandlarne Asplund och Berger, fabrikören Ström, kramhandlaren Castrén, garvareåldermannen Johan Westin samt bagareåldermannen Floor och bryggaren Abraham Westman, den förre genom lottning med stenhuggaren Blom och karduanmakaren Ytterdahl, blevo valde, alla av oppositionen utom Wallin och Westman. Wallin såsom ledamot av högsta rätten ansågs tillhöra rojalisterna. Av dessa sistnämnda voro Blom och Ytterdahl, men då lotten utföll till Floors förmån, ropade det till myckenhet församlade borgerskapet bravo i flera omgångar. Detta val har kostat penningar, och man vet, att rådman Oldenburg erhållit 3,000 rdr och Westman 4,000 rdr att disponera, men förgäves. Det är märkligt, hur

entusiasmen för konungen fallit hos borgerskapet, och därtill har riksdagens utsättande i Gevle bidragit mera än något annat.»

Även biskop Wallqvist ägnar förloppet ett omnämnande:¹ »I Stockholms stad märktes en allmän harm att riksdagen var flyttad från dem, och oaktadt alla möjliga försök misslyckades valet alldeles hos borgerskapet, så att blott en, nämligen Abraham Westman, av Stockholms alla fullmäktige var av ministären erkänd, och han skaffade sig själv sitt förtroende.»

Det sista uttalandet tyder på att Abraham Lorens-son skulle ha offrat penningar för att bliva vald, och en anteckning av hertiginnan av Södermanland, som plägade vara väl underrättad, kan måhända tolkas så, att detta var fallet och att det ej stannat vid ett ringa belopp. På tal om den stundande riksdagen och om hur valen både i präste- och borgarestånden i Stockholm gingo konungen emot skrev hertiginnan nämligen i januari 1792: »Det var endast genom att betala den oerhörda summa av 12,000 rdr, som det lyckades ett av konungens kreatur, vid namn Westman, att bliva vald, vilket visar huru förändrade förhållandena härstädes nu äro.»

Huruvida Abraham Lorens-sons inflytande och betydelse voro värda så stora upoffringar, vilka väl dock till någon del bestredos ur konungens kassa, må lämnas därhän. För honom själv, liksom för många andra riksdagsmän, torde emellertid Gevleriksdagen ha varit ett minnesrikt intermezzo i deras vanliga leverne. Det blott några få veckor pågående riksmötet utmärktes nämligen av rätt livliga och spännande överläggningar

¹ *Minnen och brev.* Utg. av E. V. Montan. Sthlm 1878.

och förhandlingar och var därjämte förbundet med ett uppenbarligen mycket grundligt festande och många förströelser. Även i våra dagar lära ju sådana ej vara främmande för riksdagslivet, men under Gustav III:s tid och särskildt i Gevle spelade de en roll som kanske aldrig vare sig förr eller senare. Vad man ej vid valen hade lyckats vinna genom mutor, övertalningar och påtryckningar, hoppades man kunna ernå genom gästabud, fria tafflar, faraospel o. s. v., och särskildt utmärkte sig i detta hänseende och med syfte att förmå medlemmar av stånden att sluta sig till konungens anhang eller parti hans ryktbare gunstling Gustav Mauritz Armfelt.

Härom träffas hos de samtida memoarskrivarne målande skildringar, i vilka även Abraham Lorenzson figurerar och varom följande för tidevarvet och riksdagslivet upplysande urval må anföras.

»Uti Sveriges rike», skriver Hochschild, »har ingen visat sig med den faste, som baron Armfelt gör vid riksdagen. Han håller bord varje dag för 30 personer, har många adjutanter och en talrik domestik, sitter själv midt för bordet med ett förgyllt kuvert och nämner dem, som skola sitta bredvid honom. Då han uti sin portchaise bäres till hovet, beledsagas han av flera sina adjutanter. En faraobank är hos honom, den han förlägger till $\frac{3}{6}$ samt hans adjutanter Mejerhjelms, Wrangel och (namnet uteglömdt) vardera till $\frac{1}{6}$. Hos baron Ruuth är bank och likaså på en källare, där ständerna kunna fördriva sin tid till avvaktan på hemliga utskottets beslut. Baron Armfelt bjuder utan åtskillnad var dag trenne av de andra stånden, varav händt att han på en gång haft grevarne Brahe och

Lewenhaupt jämte bryggaren Westman. Den förstnämnde har föreställt Armfelt oanständigheten av ett sådant sällskap, då han skjutit skulden på sina adjutanter, som gjort listan, samt lovat att en annan gång vara mera uppmärksam.»

Särdeles upplysande för såväl Armfelts uppträdande som det materiella riksdagslevernet i allmänhet är biskop Wallqvists skildring: »Matkonsumtion å konungens bekostnad var stark. Utom bord för hovfolket höll han dagligen ett hos överstekammarherren greve Posse för tio personer, hos general Armfelt för trettio personer, hos landtmarskalken för trettio personer, hos landshövding af Nordin för tjugu personer, hos ärkebiskopen för tjugu personer, hos prosten Eneroth, där prosten Nordin var värd, för tjugu personer, hos borgmästaren Wallin för tjugufem personer, hos lagman Håkansson för tolv personer och hos underståthållaren Ahlman för trettio personer, så att nästan tvåhundra personer dagligen frossade för allmän räkning lovligen, utom dem som hade och nyttjade tillfället att stjäla sig till samma förmån. Av dessa bord var dock intet så märkvärdigt som baron Armfelts. Där voro prakt, vällust och högfärd förenade. Baron inviterade till sig ämbetsmän och ledamöter ur alla stånd, mottog dem med en förnämlighet, som var nästan kunglig, satte sig själv alltid främst och, just som kungen, kallade dem han ville till sina grannar. För honom själv var serverat med ett saltkar av guld samt sked, kniv och gaffel förgyllda. Till taffelmusik hade han åtta tyskar, klädda på det präktigaste, med silvergaloner i alla sömmar. När han talade, var det för att göra nåd eller narr åt någon».

Som nedan nämnts väckte Armfelts uppträdande och det sätt, varpå han å konungens vägnar utövade gästfrihet, på många håll ogillande. Sålunda berättar Schröderheim¹, hur flera av riddarhusoppositionens främste män kände sig obehagligt berörda av att sammanföras med »tre à fyra präster, med Abraham Westman och andra, som lika markerade sig 1789 (N. B. Westman var en ibland dem, som hade arresterat flera av dessa herrar), samt dessutom tre à fyra de otäckaste och svinaktigaste bönder». Och Adlerbeth skriver på tal om Armfelts övermod och levnadssätt:² »Mångfaldiga adelsmän, bjudna till hans bord, vägrade att komma, emedan de sade sig ej känna honom, och i anledning av ett tillfälle, då greve Brahe, friherre Stierneld och flere adelsmän voro hos honom middags-gäster tillsammans med bryggaren A. Westman, en genom sina brutala seder och även ett tillförne utståndet straff av vatten och bröd vanfrejdad person, måste han låta sin egenkärlek förödmjukas av ganska starka förklaringar, som utgingo däruppå, att i händelse av ett så föga laggrannt sällskapsval, undanbedja sig hans bjudningar.»

Adlerbeths nyssnämnda uttalande om Abraham Lorenzons »brutala seder» kan möjligen syfta på ett uppträde vid riksdagens början, som väckte mycket uppseende och visar att den rojalistiske bryggaren åtminstone under partilidelsernas och klasshatets inflytande kunde göra sig skyldig till ohöviska handlingar. Händelsen ägde rum den 23 januari. Några adelsmän och bland dem en referendarie i banken Berghman begåvo

¹ *Skrifter till konung Gustaf III:s historia*. Lund 1892.

² *Historiska anteckningar*. B. I. Sthlm 1892.

sig då till borgareståndets klubb, i »hästa välmening», skriver Adlerbeth, »och för att utmärka böjelse för en medborgerlig sammanlevnad; men Berghman blev av bryggaren Abraham Westman överfallen, beskylld att vara spion och utkörd. Denna scen höll på att hava svåra följder. Å ena sidan ansåg adeln den såsom ett förolämpande av hela sitt stånd. Å den andra uttyddes detta besök såsom en verklig espionage och list, varutinnan baron Armfelt, missnöjd med sitt stånd, styrkte konungen, som häröver mycket förtörnades. Baron Armfelt skulle bevist så mycken iver, att han förklarar, det han vore färdig att, om konungen ville, skjuta skarpt på adeln. Gevle stads fullmäktige, borgmästaren Flygare och rådman Wallej, togo det kloka partiet att på ståndets vägnar göra ett slags *déprécation*, men finga därför av konungen en reprimande. Genom moget och välsinnadt folks bearbetande avvalnade denna hetta utan vidare utbrott, som dock visade vad eld låg under askan.»

Även Schröderheim, som berättar, att Westman genast körde ut Berghman samt förgick sig med skällsord och invektiver mot adeln, säger att uppträdet väckte »alarm ibland de unga och oförståndiga, vilket dock genast stillades. Adeln budo i stället, men utan affektation, vem de funno å propos till sin klubb; alla blevo väl emottagna, men det var ej många som gingo, och smittan var farlig».

Enligt myntgardien Hjelm, som i sina handskrivna anteckningar¹ lämnar några kortfattade meddelanden

¹ *Squaller i politiken*. K. Biblioteket. — I Hjelms meddelanden läses ett par uppgifter, som måhända blott tillhörde skvallrets område och sålunda berättiga handskriftens titel, nämligen att man i början

om riksdagen i Gevle, skall dock Abraham Lorenzson ha tvungits att göra Berghman sin ursäkt, och den 5 omtalar han, att »Westman skall vara satt ifrån föreståndareskapet vid klubben såsom straff för sitt förhållande mot referendarien Berghman och Wallej i stället blivit klubbfar».

Emellertid verkade ej denna tilldragelse liksom ej heller andra förlöpningsar, till vilka han måhända gjorde sig skyldig, hämmande på Abraham Lorenzsons verksamhet och inflytande som riksdagsman. Konungens bevägenhet åtnjöt han oförminskad, och Adlerbeth, som inordnar honom bland »de hätskaste, de mest förhatade personer av det rojalistiska partiet», intygar, att han bland borgarne nyttjades »med synnerligt förtroende» för att styra överläggningarna. »Man affekterade därmed att visa Stockholms övriga riksdagsfullmäktige ett utmärkt förakt för att de voro av annat politiskt tänkesätt.»

Trots den ovilja, som utan tvivel rådde mot Abraham Lorenzson även bland hans ståndsbröder blev han återvald till bankofullmäktig och kunde sålunda lämna den snart därefter avslutade riksdagen med tillfredsställelsen att fortfarande få bekläda en högt skattad förtroendepost.

Efter riksdagens avslutning återvände Abraham Lorenzson till Stockholm för att vila på sina lagrar och njuta av familjelivets lugn. Detta blev emellertid ej långvarigt. I de händelser, som timade med anledning av Anckarströms mordgärning och Gustav III:s kort därefter inträffade död, var han nämligen inblan-

av januari hade lovat piska Westman, så att han ej skulle kunna resa till riksdagen, och att 60 flickor foro från Stockholm till Gevle för att roa riksdagsmännen.

dad. Hans varma tillgivenhet för konungen och hans rojalistiska tänkesätt gjorde honom åter till en uppmärksammas och mycket omtalad person. Sålunda berättar hertiginnan Charlotte, hur han och den som politisk bråkmakare bekante aktören De Broen stodo i spetsen för eller voro anstiftare av det pöbelupplopp, som två dagar efter mordet eller den 17 mars ägde rum utanför generalen, greve Horns hus. Även Adlerbeth omtalar dessa demonstrationer och skrifter: »Man lärde sedermera känna, att detta upplopp var anställt av bryggaren A. Westman och aktören De Broen, förmodligen genom en mer betydande persons föranstaltande, som därigenom sökte sig tillfälle att under sken av greve Horns säkerhet emot våld sätta honom i arrest och därmedelst styrka misstanken, att konungamordet var en av adeln anlagd och stämplad missgärning.»

Den av Adlerbeth åsyftade personen var Armfelt, vars förhållande vid ifrågavarande tillfälle även av andra minnestecknare klandrats, men som efterlämnat en framställning av förloppet, vilken ställer både hans eget och Abraham Lorenzsons uppträdande i en helt annan dager. Armfelts skildring har nämligen följande lydelse ¹: »Då den unge greve Claës Fredriksson Horn blivit arresterad såsom en bland de sammansvurne, trodde folket, att hans far, som drivit oppositionsandan ända till ett slags fanatisk galenskap, icke vore utan andel i det attentat, som blivit begånget mot konungens person. Folket var således uppretadt mot den gamle Horn, som hade blivit överhopad med hedersbevisningar och välgärningar av konungen, och begav sig

¹ E. Tegnér. *Gustaf Mauritz Armfelt*. 2:dra uppl. I. Sthlm 1893.

i sitt raseri till hans hus och ville riva ner det. Man skickade dit gardet och lätta dragonerna, polismästaren var där personligen, baron Klingspor med sin kommandantskåpp begav sig också dit, men allt var fruktlöst; i stället för att upploppet lugnades, syntes det i stället så mycket mera hotande. Slutligen måste jag begiva mig dit. Då jag kom fram lyckades jag med tillhjälp av Abraham Westman att lugna den uppretade folkmassan och att föra greve Horn välbehållen till slottet, varest han kvarstannade ända till konungens död och till och med, efter vad jag tror, några dagar efteråt. Hans sak ansågs sedermera icke vara nog allvarsam för att behöva dömas av hovrätten, ty hertigen-regenten påstod, att han endast haft sin sons förtroende och att man icke kunde begära, att han skulle förråda honom.»

Det finns ingen anledning att betvivla sanningen av denna relation, vilken också till fullo överensstämmer med och bekräftas av den skildring, som J. A. Ehrenström¹ givit om händelsen. Visserligen var Ehrenström gustavian och en av Armfelts vänner, vilket han också som bekant inom kort och sedan G. A. Reuterholm kommit till makten fick dyrt plikta för, och hans berättelse kan därför tänkas vara mindre tillförlitlig. Men å andra sidan voro hertiginnan av Södermanland och Adlerbeth Armfelt så föga bevågna, att deras framställningar ingalunda få betraktas som opartiska, och då Abraham Lorenzson ansågs vara ett av Armfelts kreatur, är det föga underligt, att han fick sin andel av deras klander.

¹ *Efterlämnade historiska anteckningar. Utg. av S. J. Boëthius. I. Uppsala 1882.*

Det skulle emellertid ej dröja länge förrän Abraham Lorenzson åter blev beskylld för blodtörst och tillika för stor råhet eller omänsklig grymhet. Det var vid den olycklige Anckarströms schavottering eller spöslitning, vilken tre dagar å rad eller den 19—21 april utfördes å olika torg i Stockholm och under folkmassans oväsen och förbannelser. Strax efteråt utspriddes ett rykte, som av Crusenstolpe relateras i *Morianen* och innehöll, att bryggaren Westman hape låtit »lägga spöna i saltlake och givit hederliga dricks-pengar åt bödelsknekten, för att han skulle slå som en karl.» Betecknande för tidsandan och de lössläppta partilidelserna är att även en så sansad och i allmänhet samvetsgrann minnestecknare som Adlerbeth anför ryktet. Han låter dock Armfelt, vilken som överståthållare var närvarande vid exekutionen, också denna gång med Abraham Lorenzson dela ansvaret för den upprörande handlingen: »Bryggaren A. Westman sades hava bestuckit bödelsknekten för att med fördubblad iver hudstryka honom, och överståthållaren, själv närvarande, skall icke allenast hava deltagit i allmänhetens uppmaningsrop i samma avseende, utan ock tredje dagen genom en flock av de under hans befäl varande vita gardessoldater, som trängde sig inom spetsgården, vid det Anckarström fördes på kärra från exekutionsplatsen, låtit honom smädas och fullspottas.»

Ehuru det kan vara möjligt, att åtminstone någon del av denna historia är sann, innehåller den dock en betydande överdrift, såsom framgår av följande vittnesbörd i ett brev den 10 december 1791 från Gjörwell till friherre Patrik Alströmer ¹: »När Anckarström

¹ I k. Bibliotekets handskriftssamling.

led kroppsstraffet, hände honom även den sinnessmär-
tan, att den Rackare-Knekten, som slog honom första
dagen, eller på Ridderhustorget, hade varit en av hans
forna drängar på Mellösa eller Thorsåker, egendomar
i Uppland, som han hade arrenderat och bebott, men
vilken hån förut ofta och svårt pryglat. Detta mindes
han nu, och då Anckarström med så mycken fräckhet
stod för skampålen och gjorde min av att förakta
slagen, så lät ock rackaren honom känna hela svedan
av spöna. Som uti jäsningstider alla saker broderas,
så utspriddes ock det ryktet, att bryggaren Abraham
Westman givit rackaren en anseelig drickspenning, för
att slå Anckarström duktigt. Kort efter exekutionen
kom samme bödelsknekt till en annan bryggare på
Norr för att taga ut en död häst, då kontrollören
Christian Reis vid bränneridirektionen, som var tillfäl-
ligtvis närvarande, frågade honom härom och bjöd
honom två riksdaler, om han ville säga sanningen; då
det var märkvärdigt att finna hos en sådan förnedrad
person så mycken känsla av heder kvar, att ej taga
emot den honom bjudne tvåriksdalers-sedeln och ljuga
på sig själv, utan sade han trés-lojalement: 'Herre,
jag tager icke emot några penningar för att tala
sanningen, utan kan försäkra på mitt samvete, att mig
inga penningar blivit bjudna för att hårdt handtera
kaptenen; utan bekänner jag väl, att jag kom härvid
ihåg hans omilda framfart mot mig, då jag var hans
tjänare, och tänkte: nu skall jag väl ge dig ett par
duktiga rapp igen; men eljest var rätta orsaken, var-
före jag slog honom hårdt, först att han hade gjort
en så gruelig gärning och mördat vår konung, och
sedan att han ändå visade sig så stursk. Däremot

CLARA ELISABETH HEDIN, F. WESTMAN

Efter original av C. F. von Breda, tillhörigt dr Sven Hedin

slog jag honom lindrigare andra dagen på Hötorget. — Om vederbörande exekutor blivit detta varse, eller om det skett av annan tillfällig orsak, vet jag icke; men tredje dagen eller på Nytorget, slogs han av den andra Rackare-Drängen, som med all möjlig hårdhet avstraffade honom, och till den ändan kastade han även av sig jackan, när han skulle börja slå, för att så mycket kraftigare sarga den redan svårt sårade kroppen. Det förra har jag av ett åhöra- och detta av ett åsyna-vittne.»

Under de närmast följande månaderna anträffas ej Abraham Lorenszons namn i de samtida memoarförfattarnas meddelanden om de politiska tilldragelserna, men i slutet av året nämnes det åter. Märkliga förändringar hade då i såväl inre som yttre politiskt hänseende ägt rum och börjat göra sig gällande. Under sommaren hemkom efter flerårig vistelse utomlands baron Gustaf Adolf Reuterholm, hertigen-regentens gunstling, som snart skulle tillvälla sig makten och bliva Sveriges egentliga styresman. Till att börja med hölls en ganska frisinnad kurs, och en bland regeringens åtgärder i denna riktning var en ny förordning om utvidgad tryckfrihet. Härigenom spredos emellertid de franska revolutionsidéerna, politiska diskussionsklubbar med jakobinska reformprogram bildades, ryske ambassadören, greve Stackelberg underbläste missnöjet och oron, och denna ökades genom de från makt och inflytande störtade gustavianernas stämplingar. Under sådana förhållanden var det ej underligt, att Reuterholm snart ändrade signaler och att regeringens åtgärder riktades mot allt, som kunde få anseende av jakobinism.

I all denna oreda och oro framträdde Abraham

Lorenzson och märkligt nog såsom jakobin. Den hän-
givne rojalisten, Gustav III:s varme beundrare, synes
verkligen ha omfattat omstörtningssidéerna och utopierna
från Paris, men det tycks som om han huvudsakligen skulle
ha gjort det av opposition mot förmyndareregeringen
och för att främja gustavianernas strävanden. Upp-
lysande i dessa hänseenden äro följande meddelanden
angående förhållandena i Stockholm i oktober 1792 av
Ehrenström:

»Jakobiner strömmade från Paris till Stockholm och
ibland dem kaptenen Ehrenhoff, vilken, orättvisligen
misshandlad av en baron Sparre vid gardet, hade nöd-
gats under Gustav III:s regering lämna tjänsten och nu
återkom, uppfylld av jakobinska grundsatser, dem han
i huvudstaden omsorgsfullt utbredde. Jag var ange-
lägen att känna, om och huru vidt tillgivenheten för
dessa grundsatser spridt sig ibland borgerskapet i denna
stad för att döma, om den unge konungen vid sitt
tillträde till regeringen kunde räkna på samma trohet
av denna klass, som hans far åtnjutit; men som jag
uti samma invånareklass hade inga eller ganska få be-
kantskaper och visste, att bryggaren Abraham Westman
ägde en stor inflytelse åtminstone på det lägre borger-
skapet, varav han avlagt prov vid den av pöbeln till-
ämnade nedrivningen av generalen, greve Fredrik Horns
hus under salig kungens sjukdom, så önskade jag att
lära känna honom för att bliva upplyst om vad jag
ville veta. Baron Sven Palmstierna beredde för mig
tillfället att uppfylla min önskan. Under förevändning
att köpa ett parti öl av denne bryggare gick jag till
honom en afton i sällskap med denna baron. Jag var
väntad och blev serverad med té. Hans tänkesätt

för salig kungen och hans son syntes mig vara varma och rena, men de voro redan uppblandade av andra, som högeligen misshagade mig. I den vrede, varav han lågade emot underståthållaren Liljensparre, yttrade han till exempel, att han borde skjutas för pannan och att en soldat av andra gardet redan vore köpt till att föröva mordet och sedan förhjälpas att rymma. Jag ryste för detta yttrande och föreställde honom icke allenast den moraliska ohyggligheten av ett sådant brott, utan ock hur rojalisternas sak därigenom skulle fördärvas och vanäras och bad honom på det högsta att avstå ifrån och att avstyra utförandet av ett sådant förslag, vilket vore värdigt franska jakobiner men icke svenska rojalister.»

»Denne Westman», tillägger Ehrenström, »förekom mig vara en beskädlig man, inskränkt till sitt förstånd, men med en het blod, som kunde göra honom tjänlig att begagnas vid en folkrörelse, antingen till upphetande eller stillande, men i övrigt av en vek och svag karaktär. Jag såg honom aldrig mer än denna enda gång och skildes ej rätt nöjd med honom. Olyckligtvis omnämnde jag detta besök i ett av de sedermera uppfångade breven till baron Armsfelt, varav mina fiender togo sig anledning till orimliga slutsatser mot mig och till Westmans uppskrämmande med hotelser av fästningsstraff, om han icke ville bekväma sig att, till sitt urskuldande för det han blivit nämnd i mina brev, skymfa mig inför protokollet vid det förhör, han häröver skulle undergå i hovrätten. Hans bror, ryttmästaren Isaac Westman, en förständig man, upplyste mig många år därefter om de nedriga medel, man användt till detta uppskrämmande och varvid man drog nytta av Abraham

Westmans svaghet, vilken av hans egen bror vitsordades.»

Av Ehrenströms meddelande framgår, att Abraham Lorenzsons jakobinism särskildt var riktad mot Liljensparre, den impopuläre, till underståthållare befordrade polismästaren, och att det forna samarbetet mellan denne och den politiske bryggaren sålunda hade övergått till antagonism. Denna fick emellertid ej formen av något av Abraham Lorenzson förmedladt attentat, utan får man väl anse hans uttalande om ett sådant såsom ett utslag av tillfällig uppbrusning eller obetänksamhet; men däremot torde nog så häftiga och uppseendeväckande sammanstötningar ha ägt rum mellan honom och Liljensparre. I samband med en anteckning av hertiginnan Charlotte i december 1792, om att Abraham Lorenzson skulle hålla en av ryske ambassadören bekostad klubb, meddelas utdrag av ett brev till Reuterholm från grevinnan Posse, född Wrangel, vari en sådan sammanstötning omtalas: »En annan korrespondent berättar, att i Stockholm skall vara inrättad en jakobinklubb, varuti den bekante bryggaren Westman skulle presidera samt att polismästaren, som där gjort besök, skall blivit utsparkad med anmaning att hälsa hertigen och avlämna berättelse härom.» — I ett annat brev den 15 januari, skriver samma grevinna, likaledes till Reuterholm: »Härtill kommer jämväl, att ryske ambassadören skall hava hemliga och suspekta konferenser med Westman, Oldenburg och andra kända jakobiner, varom, ifall min baron skulle fått eller få någon fullständigare och säkrare underrättelse, han behagade därav lämna mig benägen del.»

Ehuru dessa och liknande meddelanden kanske bäst

karaktiseras som societetsskvaller, kan man ej betvivla, att Abraham Lorenzson stod i livliga förbindelser med greve Stackelberg, och det är säkerligen på grund härav och från ifrågavarande tidpunkt, som han erhöll den ofta med honom förbundna benämningen »Ryss-Westman».

I slutet av 1792 blev Abraham Lorenzson inblandad i en tilldrågelse, som väckte oerhördt uppseende, nämligen rättegången mot Thorild. Dennes fängslande föranledde livliga folkrörelser på Stockholms gator, vilkas ledare enligt Crusenstolpe var den på dylika tillställningar uppenbarligen begivne bryggaren: »Thorild inkastades i fängelse på stadshuset. Ryktet om denna oerhörda tilldrågelse for som en löpeld genom Stockholms befolkning. Hurrarop och 'Leve Thorild!' skallade från tusentals människor kring hans fängelse; samma rop ledsagade honom, då han följande dagen fördes från stadshuset upp till hovrätten. För dessa folkrörelser stod bryggaren Westman i spetsen och mottog polismästaren, tillförne van att leda dem, med häftiga anmaningar att skaffa Thorild bättre rum och anständigare behandling. Liljensparre hade för skarp blick att icke märka vad klockan var slagen och för säker takt att hetsa massorna genom motstånd. Han lät flytta Thorild till rådhuset, där han för sin dåvarande belägenhet ingenting hade att klaga, varken över boningen eller bemötandet. Denna polismästarens eftergivenhet misshagade hertigen-regenten och ännu mer regerande gunstlingen. När Liljensparre infann sig för att inberätta förloppet, överhopades han med snäsor, stickord och förebråelser. Vid dessa bannör överväldigades Liljensparre av sin hetta: 'Att längre uthärda så mycken orättvisa är mig omöjligt. Jag måste oroa

Eders kongl. höghet med en sak, som jag annars aldrig ärnat låta komma för dess öron. Denne samme Westman, för samråd med vilken jag nu beskylles och som under salig kungens tid gjorde viktiga tjänster — det kan icke bestridas — är för närvarande ordförande i en klubb så kallade frihetsvänner, där jag min plikt likmätigt gjorde ett besök för att bevaka deras förehavanden. Nå väl, jag blygs att omtala det! Jag, polismästaren, blev utsparkad, med anmaning att hälsa Eders kongl. höghet och avlämna berättelse härom.'»

Även Hjelm omtalar episoden i en anteckning den 24 december 1792 och låter Abraham Lorenzson i samband därmed göra ett för hans självkänsla eller egenkärlek betecknande uttalande: »Thorild var i dag uppe i hovrätten. Mycket folk var inne för att höra på; även Westman, som sade: I Frankrike är en bryggare fältmarskalk, där veta de att sätta värde på talanger.» — Sådana yttranden kunde ej undgå att bland människor, vilka trots tidens allvar hade ett livligt sinne för det komiska, bliva föremål för skämt, och det är mycket möjligt att just Abraham Lorenzsons fältmarskalksfunderingar gävo anledning till följande av nyssnämnde antecknare omtalade episod: »Westman har slitit mycket ondt hos polismästaren på ett ämbetskalas, där alla raljerat honom starkt och han haft intet att säga. Asplund har ock bedt underståthållaren Nibelius anhålla hos överståthållaren att ej resa till Westman och dricka eller förmå någon bjuda honom såsom nu skett med det andra borgerskapet, som ej tål Westman.»

Några månader efter rättegången mot Thorild fingo stockholmarne anledning att tala om och intressera sig för

en annan mer uppseendeväckande politisk tilldragelse: den ryktbara och mångomskrivna Armfeltiska högmålsprocessen. Även i denna blev Abraham Lorenzson inblandad. Han hade, som förut nämnts, kommit i beröring med Johan Albrekt Ehrenström, vilken som bekant jämte den olyckliga Magdalena Rudenschöld genom sin oförsiktiga brevväxling med Armfelt kom att spela huvudrollen vid processen och värst drabbades av Reuterholms förföljelse. I de av Reuterholms handtlangare och spioner såväl i Stockholm som utomlands — bland andra den beryktade Piranesi — uppsnappade breven förekommer emellanåt Abraham Lorenzsons namn, och detta föranledde hans indragning i rättegången och inkallande till förhör inför hovrätten.

I den här ovan anförda skildringen om Ehrenströms besök hos Abraham Lorenzson uppgives anledningen till sammanträffandet ha varit Ehrenströms önskan att undersöka spridningen av jakobinismen, »ett av de spöken, som mest förfärade hans inbillning»; men det huvudsakliga ändamålet torde nog ha varit att utröna, huruvida gustavianerna kunde räkna på Abraham Lorenzsons bistånd i deras kamp mot förmyndareregeringen och Reuterholm. Någon tid efter besöket eller den 17 februari 1793 skrev nämligen Ehrenström till Armfelt bland annat följande: »Noten i chiffre torde övertyga Er att jag ej är så overksam som Ni tror. Jag vill ej vara vidlyftig, utan blott tillägga, att det är högst nödigt, att vi här hava en nitisk man isynnerhet vid en tidpunkt, då man bemödar sig mer än någonsin att bortförvisa alla konungens tillgivne. Jag har talt med Abraham Westman och är fullkomligt nöjd med honom, fastän han är en pratmakare.»

Några månader senare, eller den 25 juni 1793, sände Ehrenström till Armfelt en ny skrivelse, vari läses följande: »I mina föregående brev har jag haft äran lämna Er redogörelse för mitt sätt att betrakta vår nuvarande ställning, sedan det har behagat kejsarinnan att återtaga sitt ord, som bordt vara heligt, och sedan varje understöd från denna sida är oss beröfvadt.¹ — Jag skall med mycket nöje våga hela min välfärd och mitt liv, då det är fråga om konungen, men nu kan en förbindelse av vad slag som helst med Ryssland endast bliva fördärlig för den, som vill ingå den. Den ryska ministerns allt för väl kända opålitlighet bör ingiva de mest grundade farhågor. Jag framhårdar ännu vid den tanken, att en revolution, åstadkommen med våra egna medel, utan direkt inblandning från Rysslands sida, skulle varit den lättaste sak, men man borde förut hava haft konungens hela förtroende och makt att förfoga över hans person. Det lägre borgerskapet i Stockholm med de två Westmännerna i spetsen och några blå band omkring konungens häst skulle varit tillräckligt för denna åtgärd. Dagen efter revolutionen skulle man utfärdat ett manifest, i vilket det skulle sagts, att det var för att undvika ett krig med de makter, som voro missnöjda med den nuvarande styrelsen, och på grund av en miljon orsaker, som konungen själv övertagit styrelsen. Man bör ej mer tänka på allt detta. Tiden att inlåta sig på dylika drömmar

¹ Syftar på Armfelts till en början av kejsarinnan Catharina II gillade plan att med rysk hjälp åstadkomma en regeringsförändring i Sverige. För detta ändamål skulle kejsarinnan sända en rysk eskader till Stockholm. De av Reuterholm uppsnappade Armfeltska breven härom utgjorde den viktigaste grunden för A:s och hans anhängares anklagande för högförräderi.

synes vara förbi för att kanske aldrig mera återkomma.»

I den följande korrespondensen mellan Ehrenström och Armfelt blev det ej heller vidare tal om några revolutionsplaner; men sedan regeringen under hösten 1793 övervakat den Armfeltska brevväxlingen genom att i posten låta öppna och kopiera breven, häktades plötsligen natten till den 18 december 1793 fröken Rudenschöld, Ehrenström och några andra av Armfelts förtrogna i Stockholm. På grund av några dunkla uttryck i de uppsnappade breven blevo de häktade inför Svea hovrätt anklagade för mordförsök mot hertigen-regenten. Någon bevisning härom var emellertid ej möjlig att framlägga, processen drogs ut på tiden och höll på att bliva ett fullständigt fiasko för regeringen. Ehrenström ingav den 20 mars 1794 till hovrätten en skarp inlaga, innehållande klagomål över att olagligen hållas häktad, och några dagar därefter ställde han om att en avskrift av densamma skulle i all hemlighet lämnas till Abraham Lorenzson, vilken »kunde anmodas att föranstalta därom, att skriften kommer ut i provinserna, ty nu är skoningstiden förbi. Sakerna äro i en svår crisis; det skall antingen bryta eller bära.»

Då förändrades med ens hela ställningen. Reuterholms agent Piranesi hade genom stöld kommit i besittning av Armfelts hela äldre korrespondens, vilken denne vid sin flykt till Ryssland deponerat hos engelske ministern i Florens. Det var en fullständig samling brev och koncept, däribland en uppsats med påskriften »revolutionsplan» samt Ehrenströms ovannämnda brev och en mängd andra skrivelser, som Armfelt förut

försäkrat sig hava brännt. Den 9 april hade regeringen den tillfredsställelsen att kunna överlämna det intressanta materialet till hovrätten jämte föreskrift att rannsakingen skulle med all skyndsamhet bedrivas. Rättegången fortsattes nu med iver under täta rannsakingar och förhör med vittnen. Bland dessa var Abraham Lorenzson, av vars indragande i rättegången Ehrenström tydligen befarade för sig särskildt menliga följder. Några dagar efter de nämnda handlingarnas överlämnande till hovrätten sände nämligen Ehrenström till en av sina vänner en biljett, vari förekom följande angående Abraham Lorenzson: »När Sven¹ kommer till staden är det oundgängligen nödigt, att han söker tillfälle att få tala med Abraham Westman. Uti ett av mina brev är nämndt, att jag talat med honom och att jag funnit mig rätt nöjd med hans tänkesätt. Detta skedde 1792 om hösten. Jag har varken förr eller senare sett, än mindre talat med honom. Som varken Sven eller Nils² äro nämnde, att hava varit med vid det besöket, så är nödigt, att Westman, om han därom tillfrågas vid hovrätten, icke säger något om dem, utan att han allenast vid den tiden talat med mig, först om dricka och sedan om jakobinismen, vilket så även var i sanning. För övrigt behöver han ingalunda hava lagt på minnet, vad vi emellan fyra ögon samtalat. Han kan säga, att jag varit hos honom. Jag vill hava visst svar att denna kommission blivit rätt utträttad.»

---

¹ Kaptenen, sedermera översten friherre *Sven Palmstjerna*.

² Ehrenströms äldre broder överstelöjtnanten, sedermera överste *Nils E.*

Det här ovan återgivna brevet av den 23 juni 1793 blev säkerligen huvudbeviset för Ehrenströms brottslighet. Den 23 april hördes han inför hovrätten om detsamma, och själv har han härom gjort följande uttalande: »Om detta brev å ena sidan fullkomligt rättfärdigade mig för beskyllningen att hava önskat Rysslands väpnade deltagande i Sveriges inre ärenden och däremot tydligen ådagalade mina farhågor för detsamma, så vittnade det å andra sidan om en av mig uppfattad plan att utan Rysslands biträde tillvägbringa en revolution inom styrelsen genom konungens förklarande för myndig tre år innan den därtill bestämda tiden inträffade. Vilken seger för mina fiender att finna mig övervunnen genom min egen erkända handskrift! Men det blev för dem en besvärande omständighet, att jag själv, strax efter att hava omtalat denna förfärliga revolutionsplan, gav den sin rätta benämning, då jag kallade den en *dröm*. Också var verkligen allt, vad jag i denna sak, vilken utmålad som högst vådlig för riket, skrivit till baron Armfelt, icke annat, då det fördomsfritt betraktades, än tomma *drömmar*, ty icke ett enda av mig gjordt steg, till åstadkommande av verkställighet har i denna långvariga och med en så inkvisitorisk anda förda rättegång kunnat anföras. Sedan Westmännerna blivit av mig nämnde, var det naturligt, att man skulle på det nogaste utforska mina förhållanden till dem, men dessa forskningar förde ej till annat resultat, än att jag icke kände eller var personligen känd av den ene brodern, Isaac, och att jag blott en enda gång sett och talat med den andre, Abraham, 1792 om hösten. Om jag således nyttjat bægges namn i brevet av den

25 juni 1793, skedde sådant utan deras medvetande och var ävenledes att anse som en dröm. Anledningen till detta nämnande var det anseende, som jag hört berättas, att de ägde inom det lägre borgerskapet i huvudstaden, som jag visste bibehöll sina tänkesätt av tillgivenhet för salig konungen och hans son.»

Sedan Ehrenström vid förhöret i hovrätten erkänt innehållet i brevet, ansåg han sig icke kunna undgå att bliva dömd till döden. I en skrivelse dagen efter läses följande: »Mitt öde är sålunda bestämdt, ty av breven kan bevisas, att jag skrivit om så kallade konspirationssaker för fjorton månader sedan, och om jag, i anseende därtill att jag sedan alldeles avvikit från sådana idéer, skulle kunna förvänta någon lindring, så kan jag dock i närvarande tider icke undgå det hårdaste straff för det jag erkänt missnöje med regeringen, med hertigens person m. m. Kommissionen om Westman är nu högst angelägen att uträttas, på det min stackars bror Nils icke ännu en gång måtte bliva oroad för ingenting. Jag sade i går i hovrätten att jag talade med honom 1792 om dricka och om jakobinismen samt att mitt egentliga ärende till honom var att utröna, om han var jakobin, men att jag fann med förnöjelse, att han var rojalist. Nu gör Jacob mig en ren tjänst, om han säljer min nya släde på de förmånligaste villkor, ty Reuterholm drar nog försorg därom, att jag får en nödig voiture till Skanstull. Gud välsigne Er allesammans. Trösten min far, mitt bror, hans hustru och mina syskon.»

Om vittnesförhören med Abraham Lorenzson och hans broder Isaac läses i protokollen följande:

»Den 20 maj 1794. Häruppå anmäldes, att efter

erhållna kallelser bryggarne, ryttmästaren Isaac Westman och löjtnanten Abraham Westman voro tillstädes; och inkallades först löjtnanten Westman, då hans excellens herr greven och riksdrotset, efter det Westman blivit om anledningen till hans uppkallande underrättad, för honom, utom sekreteraren Ehrenströms till herr överståhållaren baron Armfelt den 17 februari förlidet år avlåtet, på fransyska språket skrivet brev uppläste följande där förekommande och för honom på svenska uttydda utlåtelse: 'J'ai vu Abraham Westman et je suis parfaitement content de lui, quoique il est un peu indiscret.' Westman, tillspord om han hade sig bekant av vad anledning sekreteraren Ehrenström angående honom kunnat hava en sådan utlåtelse, förklarade, att han därom ägde icke den ringaste kunskap och ansåge för en skam att, som orden föllo, vara nämnd av en så nedrig människa: han visste sig icke mer än en gång hava sett eller talt vid sekreteraren Ehrenström, vilket skett en eftermiddag förliden vinter ett år sedan, då sekreteraren, som Westman förut icke känt, gjort honom visit och sagt sig åstunda Westmans bekantskap; varpå Westman utlät sig, att det vore honom kärt samt bedt sekreteraren Ehrenström sitta neder. De hade därefter samtalat uti varjehanda mindre betydliga ämnen, varunder, som Westman på särskild fråga uppgav, sekreteraren Ehrenström hade inblandat något om finanserna, dem han sagt vara sämre än i högstsalig konungens tid; men för övrigt hade något politiskt tal dem emellan ej förefallit, och om sekreteraren yppat sina brottsliga avsikter, hade Westman, vars föremål alltid varit trohet och tillgivenhet för sin konung och fäderneslandet, icke underlåtit att

sådant angiva. För Westman upplästes vidare den uti sekreteraren Ehrenströms skrivelse till herr baron Armfelt av den 25 juni förlidet år förekommande utlåtelse, som förut i protokollet blivit intagen, i anledning varav Westman yttrade sig, att här i Stockholm voro utom honom många med namnet Westman till ett antal av visst fyrtio personer, av varjehanda sorter, och om ibland dem funnits några, som deltagit i sekreteraren Ehrenströms avsikter, kunde löjtnanten sådant icke känna; hade fråga varit om goda saker, vore Westman alltid för konungahuset, såsom han vid alla tillfällen ådagalagt, men uti nedrigheter kunde han ej ingå. Abraham Westman avträdde, och inkallades därefter Isaac Westman, vilken underrättad om vad sekreteraren Ehrenströms till herr överståthållaren baron Armfelt avlätna skrivelse den 25 juni nästlidet år innehåller uti den omständighet, som förut i detta prokokoll blivit infördt och till ryttmästarens hörande föranledt, på tillfrågan förklarade, att han aldrig talat vid sekreteraren Ehrenström och kände honom icke.»

Enligt Ehrenström skall Abraham Lorenzson hava av vederbörande och på Reuterholms tillskyndan blivit hotad med svår förföljelse och till och med med fängelsestraff, om han ej inför hovrätten uttalade de ord, man lade honom i munnen. »Som han var av en blöt och svag karaktär samt kände sig, i anseende till andra omständigheter, vulnerabel för regeringens hämnd, underkastade han sig att för sin räddning eftersäga den läxa, han fått och yttrade sig, att han ansåg för en skam att vara nämnd av en så nedrig människa som jag. Genom denna nesliga eftergivenhet undslapp han allt vidare tilltal, men genom sin bror Isaac, vilken

jag efter min upprättelse lärde känna och som var en klok och förständig man, lät han betyga mig sin djupa ånger över sitt beteende och förtäljde då de konstgrepp, som blivit använda för att förmå honom därtill.»

I en inlaga till hovrätten gjorde Ehrenström ett fullständigande av sitt mellanhavande med Abraham Lorenzson, vilket även har intresse såsom ett bidrag till dennes karakteristik: »Jag begagnar mig av detta tillfälle för att i underdånighet anmärka en oriktighet, som jag blivit varse i ett på svenska översatt utdrag av mina brev till herr baron Armfelt. Uti en apostille till herr baron av den 17 februari hade jag utlåtit mig om herr löjtnanten och bryggaren Abraham Westman, vars bekantskap jag gjort i slutit av år 1792 och som jag aldrig mera än vid detta enda tillfälle sett, att jag var fullkomligen nöjd med honom, det vill säga, efter vad jag förklarar, nöjd med hans tänkesätt, vilka jag fann grundade på underdånig tillgivenhet emot konungahuset. Av den anledning att någon, som kände honom närmare än jag, underrättat mig sedermera att herr löjtnantens uppriktiga karaktär förde honom ibland till en *öppenhjärtlighet*, som, då den rörde ömtåliga personer, kunde anses för en oförsiktighet, tillade jag i detta förtroliga brev: 'Quoique il soit un peu indiscret' — 'Ehuru han kan vara något oförsiktig i sitt tal.' Vad jag nu således sagt om en egenskap, som, då den har sin grund i ett redligt hjärta, aldrig kan bli ett fel, har i översättningen blivit förbytt till ett skymfligt tillmäle, och ordet *indiscret*, mildradt i min apostille genom tillägningen *un peu*, är omskapadt till *pratmakare*».

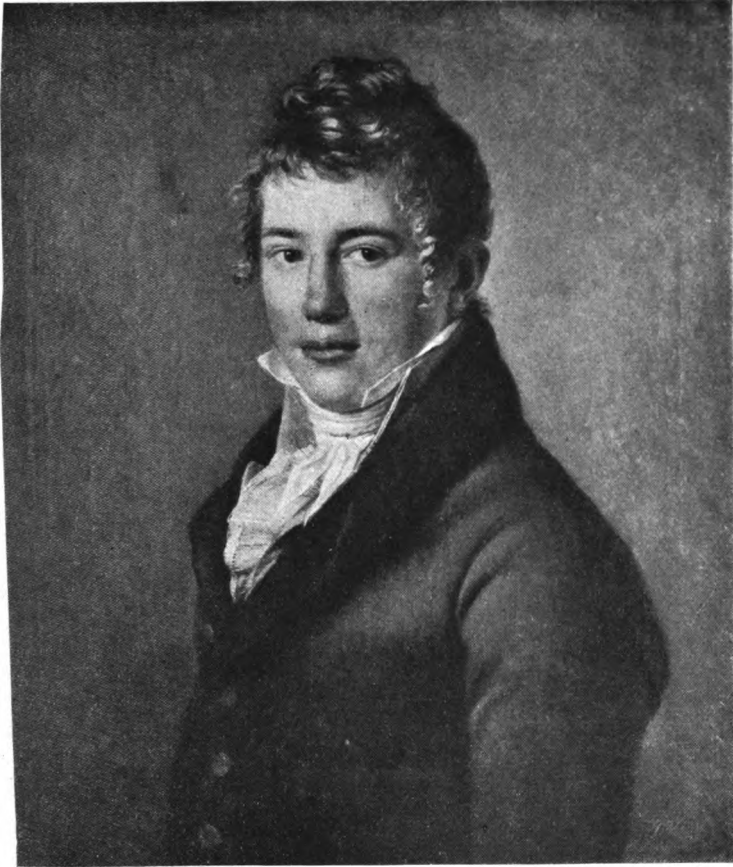
Detta Ehrenströms försök att mildra sitt omdöme

om Abraham Lorenzson var ju mycket vackert, men torde ej minska vare sig samtidens eller eftervärldens uppfattning att benämningen »pratmakare», fastän måhända tillkommet av missförstånd, ej var alldeles oberättigad. Jämte de ovan anförda vittnesbörden härom träffas även andra anteckningar, att han åtminstone i politiska ting ej höll tand för tunga utan fälde obetänksamma yttranden, emellanåt, liksom de redan relaterade, förbundna med obehagliga efterräkningar. Sålunda berättar landshövdingen, friherre J. af Nordin i sin hovkrönika¹, hur Abraham Lorenzson jämte brukspatron Björkman och grosshandlarne Ekholm och Philipson i november 1795 efter angivelse av en bland regeringens spioner vid namn Lindberg blevo av justitiekanslern Lode kallade att stånda till ansvar därför, att de på en källare hållit förgripliga diskurser om hertigenregenten och yttrat de mest fria jakobinska termer och utlåtelse. Särskildt hade de sagt, att de tyckte det var skada att »ej det imaginära skottet träffat den rätte våldsverkaren». De syftade härmed på den mycket uppseendeväckande händelsen i köksträdgården vid Drottningholm den 18 oktober d. å., då vice korpralen vid Livdrabanterna Netherwood lossade ett skott mot sig själv, men uppgav att det var ämnadt åt hertigen.² Lindberg, som av antecknaren kallas »un homme de rien, mais un des espions gagés du Chancelier», kunde

---

¹ A. Ahnfelt. *Ur svenska hofvets och aristokratiens lif*. III. Sthlm 1883.

² Se förfs år 1916 utgivna bok *Svenska lyckoriddare i främmande länder*, vari en utförlig redogörelse lämnas för den antagligen av Reuterholm anstiftade tilldragelsen.

KANSLIRÅDET SVEN ANDERS HEDIN

Efter original av P. Krafft d. y., tillhörigt dr Sven Hedin

emellertid ej styrka anklagelsen. De tilltalade frikändes, men Lindberg blev i stället häktad för falsk angivelse.

Under senare hälften av 1790-talet synes emellertid Abraham Lorenzson ha varit försiktigare, och hans namn förekommer ej i samband med de politiska tilldragelserna. Förhållandena hade ju också blivit lugnare, sedan den unge konungen själv tillträdte regeringen och Reuterholm fallit i onåd och avlägsnats, och härtill kom att under de sista åren av decenniet brännvinsfrågan eller man skulle kunna säga brännvinspolitiken tog den verksamhetslystne bryggarens intressen i hög grad i anspråk. Abraham Lorenzson hade år 1798 blivit ålderman i Bryggareämbetet, och i denna egenskap eller såsom den hedervärda och betydande korporationens ordförande tillkom det honom att föra densamma talan bland annat vid de underhandlingar och överenskommelser, som under sommaren 1799 ägde rum för att avvärja regeringens intrång i bränneri-näringsen. I själva verket voro dock regeringens åtgärder för inskränkandet av brännvinsbränningen mycket berättigade. Det rädde nämligen stor nöd i landet, spannmålspriserna stego under våren oerhördt, och i slutet av maj ingick underrättelse att kejsaren av Ryssland hade förbjudit utförsel av säd till Sverige. Den 26 maj utfärdade därför regeringen förbud att bränna brännvin från denna dag och till den 1 september, även av kronans brännerier och bryggarne i Stockholm, liksom redan några veckor förut i landsorterna. Denna åtgärd väckte stort missnöje, såsom framgår av efterföljande meddelanden av J. af Nordin, vilka äga intresse även till jämförelse med den i vår tid på dagordningen stående brännvinsfrågan:

»Den 23 maj 1799. Sedan mitt sista har här ej vankats något annat anmärkningsvärdt än blott det, att en kungl. förordning ifrån trycket i måndags emanerade, av innehåll att all slags brännvinstillverkning kommer i morgon åtta dagar till att upphöra, i anseende till regeringens befarade spannmålsbrist; dessutom är ett slikt förbud ej något nytt under loppet av sommarmånaderna, men för denna gång skall det komma att räcka hela fyra månader, hoc est en månad längre än hittills övrigt varit eller allt intill den 30 september detta år. Alla bryggare, brännvinsdestillatörer etc. äro häröver förtvivalade, några få undantagna, t. ex. Abraham Westman m. fl., vilka innehåva de mest ansefulla lager av denna för nationen i allmänhet så kära och av vanan outhärliga likör, och dessa ämna nu skära guld med täljknivar och låta oss därför betala allt vad dem lyster. Abraham Westman har ensam ett lager, skattadt till minst 100,000 riksdalers värde, och han yttrar själv, att han åtminstone under tiden ämnar och tilltror sig även att med full säkerhet kunna fördubbla ett så ansefullt kapital.

Den 27 maj. Orsaken till dessa ordres är den, att ifrån Ryssland till vår Selim (konungen) den under rättelsen inlupit, att all slags spannmålsutförande där nu blivit strängeligen förbjuden. — Emellertid uppsteg brännvinet ännu den samma dagen här 50 procent, och snart går det väl till 100 procent. — Uti alla de härvarande kronolagerkällarne finnes nu ej på långt när ett så stort kvantum, som betarvas och som redan är rekvideradt för trupperna under lägertiden.

Den 3 juni. Sedan bryggarne och destillatörerna m. fl. uppsatt brännvinet ifrån 28 sk. per kanna till

1 rdr. 28 sk. per kanna och mäsken till 8 sk. per kanna, så lät vår Selim sistlidne fredags förmiddag uppkalla dem och förehöll dem då själv uti ganska allvarsamma termer detta deras grova och över all höva högst skamlösa prejeri på den fattiga allmänhetens bekostnad etc. Detta hade den verkan att brännvinet genast nedsattes till 1 rdr. per kanna, nämligen det odestillerade, som dock är mer än väl betaldt, och nu tros, att de väl ännu vidare skola nödgas att avpruta. Mäsken har även något fallit, dock ej ännu särdeles mycket; men Abraham Westman, vilken för närvarande innehaver det största lagret brännvin, säljer nu platt intet därav, utan blott till vissa sina närmaste kunder, och de som betala honom därför allt vad han möjligen åstundar.

Den 15 juli. Bryggaresocietetens samtliga ledamöter voro sistlidne lördag inför spannmålsdirektionen uppkallade för att förehållas deras enorma prejeri med brännvinet. Herr Abraham Westman var ordförande för hela den respektabla societeten; de svarade alla, att de ej ägde något eller några brännvinslager, varpå man lät dem veta, det man ganska väl känner motsatsen och att om eller ifall de längre skulle vilja begagna sig av brännvinsförsäljningsrättigheten, så borde de antingen förplikta sig till att sälja brännvinet efter den utfärdade taxan, eller ock förbjudes dem all försäljning därav, och i och med detsamma förseglades även alla deras lagerkällare etc., dem direktionen hade sig förut ganska väl och noga bekant.»

Så slutade den brännvinstvisten. Tillverkarne måste finna sig i att lämna den åtrådda varan till det av höga vederbörande bestämda priset. Säkerligen skedde

detta motvilligt på många håll, och det är möjligt att det var i grämseln över societetens nederlag, som Abraham Lorenzson redan följande år lämnade äldermansposten. Han efterträddes på denna av sin broder Isaac, vilken också hade beklädt den under två år före honom, eller 1796—1798, och i sin tur hade efterträtt Carl Johan Wier. Denne var en av ämbetets utmärktaste äldermän, som under sitt fjortonåriga beklädande av befattningen inlade stora förtjänster särskildt om ämbetets fastighet¹. Vid ett sammanträde år 1793, då Wier redogjorde för ämbetets ekonomi, framförde Abraham Lorenzson i sin egenskap av bisittare ämbetets tacksamhet härför och föreslog att hans konterfej skulle anskaffas och uppsättas i ämbets-salen, såsom fallet varit med några föregående högt förtjänste äldermäns porträtt. Någon liknande ära kom ej Abraham Lorenzson till del, men detta behöver icke ha berott därpå, att han ej var tillräckligt uppskattad av sina yrkesbröder, utan står måhända i samband därmed att ifrågavarande hedersbevisning kom ur bruk. Enligt ämbetets protokoll vederfors nämligen ingen av de äldermän, som efter Wier innehade platsen eller befattningen, äran att få sitt konterfej införlivadt med ämbetets porträttgalleri².

Till Abraham Lorenzsons offentliga liv höra ytterligare ett par episoder, som böra omnämnas, innan

---

¹ Det stora i kv. Järngraven Nedre och vid Brunnsbacken nr 4 & 6 belägna huset, där den bekanta källaren Pelikan sedan flera decennier har sina lokaler.

² A. Bjurholm. *F. d. Bryggareämbetets i Stockholm pensionskassa åren 1847—1900. Anteckningar från handlingar i kassans arkiv.* Sthlm 1905.

skildringen övergår till några meddelanden om hans privata verksamhet, familjeförhållanden o. s. v. Trots de ej oblandadt angenäma erfarenheterna från riksdagarna 1789 och 1792 hade han ej tröttnat på politiken. I början av februari 1800, då valet av ledamöter i borgareståndet till den förestående riksdagen i Norrköping ägde rum, framträdde han åter i partifejderna och i förhoppning om att ånyo få bliva en av huvudstadens representanter. Utsikterna härför tycktes också vara ganska lovande, men det med livligt intresse omfattade och av mycken agitation föregångna valresultatet blev ett stort nederlag för Abraham Lorenzson och hans anhängare. Sålunda skrev J. af Nordin den 6 februari eller samma dag valet försiggick, att detsamma »utfallit nästan tvärtemot allas förmodan. Hela den mäktiga Westmanska ligan och familjen är därifrån alldeles exkluderad; ja ingen enda av hela den f. d. så mäktiga societeten har kommit under omröstning.» De tio valda voro justitieborgmästaren Ulner, rådmännen Hallqvist och Norelius, sidenfabrikören Ström, kramhandlaren Carstens, garvareåldermannen Westin, grosshandlarna Ekholm och Asplund, bagareåldermannen Röhl och skomakareåldermannen Lindgren. Om den sistnämnde antecknade Nordin den 10 februari, att han var känd på en ganska elak och intrigant sida och att det var han, som kullkastade hela den mäktiga patriarkaliska Westmanska planen. »N. b. detta misslyckade valet», tillägger han, »har kostat alla de trenne patriarkerna Abraham, Isaac och Jacob & Comp. cirka 7,500 rdr. rgs. I lördags afton levererades en formlig batalj å den så kallade Malmens källare emellan 70 och 80 väljande borgare och de över detta

valet missnöjda och exkluderade herrar, varvid flera blodviten och hiskliga skrämor och kindpustemärken vankades.»

Abraham Lorenzson fick sålunda ej vara med vid den märkliga riksdagen i Norrköping, där all ståten och de många kalasen med anledning av Gustav IV Adolfs och hans unga drottningens kröning utan tvivel särskildt skulle ha tilltalat honom. Han erfor också grämseln över att ej bliva omvald till bankofullmäktig, förmodligen därför att han ej kunde själv vara närvarande och verka för förnyelse av uppdraget. Emellertid minskade ej dessa motgångar hans intresse för politiska angelägenheter, och från sommaren 1800 finnes ett vittnesbörd om att han ingalunda höll sig undan, då det gällde åtgärder, som han ansåg vara för fosterlandet gagneliga. Det var i augusti månad och i samband med de transaktioner, riksbanken gjorde för att underlätta de finansiella svårigheternas undanröjande. Bland annat utfäste sig banken att betala 4 procents ränta till alla, som i banken ville deponera silver, och lyckades också därav erhålla ansevärd förråd. J. af Nordin har härom lämnat ett meddelande, vilket även innehåller ett, ovanligt nog, erkännamt omdöme om Abraham Lorenzson: »De 4 procent, som banken till alla långgivare årligen betalar, tyckas otroligt mycket animera; enär härtill kommer den förmånen att man med ränta kan på flerfaldiga sätt använda de av banken utgivna lånesedlarna, så bliver det visserligen ej heller för banken svårt att inom kort tid kunna insamla den av riksens ständer utstakade realisationsformen, på det att en gång det fördömda prejeriet med agioteringen må slutas. Den famöse Abraham

Westman säges mig hava till banken avlämnat ett silverförråd av 7 lispunds, 23 skålpunds vikt. Originell i allt, älskar han även i allt distinktioner — dock är detta av honom ett berömligt, klokt och ganska patriotiskt drag.»

Ehuru de nu anförda uttalandena om Abraham Lorenzson som politisk person i mycket äro färgade av partilidelserna och av åsikter motsatta hans egna samt följaktligen ej kunna anses vara fullt opartiska, måla de dock utan tvivel ganska tillförlitligt mannen sådan han verkligen var: en varm fosterlandsvän, lidelsefull och oförsiktig, stortalig och bullersam, med koleriskt temperament och lätt uppbrusande lynne, svag och lättledd, men ärlig och välmenande. Samma egenskaper, både de goda och de mindre tilltalande, utmärkte honom i det enskilda livet. Det var väl också mest i detta, som han genom sitt uppträdande gjorde skäl för namnet »Bryggarekungen». Vänstill och värfast, med stor förmögenhet och en löfande rörelse, utövade han storartad gästfrihet för ett vidsträckt umgänge ej blott inom sin egen talrika släkt och andra borgarfamiljer utan även i den gustavianska ämbetsmannavärlden, bland riksdagsmän och politiska meningsfränder och motståndare — själva Reuterholm var gäst i hans hus — och bland medlemmar av Par Bricole och andra ordenssamfund o. s. v. Hans och hans makas hem, om vintrarna i den rymliga och rikt utrustade bostaden i kv. Grönlandet, varom här nedan några meddelanden skola lämnas, om somrarna i Fåfången på Sabbatsberg, var sålunda ett av de mest representiva borgarhusen i det gustavianska Stockholm, kännetecknad ej blott av den gammaldags solida bor-

gerliga gästfriheten utan även av ett gladt och otvunget umgängesliv.

Ibland deltagarna i det sistnämnda stannar intresset särskildt vid Bellman. Mellan honom och Abraham Lorenzson rådde ett varmt vänskapsförhållande, som ofta omtalats i levnadsteckningarna över skalden, men här något utförligare må skildras på grund av de upplysningar, det skänker om den andra partens personlighet och hemliv. Bekantskapen mellan de två ingicks i ungdomsåren, då Carl Michael såsom här ovan nämnts var umgängesvän i rådmann Lorenz Lorenzsons hus. Den fortsattes och underhölls under de följande decennierna, men tycks ha antagit intimare karaktär först under de sista, bekymmerfyllda åren av skaldens levnad, eller förra hälften av 1790-talet. Bryggarekungen gav honom då mången god ekonomisk handräckning, och han var ofta gäst i hans hus, där han med anledning av födelse- och namnsdagar samt andra festanledningar gjorde vers och strängade sin lyra till världens och världinnans ära och för övrigt var hela familjens och umgängets muntrationsråd. Härom finnas åtskilliga minnen bevarade, dels tryckta i Carléns och Eichhorns upplagor av hans skrifter, dels i handskrift i K. Biblioteket¹ och i enskild ägo.

---

¹ Till K. B. överlämnades år 1889 av Abraham Lorenzsons dottersöner, de fyra bröderna Svante, Ludvig, Henrik och Alfred Hedin en liten volym i 4:o format innehållande handskrivna verser av Bellman samt några färglagda teckningar av honom och Elias Martin. Den är tillägnad fru Elisabeth Westman och bär titeln: *Tullfällige verser och rim, skrivne och hopsamlade inom ett hus, där auctor känner sig älskad och välkommen.*

Några av dessa, kanske mindre från poetiska än från person- och kulturhistoriska synpunkter intressanta och värdefulla Bellmansminnen skola här nedan återgivas, men därförinnan må lämnas några meddelanden om miljön för deras tillkomst.

Abraham Lorenzson bodde vid ifrågavarande tidpunkt liksom åtskilliga år före och senare vid Holländaregatan¹, i kv. Grönlandet Södra, mellan Adolf Fredriks kyrkogata och Nya Gatan, såsom den på 1770-talet midt för kyrkan öppnade farleden (nu Vallingatan) emellan Drottning- och Holländaregatorna först kallades. Genom köp från bryggaren Joachim Sasses gåldbundna bo, representeradt av bagareålderman Johan Röhl, hade han 1784 blivit ägare av den stora fastigheten mellan förstnämnda gator, vilken upptog nära halva kvarteret. Några år senare eller 1787 förvärvade han den återstående hälften, som då var obebyggd och benämndes Adolf Fredriks församlings trädgårdstomt. Han förfogade sålunda över mycket godt utrymme, och detta kunde även väl behövas med hänsyn både till det stora hus, han förde, och till omfattningen av hans bryggeri- och brännerirörelse. Även hans familj hade tillväxt, ty till de tre här ovan omnämnda pojkarna kommo två små flickor: Clara Elisabeth, född 1790, och Carolina Margaretha, född 1792. Den förra av dessa blev 1812 gift med kanslirådet

¹ En uppgift i A. Tidners år 1917 utgivna bok *Palats och kdkar* att Abraham Lorenzson på 1780-talet skall ha ägt det Hårlemanska huset vid Drottninggatan, i kv. Islandet, är oriktig. Det var nämligen icke Abraham L:son Westman utan sidenfabrikören Abraham Westman, av den s. k. Perssläkten, som ägde och bebodde denna präktiga och i många hänseenden intressanta fastighet.

CAROLINA MARGARETHA NYSTRÖM,
F. WESTMAN.

EFTER MINIATYRPORTRÄTT, TILLHÖRIGT
DR SVEN HEDIN.

Sven Anders Hedin¹, den senare 1813 med kaptenen vid stadsvakten (de s. k. korvarna) Fredrik Nyström. Hedin torde först flera år efter Abraham Lorenzsons frånfälle ha gjort sitt inträde i Westmanska huset. Han var nämligen född 1788 och blott två år äldre än sin maka. Nyström däremot tillhörde familjens föga yngre än sin svärfar, som han antagligen

hade träffat i Bricole och andra glada kretsar. Han var en i huvudstaden mycket känd och bemärkt person, en glad sällskapsbroder, som tillhörde Bellmans vänner. Det lär vara från honom talesättet »måttliga korvar ä' bäst» leder sin tillkomst, men historien förmåler ej, om han därmed avsåg sina underhavandes kroppslängd eller begivenhet på mat och dryck.

Det var ju givet att ovannämnda tillökning i familjen också skulle medföra en ökning av tjänstepersonalen, varjämte bryggerirörelsens utvidgning medförde anställandet av flera medhjälpare. Omkring trettio personer lydde sålunda vid midten av 1790-talet, mot tjugo

---

¹ Denne var son av den bekante läkaren under det gustavianska tidevarvet, Linnés lärjunge och biograf, medicinalrådet S. A. Hedin samt fader till de ovannämnda fyra bröderna och farfader till vår frejdade forskningsresande, doktor Sven Hedin.

några år tidigare, under Bryggarekungens och hans makas spira, nämligen bryggerilärlingarna Valentin Refunk¹ och Johan Lundberg, två hushållerskor och sex pigor, en gosse, som tjänstgjorde såsom lakej, tretton bryggaredrängar, kusk, två trädgårdsdrängar m. fl. Den ena trädgårdsdrängen hade sin verksamhet vid Få-

KAPTEN FREDRIK NYSTRÖM.
EFTER MINIATYRPORTRÄTT, TILLHÖRIGT
DR SVEN HEDIN.

fångan på Sabbatsberg, den andra på »Barnhus-Dyen» eller det lågländta område vid Barnhusviken eller Clara sjö och mellan Rörstrands- och Appelbergsgatorna, som Abraham Lorenzson innehade på arrende och som även hans fader hade arrenderat. Beträffande huset i kv. Grönlandet, som ännu fastän ombyggdt och förändradt finnes kvar och i våra dagar varit mycket omtaladt såsom upplåtet åt det så styvmoderligt behandlade Etnografiska Riksmuseum, må nämnas, att det under Abraham Lorenzsons besittningstid hade tio dubbla och aderton enkla fönsterlutter och att åtminstone ett av rummen, förmodligen fru Elisabeths förmak eller salong, var försedt med sidenklädda möbler. Om Fåfångans inredning och ut-

¹ Enär denne var en femtioårs man, är det uppenbart, att benämningen »lärling» ej hade nutida betydelse utan även användes om personer, som voro gamla i yrket.

rustning föreligga inga uppgifter, men man kan vara viss om, att stället ej var ett oansenligt lusthus, blott avsedt för tillfälliga besök, utan ett verkligt s. k. sommar-nöje, en landtgård, där det var godt om utrymme och även i andra hänseenden väl sörjdt för tillvarons trevnad. Följande beskrivning i Elers' *Stockholm* vittnar härom¹. »Sabbatsbergs jordägor och värdshusrummen äro av direktionen utlämnade på vissa år till bryggare-åldermannen, löjtnanten Abraham Westman, som på en höjd därstädes låtit bygga ett vackert lusthus av sten, vilket äger en ypperlig utsikt av staden och giver stället en märklig prydnad. Han haver haft kostnader osparda att genom odling göra berg och kullar frukt-bärande.»

Enligt Linnerhjelm, som i entusiastiska ordalag skildrar utsikten från Sabbatsbergshöjden, hörde till Fåfången även ett lusthus eller en öppen rotunda: »Vid utgåendet föll en täck öppen Rotonde angenämt i ögat. Den var mig en surprise. Slingrande vägar

¹ På P. Tillæus' karta öfver Stockholm 1733 kallas Sabbatsbergs-området Rinkeshof. Det hörde fordom till Rörstrand. Efter källarmästaren Valentin Sabbat, som även innehade källaren Rostock vid Västerlånggatan, erhöll det sitt nya namn. År 1734 upptogs på området en hälsobrunn, som i flera decennier var mycket anlitad. För brunnsgästerna uppfördes ett stenus. Sedan Stockholms stad på 1750-talet inköpt egendomen, anlades där även ett fattighus. — Enligt benäget meddelande av f. sysslomannen A. M. Rosenström, som väl minns den först i slutet av 1870-talet rivna Fåfången, var denna ett fyrkantigt stenus med ingång från norra sidan. Bottenvåningen innehöll förstuga, några smärre rum och kök; våningen 1 tr. upp utgjordes av ett enda stort rum eller sal. Fönstren voro 4 åt varje väderstreck samt små i bottenvåningen och stera i den övre. Byggnaden användes på 1850—60-talen till lokal för enklare baler och i början av 1870-talet till barack för fattiga.

förde till dess på kort avstånd belägna kulle och templet sågs redan uppfyllt av lycklige dyrkare. Det var säkerligen uppbyggt åt den allmännaste gudomligheten, Nöjet, och varje av de unga skönheter, som nu besökte det, tycktes mig en bönhörd prästinna. Tvenne små sjöar eller naturliga dammar, som ligga vid sidan, och den i flera planer brutna parken lämna vidare utväg att försköna stället, som i synnerhet behöver fria planteringar.»¹

Abraham Lorenzson hade sålunda på bästa sätt ordnat för sin familj, sina underhavande och sitt umgänge, och Bellman har skänkt eftervärlden många vittnesbörd om den glädje och trevnad, som rådde i det gästfria hemmet. Än föreslog han vid middagar och gästbud konung Gustavs skål, vilken säkerligen med entusiasm dracks av den rojalistiska värden och hans gäster, såsom den 16 oktober 1791:

Då allt på Drottningholm av blix och facklor ljungar,
Och pukarns virvlar stolt, så varje tilja gungar,
Framtrumlas som sig bör,
Så glömmom ej en skål för den regent bland kungar,
som hjärtats lov tillhör.
Vid glasets röda brädd din trogna hjässa blotta,
Ifyll ditt tömda kär! väl åtta gånger åtta
Och om kung Gustav sjung!
Låt dina ögons blick till himlens skyar måtta
Och sucka för din kung.

Än hyllade han värdinnan med gratulationer, såsom på hennes födelsedag den 6 november 1791:

Vinterns norrsken, kylor och frost,
Dimmor, strimmor, snöglopp och blåst

¹ *Bref under resor i Sverige.* Sthlm 1797.

Fordrar väl, så där i mjugg,
Av herr Willman
En liten mugg.

Upp ur källarens valv
Med fyllda muggar — dito en halv
Åt den vännen ges tår,
Som på sin lyra fingrar och slår,
Födelsedagen är dyr
För den, som vår trevnad bestyr.
Önskom henne godt
Och tömjom våra rågade mått.

Bort med hässjor och tåg,
Med vindspel, pumpar, säckar och råg,
Bort kring väggar och skrank
Med käringar, kärror, gröpe och drank.
Fru Elisabeth.
Är dagen helgad, nöjsam och lätt.
Hennes födelsedag.
Gör hennes make lugn och behag.

In med kärran på plan,
I dag är helgdag för lilla Jan.
Klang i brännhuset, klang,
Med hattar, trattar, pannor och slang.
Fru Elisabeth
Vid denna högtid äger den rätt
Att av barn och man
Lyckönskas. Leve båd' hon och han!

*

När druvan pokalen fullblodar,
Så titta åt tunnan dit ner,
När Bacchus man tror och förmodar,
Han mera i glasena ger.
Vad ögona blunda och brinna,

Och hjärtat klappar så här,
Klang, nådiga vår Hertiginna,
Klang, posterna ropa gevär.

Eller på Elisabeths-dagen den 19 november 1793:

För Elisabeth i dag
Klinga lyrans gyldne strängar,
Husets tjänstefolk och drängar
Sjungen alla gladt som jag.
Sjungen till vår matmors heder,
Som var dygdens vän tillber.
Barn, magister och kamrer
Och herr Willman bugen Eder.

Fru Elisabeth, galant,
Lovar jag i hennes stuga,
Här i tiden mer ej ljuga,
Men som Refunk tala sant,
På kisthörnet ej fundera,
Ej vid skåpet säga ja,
Aldrig fru Theresia
Nånsin föra skvaller mera.¹

Theresia var antagligen någon trotjänarinna i Westmanska huset, men hennes släktnamn och ålder ha förgäves eftersökts i mantals- och taxeringslängderna. Hon förekommer även i programmet till ett sällskapspektakel, som skalden kallade »Theresia, som stoppar sina strumpor» och som ingen fick bevista, »utan liverie och lyckta». Den i dikterna omtalade Refunk var den förut nämnde bryggerilärlingen, och herr Willman, som

---

¹ Av denna dikt, som ingår i den ovannämnda boken i K. B., äger dr Sven Hedin ett av Bellman mycket prydligt skrivet exemplar, undertecknad C. M. B. Antagligen är detta den ursprungliga namnsdagsgratulationen.

bar dopnamnen Carl Gustaf, omtalas i slutet av decenniet som bryggare, sedan han förut prövat sin lycka som färgare. Han var för övrigt broder till Abraham Lorenzons svåger, den förmögne bryggaren Anders Willman.

Till lilla Clara Westman, som var skaldens särskilda favorit, ägnade han en hälsningssång i slutet av juni 1791, då hon varit inne i staden hos någon läkare och blivit vaccinerad:

Var välkommen, lilla vän,
I föräldrars famn tillbaka
Med båd' öga, mun och haka
Fredad från koppymningen!
Vi med längtan dig förbida.
Men på en så rolig dag
Ömt din far i famnen tag
Vid en älskad moders sida.

Det var emellertid ej blott på födelse- och andra bemärkelsedagar, som Bellman strängade sin lyra för att höja glädjen och trevnaden i Westmanska huset. Han var redo att dikta även vid så prosaiska tillfällen som t. ex. en gång då fru Elisabeth hade stortvätt, såsom framgår av följande:

Uppsats till en klädtvätt.

Fruns kläder och livstycken
med hennes tröja nätt,
uppskriven till en tvätt,
som nu lär bliva mycken:
Kalesonger trenne par
och aderton näsdukar.
En dito huva rar,

CARL MICHAEL BELLMAN

Efter original av Elias Martin, Nationalmuseum

som hon om natten brukar.
Noch strumpor, som man ser
till tio par skall tvättas.
Kjolsäckar som berättas
blott tvenne men ej fler,
och tretton märker jag
av vad på soffor sättas
till stol och överdrag.

*

Bed Bacchus framvältra sin tunna
Och kröna med blommor sitt sprund,
Bed Mars sina söner förinna
Från fanor och pikar en stund:
Blott en stund att i glasena hälla,
Sjunga vivat gladt kring Cythern
Och en måltid högtidligt anställa
Inom fönstrens gallrande järn.¹

Medan Carl Michael sålunda lät sin poetiska ådra flöda till fru Elisabeths ära och i allmänhet ensam exekverade både sång och musik, synes han vid hyllningarna till hennes make ha bemödat sig om mer storslagna och ceremoniösa former, svarande både mot tidevarvets smak för s. k. divertissemanger och mot föremålets böjelse för det pompösa och burliska. Så var tydligen fallet på den fest, som av ej angiven anledning hölls den 5 maj 1794 och vartill programmet hade följande lydelse:

I dag kl. 5 på eftermiddagen uppföres i stora korridoren en fullständig konsert. Orden därtill komponerade av bror Wetz.

¹ Dessa strofer höra måhända ej till tvättopoemet, men de förekomma i handskriften omedelbart därefter och under samma rubrik.

1:sta avdelningen:

- 1:o) Föreställes överflödsförordningen på säckpipa.
- 2:o) Mälarens tillfrysande nästa år.
- 3:o) En aria för skridskor.

2:dra avdelningen:

- 1:o) Abraham och Isaac drickande en bål bischof med solo för valdthorn.
- 2:o) Fjellman nysande, och i en hållstu' tio variationer lögn.
Konserten slutar med ett stort kor av kattor.

Fastän skalden här låter bror Wetz, d. v. s. den från *Fredmans Epistlar* bekante »instantie-tramparen och bröllopspoeten», få äran av den tyvärr ej återgivna texten, var han naturligtvis själv dennas författare, liksom han också själv utan tvivel med sin mångomtalade och oefterhärmliga talang utförde den av allehanda märkvärdiga ljud bestående musiken. Den nysande Fjellman var protokollssekreteraren Sven F., medlem av Par Bricole och en av Bellmans och Bryggarekungens vänner.

En annan gång sommaren 1794 gick det ännu ståtligare till såsom framgår av följande:

Projekt till emottagning av herr löjtnanten och bryggaren Abraham Westman vid dess efterlängtade återkomst.¹

1:o) Eller för det första, utskickas någon för att efterhöra herrens ankomst och vartill herr sekreteraren Theel anmodas, som benäget vid detta glada tillfälle och till säkrare kunskaps vinnande torde utvälja sig någon hörare vid storskolan eller de andra församlingarna, som hör bättre än han.

2:o) I fall och på den händelse herr löjtnant Westman skulle oförmodligen inträffa nattetid och behaga intaga rum på sin sommarbo-

¹ Från någon resa, men ej efter vistelsen vid riksdagen i Gävle, såsom en och annan Bellmansforskare uppgivit. Den slutade nämligen i februari 1792.

ning vid Sabbatsberg, så synes ej olämpligt att vid stora porten eller grinden utbreda någon matta eller onyttig fäll av gamla lumpor, vartill fattighushjonen kunde vara behjälpliga, för att vid porten hava en bandhund på utkik liggande, vartill, vid ett sådant sollent tillfälle och för denna gången, herr hovkamreraren Elfman ej torde undandraga sig den mödan att föreställa en husets trogne tjänare, om hälsan så tillåter, alla dar.

3:o) I fall och på den händelse herr hovkamreraren åtager sig denna hederspost, synes ej olämpligt, att herr kapten Nyström anmodas, för mera eftersyn det allt måtte ordentligen tillgå, att med tjänliga medel sig infinna.

4:o) Kommer herr Willman att öppna båda portarne och under samtligas glädjebetygelser av sång och skott ledsaga husets herre till förfriskningar och lyckönskningar av en väl överståndens resa.

5:o) Kommer herr Refunk Vallentin att till förlustande vara klädd som en herdinna i början, med vit snibbhuva och florshatt, svartrosig i anseende till sorgen, silkeshalsduk och rödrandig kjol, med en blomprydd stav i handen, men andra gången som en handtlångare eller fyrverkare för att servera kanonerna.

6:o) Inställer sig hovsekreteraren Bellman, om hans hälsa tillåter, för att avsjunga följande lyckönskningsång:

Till en huld och älskad maka,
Under barnens sång och pris,
Var välkommen hit tillbaka
Inom detta paradiset!
I vårt tjäll vår glädje sprides,
Och till prov att den är stark
Friska blomsterkransar vrides,
Hämtade ur egen mark.

Sedan detta är enhälligt avsjunget, lössläppes post-d'honneuren vid grind.

Den jämte de förut omtalade rollinnehavarna i detta upptåg medverkande hovkamrer Pehr Elfman var en av Bellmans förtrognaste vänner. Han måtte även och kanske just på grund härav ha varit en originell man

och särdeles pålitlig vid dryckeslagen både hos Bryggarekungen och annorstädes. I ett av de brev, som skalden sände fru Elisabeth Westman, under uppgift att de voro skrivna i staden Riga, men som tillkommo vida närmare eller på källaren Riga vid Skeppsbron¹, kallas han nämligen »riksöket och flaskförvaltaren».

När Bellman fungerade som spiritus rector vid nyss-nämnda tillställningar, var hans hälsa sedan ett par år bruten, och några månader därefter eller den 12 februari 1795 borttrycktes han av döden, befriaren från lidande och bekymmer. Under det sista året hade de senare dock måhända ej varit så stora som mången gång förut, och därför hade han jämte andra vänner att tacka Abraham Lorenzson. När Bellman i maj 1794 blev bysatt för skuld å högvakten vid k. slottet, väddjade han till sin vän Bryggarekungen om hjälp. En dag sände han honom ett brev härom jämte en färglagd teckning, som föreställer honom liggande på en soffa i gäldstugan och rökande pipa, samt verser, vittnande om hans betryck men även om hans trots allt humoristiska uppfattning om sin belägenhet.² Och när han några veckor senare befriades från gäldstugan, var det tack vare vännen Kempenskölds ingripande, men sannolikt även med bistånd av Abraham Lorenzson. Denne blev jämte Bellmans svåger kronoinspektören Martin Lindström snart därefter hans och hans makas förmyndare, och man kan vara viss om, att den förmögne och godhjärtade bryggaren ur sin egen kassa tillsköt de penningar, som erfordrades för att hålla nöden borta från den sjuke skaldens hem.

¹ Carléns uppl. av Bellmans skrifter. D. IV, Sthlm 1861.

² Se bifogade reproduktion.

Några år efter nu skildrade händelser måtte Abraham Lorenzson tyckt att han var för trångbodd i kv. Grönlandet Södra, ty den 1 november 1798 köpte han för 4,000 rdr specie av Adolf Fredriks församling flera delvis obebyggda tomter mellan Drottninggatan och Holländaregatan och »norr om den nyss öppnade gatan», d. v. s. i det nybildade kv. Grönlandet Norra, och vidtog omedelbart åtgärder för deras bebyggande. Enligt köpekontraktet skulle han nämligen inom två år på platsen låta uppföra ett stenhus med boningsrum, men ej över två våningar högt, på det att utsikten till kyrkan ej måtte hindras. Arkitekten C. Gjørwell, den bekante bibliotekariens son, erhöll uppdrag att uppgöra ritningarna till huset, som blev synnerligen präktigt och bör ha kostat byggherren betydande summor. Sålunda skriver J. af Nordin i februari 1801, då huset tycks ha varit i det närmaste färdigt: »Detta palats kostar ägaren redan något mera än 100,000 rdr, och denne stollen har förbyggt sig därpå, så att han nu mera ej är så särdeles väl rangerad uti sina finanser och kan på långt när ej någonsin förvänta sig någon motsvarande reveny emot den enorma kostnad, han använt på detta palatsets uppförande, vilket emellertid alltid bliver en vacker dekoration för staden och efterkommande, ett varaktigt minne av dess ägares fåfänga och på samma gång en anledning till oändlig ledsnad efter hans bortgång hos hans talrika familj och många bröstarvingar.»

Skildraren tillägger att ryska ministern, baron Budberg stod i begrepp att lämna sin bostad i Hildebrandska (Bondeska) palatset vid Rosenbad och flytta till det nyuppförda huset vid Drottninggatan, där han

skulle försäkrat sig om en våning för en årlig hyra av 3,000 rdr b:ko. Så tycks dock ej ha varit fallet, åtminstone icke under de första åren av det nya seklet. Då bebodde nämligen Abraham Lorenzson själv sin nya possession eller lägenheter däri med 22 dubbla och 34 enkla fönsterluster, och hyresgäster av oansenligare andra våningar eller lägenheter voro medicine licentiaten Melker Kjerner, den här ovan omtalade bryggaren C. G. Willman, komministern i Adolf Fredrik S. J. Almqvist, klockaren N. Gjellström m. fl. Bryggarekungens hushåll utgjordes då, oavsedt hustru och barn, av trettioåtta personer, vilket ju föga stämmer med Nordins utsago om derangerade finanser utan tvärtom kan anses såsom ett vittnesbörd om ökad välstånd och om hans ställning som en verklig storborgare.

Abraham Lorenzson fick emellertid ej länge glädja sig åt den nya och präktiga miljö, som han skapat åt sig själv och sin familj. Hans hälsotillstånd torde länge ha varit vacklande, och den 24 mars 1802 bortrycktes han av döden, vid blott fyrtionio års ålder. Begravningen ägde rum den 28 i samma månad. Om Bellman varit i livet, skulle han säkerligen ej försummat att celebrera högtiden med verser till den bortgångne vännens ära och minne. Nu intogs hans plats av en bland tidevarvets mindre ryktbara skalder, som tillhörde husets umgängesväänner, nämligen Carl Anders Rooth. Det av honom författade begravningskvädet har följande lydelse:

Du flydde Ädle man! i tystnadens försvar;
Men dina gärningar på jorden leva kvar.
Ej smickrets köpta hand skall visa sig vid griften,

Men sanning säga skall, hur Du i alla skiften
 Gått hederns jämna steg, följt redlighetens spår,
 Och denna minnesstod Du vid din urna får:
 Som värdig medborgsman Du njöt den givna dagen,
 Gav kärlek åt din kung och lydnaden åt lagen,
 Var uti vänskap fast, förglömde likars brott
 Och visade i allt ett hjärta gladt och godt,
 Att sist med samvetslugn Du livets mål sågs hinna,
 Att hos Försonaren en evig sällhet finna.
 Säll är du — i vår sorg skall det vår önskan bliva,
 Må den, som styrkte dig, åt oss sin styrka giva!
 Må efter slutad storm på livets vida hav
 Vi äga få ditt lugn vid brädden av vår grav.

Rooth, som var född 1764 och avled 1803, var assistent i Politie-, Ämbets- och Byggningskollegium samt en av Bellmans närmare vänner. Han intog en bemärkt ställning i *Par Bricole* och uppträdde med tal och visor vid ordenssamkvämen. I vissa avseenden förefanns släkttypen mellan hans sångmö och Bellmans, med anledning varav åtminstone två av hans dikter länge tillskrivits Bellman, nämligen den bekanta visan »*När jag bärs*» samt det djuptänkta skaldestycket:

Med denna matta hand jag fattar än en gång
 Min lyra för att ge kanske min sista sång; etc.

Bland hans tal i P. B. må nämnas äreminnet över Bellman vid allmänna kapitlet den 30 mars 1795.¹ Han levde i tillbakadragenhet i huvudstaden, dit han vid tjugu års ålder kommit från Arboga. Gjörwell skriver dock i ett av sina brev om honom: »Mannen är medellös, men glad och lever mycket med i den vittra delen av la Bourgeoisie de la bonne ville de Stockholm».

¹ A. Kinberg. *Par Bricoles gustavianska period*. Sthlm 1903.

Förmodligen var det i Bricole eller genom Bellman, han gjorde bekantskap med Bryggarekungen, vilken han enligt den anförda dikten hade lärt sig att högt uppskatta.

Abraham Lorenzson erhöll sitt sista vilorum å Adolf Fredriks kyrkogård, där hans numera flyttade och förändrade gravvård hade följande inskrift:

Abraham Westman L:son,
född 1753, död 1802,
lemnade att förvara
åt denna graf stoftet,
åt kvarlemnade minnet af
förständig verksamhet,
oryggelig trohet
mot öfverheten,
förtjänt anseende
bland medborgare
och en förmögenhet,
använd
till enskildt välgörande
eller offentliga prydnader
för hufvudstaden.

Vården restes af den
enskilda sagnaden,
icke motsagd
af det allmänna omdömet.

Bouppteckningen efter Bryggarekungen förrättades redan sex veckor efter hans frånfälle. Arvingarna voro änkan och de fem ovannämnda barnen, som alla voro omyndiga och å vilkas vägnar deras farbroder Isaac Westman var vid förrättningen närvarande. Bland tillgångarna upptagas först de förutnämnda fastigheterna i kv. Grönlandet Södra och Norra, värderade tillsam-

mans till 32,000 rdr specie samt vidare ett stenhus i kv. Islandet, vid hörnet av Drottning- och Barnhus-trädgårdsgatorna, 12,000 rdr specie, och en obebyggd tomt på Södermalm, i Maria församling och kv. Bössan. De kontanta medlen utgjorde 5,153 rdr 28 sk. specie. Förteckningen på guld och nipper upptager tre guld-dosor, av vilka en var prydd med briljanter och blå emaljmedaljong och en av 40 dukaters vikt var rund och med ett porträtt, det ovan omtalade gulduret, som Abraham Lorenzson erhöll av Gustav III, tio andra guldur, av vilka ett med pärlor förmodligen var fru Elisabeths, samt två spanska rör, det ena med guld-knapp, det andra med försliten guldkeycka. I hemmet fanns 1,733 lod silver och i riksbanken 1,998 lod, deponerade mot 21 bankoattester.

Bland det rika bohaget må nämnas ett spelur med sjutton valsar i gammalt foder, ett fortepiano av mahogny, ett gråmåladt klavér, ett fortunaspel av mahogny med tjugotre elfenbeasbiller, en biljard med tillbehör, en svarvstol med metallspindel, konung Gustav III:s byst på piedestal, en urna av italiensk marmor, en fransk bordstudsare med bronsfigurer och glaskupa, tre »antiquer med etrusque-målningar», ett par ljusarmar med tre pipor av brons och marmor, sidenklädda möbler, fyra ostindiska punschbålar med fat, två punsch-slevar av kokosnöt med silverbeslag, fyra dussin ost-indiska tekoppar, gelé- och syltskålar av kristall, sex dussin vinglas av dito o. s. v. Linneförrådet utgjordes av 5 damast- och 28 drällsdukar samt 9 dussin damast- och 46 dussin drällsservietter m. m. Kör- och äkredskapen bestod av två kupévagnar, en wienervagn, en holsteinervagn, en firsitsig kalesch, fyra ensitsiga schäsar,

öppna och täckta slädar och kälkrackar m. m. Jämte tolv stycken hästar funnos ett par dragoxar och fyra kor, som förmodligen höllo till på Barnhusdyn eller ute vid Fåfången på Sabbatsberg. Härtill kom en mängd grisar, ankor och höns.

Förteckningen på bryggeriredskap och spannmål m. m. lämnar en intressant föreställning om ett stort Stockholmsbryggeris inrättning och utrustning i slutet av 1700- och början av 1800-talet. Den upptager bland annat: 24 liggare om 18 fat vardera, 1 dito om 10 dito, 5 dito om 8 dito, 23 dito om $4\frac{1}{2}$ dito, alla med järnband, 3 dito om $4\frac{1}{2}$ dito med träband, 290 oxhuvuden med järnband, 79 dito med träband, 100 helfat och 50 halvfat, 1 fyrkantig mätaretunna, 1 rund dito, 1 rund halvtunna, 2 fjärdingsmått, 2 kappar, 2 trallor av ek med järnband, 1 dragkanna av dito med kopparband, en maltharpa, 1 gisttina med trälock, 60 tunnor vete, 300 tr. råg, 170 tr. korn, 80 tr. svart-havre, 1,000 tr. malt, 70 tr. blandsäds malt, 50 tr. rågmjöl, 300 lispund humle, 514 fat öl och 81 fat iskällardricka o. s. v. Samtliga bryggeriinventarierna upptogs till 8,918 rdr 16 sk., som emellertid med de mycket låga bouppteckningsvärdena ingalunda motsvarade det verkliga värdet. Till jämförelse med nutida förhållanden och priser må nämnas, att en tunna vete upptogs till 5 rdr, en tunna havre till 2 rdr och ett fat öl till 5 rdr o. s. v.

Värdehandlingarna utgjordes av de ovannämnda attesterna för det i banken deponerade silvret, 49 aktier i Riksdiskonten (2,450 rdr b:ko), 10 Riksgäldskontorets 5 procents-obligationer (1,320 rdr b:ko), 6 Handelskollegii obligationer (6,000 rdr b:ko) och fordran mot

inteckning å 1,000 rdr b:ko hos handlanden Lars Petter Timan. Osäkra fordringar funnos till omkring 7,500 rdr b:ko, och samtliga tillgångarna uppgingo till 104,092 rdr, 30 sk., 5 r. b:ko. Därifrån avdrogos begravningskostnader (518 rdr), förmögenhetsavgiften samt teckningar i husen och andra skulder till ett belopp av 52,821 rdr, 30 sk., 8 r. b:ko. Slutliga behållningen i boet utgjorde sålunda 51,270 rdr 47 sk. 11 r. b:ko, vilket måhända var mindre än vad man hade väntat med hänsyn till Abraham Lorenzsons anseende såsom en mycket rik man, men i alla händelser på den tiden var en ganska betydande förmögenhet.

Till bouppteckningsinstrumentet finnes fogadt ett av den bortgångne och hans hustru den 6 mars 1802 upprättadt inbördes testamente, som är av intresse för de upplysningar detsamma lämna om det goda förhållandet makarna emellan. Det är av följande lydelse:

“Den sjuklighet, varmed jag Abraham Westman Lorenzson numera blivit besvärad, påminner mig att jag bör beställa om mitt hus, så att vad jag genom Försynens välsignelse, egen omtanka och arbetsamhet förvärvat, måtte bibehållas och komma en älskad maka och välartade barn till godo.

Detta har jag ansett säkrast kunna ske genom det att boet ej skingras eller rubbas, utan så länge möjligt är hålles tillhoppa, vilket även nödvändigheten kräver i anseende till den vidlyftiga rörelse, byggnad och egendom, vari min förmögenhet jämte upplånte penningar äro instuckne, vilket allt fordrar en varsam och på tid ankommande utredning, om ej boet skall bliva kännbart lidande. Och då jag härvid icke kan förgäta, vad jag med tacksamhet alltid erkänt och av alla i vårt hus kända nogsam bestyrkes, att min kära hustru fru Elisabeth Westman genom sitt stadgade vett, verksamma idoghet, dygdiga och intagande uppförande samt drift och noga kännedom om all vad till husets vidsträckta rörelses underhållande och befrämjande hörer, varigenom hon förnämligast bidragit till vår förkovring, så

har jag härmed velat förklara min yttersta vilja vara: icke allenast att jag till hennes fulla ägo tillägger henne allt, vad jag efter lag äger bortgiva, utan ock att hon efter min död, så länge hon änka efter mig bliver, bör förbliva uti fullkomlig obehindrad disposition av all min egendom, med rättighet att till medförmyndare för våra barn antaga den eller de, till vilka hon har bästa förtroende, samt att sälja och avyttra de hus och egendomar, som hon till boets reglering finner nödigt och nyttigt; skulle hon likväl vilja träda i annat gifte, kommer boet att delas efter lag, likmätigt den efter mig skeende bo-uppteckning, dock utan redogörelse för den förflutna förvaltningen. Ehuru således våra barn under deras moders livstid icke haver något vidare att fordra utom uppehälle och anständig uppfostran, så länge de i hennes hus äro, än vad de genom dygdigt uppförande av hennes ömhet kunna förtjäna, gör jag mig likväl försäkrad, att hon efter tillgång och belägenhet understöder dem av barnen, som med hennes vetskap och samtycke egen näring och hushållning sig företaga, varvid hon även lärer tillse att barnen njuta lika rätt, så att vad den ena mer än den andra vid något tillfälle undfått beräknas till jämkning och ersättning, om ej förr dock efter moderns död.

Häremot och i den händelse jag Elisabeth Westman skulle före min käre man genom döden avgå, förklarar även jag min yttersta vilja vara, att han så i avseende till eganderätt som förvaltning bör sitta orubbad i hela boet, alldeles på enahanda sätt, som han i anseende till mig behagat förordna.“

Som testamentsvittnen fungerade sockerbrukspatronerna Thomas Aspelin och Erik Dybeck samt handelsbokhållaren, sedermera svenske konsuln i Danzig Lars Segerström. De två förstnämnda räknades bland de mest ansedda medlemmarna av Stockholms borgerskap och tillhörde Westmanska husets umgängesväänner.

Under de närmaste åren efter mannens död inträdde inga större förändringar i fru Elisabeths materiella tillvaro. Med bistånd av svågern Isaac lyckades hon ordna stärbhusets affärer och sitta i orubbadt bo. Men sönerna blevo snart myndiga och skulle ut i världen,

och efter ännu några år hade även döttrarna växt upp, blivit giftasvuxna, skulle träda i brudstol och få utstyrsel och hemgift. Allt detta medförde förändringar i hemmet och förmögenhetens delning. År 1811 försåldes därför det nya huset i kv. Grönlandet Norra jämte tillhörande tomter till Stora Amaranterorden och svågern Isaac, vilka blevo ägare av var sin hälft i den stora fastigheten, och 1816 kom turen till huset och tomterna i kv. Grönlandet Södra, som köptes av bryggaren Christian Brandelius. Fru Elisabeth behöll däremot huset i kv. Islandet, som hon innehade till sin död i maj 1830. Enligt den ett par månader därefter förrättade bouppteckningen ägde hon då även hälften i ett stenhus vid Fiskaregränden i kv. Höga Stigen på Södermalm och hade kvar arrendet av Barnhusängen, som nu kallades »Plantagen Dyn». Behållningen i boet utgjorde omkring 18,500 rdr b:ko, som delades av de tre kvarlevande barnen, yngste sonen Carl Gustaf och de två döttrarna. Äldste sonen Abraham hade nämligen avlidit år 1807 och Lorenz, den andre i ordningen, som ägnat sig åt sjömansyrket, dog, antagligen utomlands, i början av 1820-talet. Som dessa två voro ogifta och Carl Gustaf, vilken valde den militära banan och blev kapten vid Andra Livgardet samt avled 1838, ej heller ingick äktenskap, utslocknade med honom Abraham Lorenzsons släktgren på manssidan. Rätt talrika ättlingar av Bryggarekungen ha däremot funnits och finnas ännu, härstammande på modernet genom döttrarnas äktenskap. Yngsta dottern Carolina hade nämligen i sitt gifte med stadskapten Nyström¹ en dotter, som blev gift med sin syssling, bryggaren och destilla-

¹ Se här ovan; sid. 74.

torn Lorenz Lorenzson Westman (f. 1804, d. 1853)¹ och med honom hade tre söner, och Clara fick i sitt äktenskap med Sven Anders Hedin utom de ovan omtalade fyra sönerna åtta barn.²

Clara Westman var säkerligen den av syskonen som spred mesta glädjen i moderns hem. Släktsägnera bevara många minnen av hennes behagliga och älskliga personlighet, och hon var en av Stockholms firade skönheter. Redan som barn hade hon, såsom här ovan omtalats, inspirerat Bellmans sångmö, och under sin uppväxt blev hon föremål för en annan skalds hyllning och beundran. Till umgänget i hennes föräldrahem hörde Michael Choræus, den unge finske poeten, som i början av 1800-talet var anställd som teologie adjunkt och predikant vid krigsakademien på Carlberg och under några år var mycket uppmärksam i Stockholm och högt uppburen för sin andliga värtalighet. I hans samlade skaldestycken träffas följande dikt, som vittnar om hur han under besöken på den Carlberg närbelägna Westmanska »Fåfången» blivit hänförd av lilla Claras spirande skönhet och älskliga väsen:

Claras kanariefågel.

Van att vid förtjusadt öra
Franska näktergalar höra,
Clara! lyssna dock en gång
Till din egen fågels sång.

Glad han hälsar morgonsolen,
Men när Clara far i skolen,

---

¹ Sonson av Lorenz L:son d. y. och Sara Bong. Se stamtavlan; bil. I.

² Se *Svenska ättartal*. Årg. 8. Sthlm. 1892.

Lutar han sitt huvud ner,
Mäktar han ej sjunga mer.

Schäsen uppå gården röres,
Och hans stämma åter höres,
Var välkommen, kvittrar den,
Lilla Clara, hem igen.

Född med hjärta för att ömma,
Kan du väl din fågel glömma?
Vårda detta lilla djur
Och giv trevnad åt dess bur.

Undan med den stygga katten!
Friskt med löv, friskt med vatten
Och en sockerbit ibland
Utur Claras egen hand!

Minsta fågel tydligt känner
Sina vårdare och vänner;
Tacksamhetens minsta ljud
Ej försmås av själva Gud.

Om Nils Lorenzson, den närmaste i ordningen efter Abraham i rådmän Lorenz Lorenzsons stora barnskara, är ej mycket att säga. Han valde såsom fallet rätt ofta var med de yngre sönerna i de förmögna borgarefamiljerna den militära banan och blev kapten vid Nylands regemente. Enligt en anteckning av A. F. Skjöldebrand¹ skall han ha varit med och spelat en ganska framskjuten roll vid det anfall på den svenska gränsposteringen i Savolax, som Gustav III i slutet av juni 1788 uppgives hava föranstaltat för att kriget med Ryssland skulle få sken av att ha börjats från rysk sida. Konungen säges härför hava låtit en trupp svenska soldater ikläda sig

¹ *Memoarer.* D. 1. Sthlm 1903.

ryska uniformer och därpå angripa posteringen. Skjöldebrands meddelande har följande lydelse: »Emellertid hade simulakern med de ryska uniformerna gått för sig på gränsen. En kapten Westman, broder till den namnkunnige bryggaren, hade fört an de förklädde, smugit sig om natten på ryska sidan och om morgonen därifrån anfallit vår gränspostering. I misshugg hade en man för honom blivit skjuten. Nu var kriget börjad.» — Om historien är sann, vilket man knappast kan betvivla, tycks Nils Lorenzson ha varit besjälad av lika starka rojalistiska sympatier som brodern Abraham. Några rikare lagrar skördade han emellertid varken för ifrågavarande bedrift eller senare. Hans befordringar stannade nämligen med kaptensgraden och han omtalas ej vidare. Även hans familjeförhållanden äro föga kända. Man vet blott att han var gift och hade flera barn, bland vilka dottern Sophia blev gift med sin frände Johan Petter Westman, ävensom att han dog, antagligen i Finland, år 1813. Förmodligen levde han i bekymmersamma ekonomiska förhållanden. Nyssnämnda dotter omhändertogs nämligen och uppfostrades av farbrodern Isaac Lorenzson, vilken även, såsom snart skall visas, lämnade de övriga barnen sitt understöd.

Isaac Lorenzson, till vilken turen nu kommit, var näst Abraham den mest omtalade av rådmannens många söner. Fastän han ej gjorde så mycket väsen av sig som brodern, tycks han till och med ha varit en mer framstående man än denne och åtnjöt stort anseende. Här ovan har anförts Ehrenströms fördelaktiga omdöme om honom, ävensom att han under två skilda

perioder beklädde åldermansposten i Bryggareämbetet. I dettas historia läses att han »var stor och glänsande vältalare och mycket omtyckt». Politiskt intresserad och verksam, tillhörde han Gustav III:s trogna anhängare och beundrare bland borgerskapet, men var försiktigare och mer besinningsfull än brodern Abraham, även om han emellanåt tycks ha uppträdt vid dennes sida eller som hans medhjälpare. Vid Borgerskapets kavalleri var han först kornett, sedan löjtnant och ryttmästare samt deltog i vakthållningen i huvudstaden under krigsåren. Sina mesta intressen ägnade han emellertid åt fäderneyrket och förkovrandet av sin egen ekonomi. Redan 1788 blev han såsom förut omtalats genom köp och lösen ägare av faderns fastigheter och bryggeri i kvarteren Vargen och Tranhalsen, och i det förra av dessa lät han på tomterna 19 och 28 eller vid hörnet av Repslagaregatan (nu Olovsgatan) och Adolf Fredriks Kyrkogata uppföra eller påbygga det stora, ännu kvarstående och med säteritak försedda boningshuset. Där skattade han vid midten av 1790-talet för tjugotvå dubbla och två enkla fönsterluffer samt hade i sin tjänst hushållerska, två jungfrur och fyra pigor samt nio drängar. Han var då sedan 1783 gift med Maria Charlotta Gerner eller Gärner, som var dotter av bryggaren i Stockholm Wilhelm Gärner, men hade inga barn.

År 1794 köpte Isaac Lorenzson av f. d. kaptenen i Ostindiska kompaniet I. Selle och grosshandlaren Pehr Falck den tomt å Blasieholmen, som nu upptages av det Edelstamska huset, men han försålde den åter år 1803. Däremot innehade han till sin död hälften i Westmanska huset i kv. Grönlandet Norra, vars för-

värvande från svägerskan förut omnämnts. Han flyttade emellertid ej dit, utan tycks redan förut eller i början av 1800-talet, då han till bryggaren K. H. Roos försålde huset i kv. Vargen, ha bosatt sig på landet, nämligen först på det vackra herresätet Velamsund å Värmdön, som han några år ägde, och sedan på egendomen Ängsholmen i Ytter-Järna socken i Södertörn. Han ägde nämligen även denna på Dåderön och vid Järnafjärden vackert belägna gård, liksom också det ganska betydande, på motsatta sidan av fjärden belägna godset Nibble.

Isaac Lorenzson avled på Ängsholmen den 8 februari 1827 och följdes i graven den 17 oktober 1828 av sin maka. Som äktenskapet hade förblivit barnlöst, voro arvingarna till den ganska betydande förmögenheten (omkring 100,000 rdr b:ko) mannens talrika brors- och systerbarn samt hustruns broder, kammarskrivaren P. W. Gärner och syster Johanna, gift med bryggaren Johan Johansson Westman, samt avlidne brodern, bryggaren C. F. Gärners två söner, eller i allt omkring trettio personer. Dessa fingo emellertid ej dela arvet enligt lag, ty makarna Westman hade genom flera testamenten och senast den 8 mars 1826 angående kvarlåtenskapen gjort utförliga och noggranna bestämmelser, varigenom några av de arvsberättigade erhöilo mycket, andra litet och några alls intet.

Ur det senaste testamentet må anföras några utdrag, som äro av intresse ej blott för kunskapen om arvsangelägenheternas ordnande utan även för den föreställning, de skänka om några fall av en inom den förut så ansedda och duktiga bryggaresläkten börjande degeneration.

Fru Westman skulle, om hon överlevde mannen, erhålla en årlig inkomst eller livränta å 1,500 rdr b:ko, varför motsvarande kapital skulle avsättas och placeras mot inteckningar i Amaranterordens del i huset vid Drottninggatan.¹ Hon skulle vidare få undantaag silver, koppar, möbler, linne, husgeråd, »med få ord allt vad hon för godt finner för ett hushåll i Stockholm». Ängs- holmen skulle nämligen försäljas och fru Westman flytta till huvudstaden, där hon, som var mycket sjuklig, skulle omhändertagas av sin syster och hennes man bryggaren Johan J:son Westman. Dennes son Johan Petter Westman och hans hustru Sophia (dotter av den ovannämnde kapten Nils Westman) erhöilo egen- domen Nibble, tre mantal fräse, med alla inre och yttre inventarier, men med villkor, att så länge Johan Petter levde 400 rdr b:ko årligen skulle erläggas till hans föräldrar och att hans fyra systrar skulle vardera få en in-teckning i Nibble å 2,000 rdr b:ko. »Men då denne Johan Petter Westman», läses i ett tillägg, »har så elakt sinne, att han bortgått olovligen från sin ombetrodda befattning i vårt hem, även från hustru och barn, så föranlåtas vi förordna, att han genast efter min, Isaac Westmans död må ställas under förmyndare, på det han ej må misshushålla med egendomen eller på annat sätt förstöra den välgörande avsikt, vi haft för hans egen, dess hustrus och barns gemensamma bärgning och utkomst för framtiden.»

---

¹ Detta försåldes år 1828 för 47,000 rdr b:ko till K. Vetenskaps- akademien, som sedermera förvärvade även de övriga tomterna i kvarteret och efter om- och tillbyggnader som bekant i flera decen- nier använde den stora fastigheten för eget behov och för Natur- historiska Riksmuseum.

Fru Westmans syskon och brorsbarn erhöilo ganska betydande belopp, hennes kusin Anna Charlotta Gärner fick 4,000 rdr b:ko och en annan kusins barn 6,000 rdr b:ko, o. s. v. Isaac Westmans brorson Nils, som var uppfödd i huset, skulle få lika arvslott med de övriga brors- och systerbarnen, »men i händelse han skulle suppa och överlasta sig med starka drycker», skulle han endast få åtnjuta räntan på sin arvslott. Brorsonen, förre kaptenen Carl Gustaf Westman skulle »såsom sysslölös och spelare» likaledes blott få åtnjuta räntan å sin lott, vilken efter hans död skulle tillfalla Ytterjärna församlings fattiga. Enahanda bestämmelser gällde för avlidne brodern Jacob Westmans son Jacob, »som super och ger föga hopp om sig», och skulle hans lott efter hans frånfälle också gå till nyssnämnda församling för uppförande av ett nytt fattighus.

Återstoden av förmögenheten skulle delas efter lag mellan arvingarna. Dock skulle Isaac Westmans syster-söner, bryggarne Lorenz Schultz och Henrik och Niclas Hartman ej få något, emedan de voro tillräckligt förmögna förut, och brorsdottern Clara, gift med S. A. Hedin, skulle ej heller erhålla något, därför att hon »framför sina syskon länge gagnat uteslutande företrädesrättigheter».

Bland tillgångarna i boet må nämnas 900 kannor brännvin, införda från Nibble till Stockholm och i bo-uppteckningen upptagna till ett värde av 252 rdr eller 28 sk. per kanna. Man kan härav sluta sig till, dels att Isaac Westman även på gamla dagar och trots sin i de testamentariska förordnandena uttalade månhet om nykterheten sysslade med brännvinsbränning, och dels att det mot slutet av 1820-talet ej var förenadt med

några avskräckande kostnader, om hans brorsöner och deras likar ville berusa sig och förfalla. Farbroderns farhågor för att så var eller skulle bli fallet synas också ha varit ganska befogade. Den i testamentet ovannämnde brorsonen Jacob, som söp och gav föga hopp om sig, slutade nämligen sina dagar som torpare i Växjötrakten, och hans broder Isaac, som i en släktanteckning kallas »Sjögasten», avled på Clara fattighus i Stockholm.

Sistnämnda två bröder voro söner till den yngste av rådman Lorenz Lorenzsons söner, kofferdikaptenen, sedan broinspektoren i Stockholm Jacob Lorenzson Westman. Om honom vet man föga mer än att han vid sin död 1816 efterlämnade ett så gäldbundet bo, att hans barn, de två nyssnämnda sönerna och en dotter, ej erhöilo något arv. Man kan härav, liksom av de meddelanden, som i det föregående lämnats om de Westmanska förmögenhetsförhållandena, finna, hur den ekonomiska skötsamheten och det praktiska förståndet voro ganska olika fördelade och representerade inom släkten och särskildt bland rådman Lorenz Lorenzsons söner. Denna redan i de tredje och fjärde släktleden uppträdande större eller mindre förmåga att framgångsrikt klara sig i kampen för tillvaron och upprätthålla den sociala ställningen belyses även av de upplysningar, som nu skola lämnas om några bland de yngre släktgrenarnas medlemmar.

Abraham Lorenzson d. ä., den andra i ordningen av Lorenz Erikssons söner, var född 1724. Sin utbildning i bryggareyrket vann han i faderns bryggeri vid Packartorgsgatan, vilket efter Lorenz Erikssons tidiga frånfälle innehades av hans änka och efter hennes död

av hennes man i tredje giften Petter Hansen.¹ Hos denne voro nämligen både Abraham och äldre brodern Lorenz lärlingar. Redan vid tjugusex års ålder eller 1750 tycks Abraham ha övertagit rörelsen. Han satte nämligen då eget bo och gifte sig med Anna Brita Göding, som var dotter av slaktareåldermannen David Göding och Maria Kyndel (dotter av karduansmakaren Jacob Kyndel), och det dröjde ej länge förrän han var ägare av både bryggeriet och fädernegården. Lorenz hade nämligen såsom förut omtalats slagit sig ner i kv. Vargen och Tranhalsen och hade där sitt bryggeri, och Abraham löste ut honom och de övriga syskonen. Detta skedde antagligen med bistånd av den förmögne svärfadern, vilken ägde hus i kvarteren Stuten (Regeringsgatan 67) och Putten samt vid Surbrunnsgatan. Han innehade även på arrende av grevinnan Ulrica Christina Banér, född Wellingk, den vackra egendomen Svalnäs nära Djursholm. Efter svärföräldrarnas död — mannen 1761 och hustrun 1762 — fick Abraham Lorenzson och hans maka med deras ende son, kamreraren Daniel Göding, dela deras kvarlåtenskap, som uppgick till över 140,000 d. k. På dotterns och mågens arvslott kommo fastigheterna vid Regeringsgatan och Surbrunnsgatan m. m. Abraham Lorenzson bodde emellertid kvar med sin familj i huset vid Packartorgsgatan, men torde om somrarna ha bebott egendomen vid Surbrunnsgatan, vilken utgjordes av ett stenhus med trädgård och antagligen även, såsom var vanligt på den tiden, ladugård, svinstia, hönsgård m. m. Med huset vid Regeringsgatan är förbundet ett minne av intresse för Bellmans lokalisering i Stockholm. Bland

¹ Se sid. 7.

Abraham Lorenzsons hyresgäster där år 1779 träffas nämligen skaldens namn jämte dem på åtskilliga andra unga män i verken, såsom kammarskrivaren Jacob Lind, kassören vid Nummerlotteriet Johan Wijkman, notarien H. Engmark, kopisten Pihlman m. fl. Huset tycks ha varit ett riktigt ungarstillhåll, men Bellman var sedan två år gift och utgjorde sålunda ett undantag, och man får antaga, att det ej var bekantskapen med de nyssnämnda ungherrarna utan vänskapen med värden och Westmanska familjen, som hade föranlett honom att slå upp sina bopålar i huset.

Abraham Lorenzson d. ä. hade i sitt äktenskap sju barn, som alla hunno mogen ålder, nämligen fyra söner och tre döttrar.¹ Genom den yngstas bland de senare äktenskap med kusinen Abraham blev han som förut omtalats svärfader till »Bryggarekungen». En annan dotter var gift med hovbryggaren Johan Georg Rehn, och två av sönerna gifte sig i de ansedda bryggare-släkterna Lampa och Wier. Allt detta bidrog utan tvivel att fästa uppmärksamheten vid honom och öka hans eget anseende. Han intog emellertid en mindre bemärkt ställning än brodern Lorenz och de ovan omtalade mer framstående brorsönerna, höll sig fjärran från politiken och partistriderna och föredrog att i lugn och ro sköta sin ganska omfattande rörelse och se om sitt hus. Därtill fordrades också både förstånd och omtanka, ty jämte den egna rätt talrika barnskaran hade han en (ej namngiven) fosterson, informatorer för pojkar — Olof Udeen 1770, studiosus Olof Tidmark 1780 — ett par jungfrur och talrik personal vid bryggeriet.

¹ Se stamtavlan; bil. I.

I december 1780 blev Abraham Lorenzson änkring. Av bouppteckningen efter fru Anna Brita framgår, att behållningen i boet utgjorde nära 9,000 rdr b:ko, varav mannen i giftorätt ägde omkring två tredjedelar, och att makarna ett par månader före hustruns död upprättat ett inbördes testamente om orubbad besittning av kvarlåtenskapen. Barnen fingo dock både kontanta medel och vardera 150 lod förgylldt och 150 lod oförgylldt silver. Dottern Elisabeth, som tycks ha varit favoritbarnet, hade före moderns frånfälle av henne fått en »rosenkransring» och en gulddosa om 24 dukaters vikt och »med glas i locket, gammalmodig och okontrollerad».

Abraham Lorenzson d. ä. överlevde sin maka i över femton år. Han avled nämligen först den 10 juni 1795 och jordfästes på Jakobs kyrkogård, där han två år förut inköpt en murad grav. Hustrun hade fått sitt vilorum i Gödinska graven inne i kyrkan. Från makarnas näst yngste son, Daniel Abrahamsson, härstammar en ännu fortlevande men fåtalig gren av släkten. Genom en av sondöttrarnas — dotter av Abraham Abrahamsson och Christina Lampa — äktenskap med garvaren Anders Joh:son Westin knöt denna förbindelse med den ansedda Westinska släkten.¹

Även Erik Lorenzson, den tredje av Lorenz Eriks sons söner, ägnade sig först åt fäderneyrket, men vid ett par och tjugu års ålder förälskade han sig i Anna Christina Härholtz, dotter av bagareåldermannen Jacob Härholtz, och övergick i samband därmed till dennes yrke. Härav kan man se, hur kärlekens makt redan

¹ Se framdeles kap. II.

i 1700-talets Stockholm var så stor, att den förmådde bryta skråtvång och släkttraditioner, allrahelst om den, såsom i detta fall, var förbunden med ekonomiska fördelar. Åldermannen Härholtz var nämligen en välbärgad man, som bland annat ägde hus i kvarteren Havsfrun och Havssvalget på Ladugårdslandet, och då Anna Christina år 1752 trädde i brudstol med Erik Lorenzson, förde hon säkerligen med sig en vacker utstyrsel, kanske även någon del av sitt blivande arv. Hennes man hade emellertid ett par år förut för 25,000 d. k. av bagaren Elias Röhl köpt det i kv. Neptunus och vid hörnet av Storgatan och Grevgatan belägna huset, som allt sedan varit och ännu i våra dagar är använt till bageri¹, och även om han därtill hade fått hjälp av svärfadern, torde han dock själv med sitt fäderne- arv ha betäckt större delen av köpeskillingen. Han blev sedermera även ägare av såväl den stora grann- tomten i hörnet av Styrmansgatan som ett par andra tomter i samma kvarter.

Erik Lorenzson hade sålunda ingen anledning att ångra sitt beslut att övergiva fäderneyrket och bli bagare, och fastän han ej i likhet med svärfadern och medlemmar av släkterna Kammecker, Röhl och Lychou kom i åtnjutande av hovbagaretiteln och den eftersträfvade äran att under fastlagen förse kung Adolf

---

¹ Enligt designationer i Stockholms stadsingenjörskontor har fastigheten ägts av hattmakaren *A. Westman* (ej tillhörande bryggare- släkten) 1727, bagaren *P. Hansson* 1736, bagaren *E. L:son Westman* från 1756 till 1788 och därefter av hans arvingar till 1795. De följande ägarna ha varit bagarne *A. J. Berg* och *S. J. Brandberg*, grosshandlaren *J. G. Fripp* samt bagarne *C. F. Th. Piehl*, *Carl Piehl* och *J. C. D. Schröder*.

Fredrik med hans älsklingsrätt semlorna, kunde han glädja sig åt allmänt medborgerligt anseende och en aktad ställning bland sina yrkesbröder. Redan i slutet av 1760-talet eller vid blott några och fyrtio års ålder — han var född 1725 -- omtalas han nämligen såsom ålderman i bagareämbetet. Vid 1765—66 års riksdag var han ledamot av Borgareståndet och tillhörde Mösspartiet, men tycks ej ha spelat någon mer bemärkt roll. Sina mesta intressen ägnade han tydligen åt sin bagerirörelse, vilken var ganska omfattande, så att han hade flera gesäller, lärlingar och pigor i sin tjänst.¹ Det är också mycket troligt, att han försåg stockholmarna och speciellt ladugårdslandsborna med nya och delikata brödsorter², även om dessa ej väckte så stort uppseende och emottogs med så livligt gillande som det Kammeckerska saffransbrödet och pepparkakorna. Huvudsaken var emellertid, att han efter allt att döma hade ett lyckligt familjeliv, varuti dock ett avbrott ägde rum, då han redan år 1758 förlorade sin hustru. Fru Anna Christina borttrycktes nämligen då av döden efter blott sex års äktenskap. Hon hade skänkt sin make två söner, Jacob och Erik, vilka blevo bagare. Redan följande år

¹ I uppgifterna om Erik Lorenzsons hushåll omtalas även flera ammor, medan sådana alldeles saknas i släktens bryggarefamiljer. Huruvida detta berodde på särskilda omständigheter eller får tolkas så att bagarfruarna i 1700-talets Stockholm voro mera modernt anlagda än bryggarfruarna, är dock svårt att avgöra.

² År 1763 uppträdde för första gången i Stockholms bagarbodar de s. k. Franska bröden, som då vägde 2 1/2 lod och kostade 1 öre, och några år senare kom den lilla kryddlimpan för ett runstycke. Huruvida det var Erik Lorenzson, som införde dessa i nuvarande krigs- och kristider så saknade brödsorter, förmåler ej historien.

eller 1759 ingick Erik Lorenzson nytt gifte, med Sara Berg, och fick med henne tre söner: Nils, som blev bryggare, Carl Olof, bankokamrer, och Abraham, bagare, samt dottern Magdalena Christina, gift med assistenten Carl Roth. De två sönerna i första giftet och Abraham voro gifta och fingo barn, men deras ättegrenar utdago snart, så att Erik Lorenzsons släktgren sedan länge varit utslöcknad.

Erik Lorenzson avled år 1788. Hans till delning mellan hustrun i andra äktenskapet och de sex barnen efterlämnade förmögenhet utgjordes av de ovannämnda fastigheterna i kv. Neptunus, en liten gård vid Nya Kvartersgatan (numera Linnégatan), $\frac{1}{6}$ -part i arrenderätten till Danviks kvarnar samt den för tjugufyra år återstående arrenderätten till gårdarna Sjöberg och Hersby-Sätra i Sollentuna socken i Uppland, ett ganska rikt lösörebo och betydande lager av spannmål och mjöl för bagerirörelsen. Behållningen var nära 10,000 rdr specie. Avgående poster voro blott några smärre belopp, antagligen för spannmål, till de bekanta Skeppsbrogrosshandlarne Brandenburg, Hebbe och Fabricius m. fl.

Bland tillgångarna upptagas följande »levande inventarier», som på ett särdeles talande sätt belysa hur Ladugårdslandet i slutet av 1700-talet och till och med vid sin förnämsta gata, Storgatan, gjorde skäl för sitt namn: 12 hästar, 1 fölunge, 10 kor, 1 kviga, 13 får, 12 svin, 7 gäss, 5 kalkoner, 9 ankor och 16 höns. Bagareåldermannen i kv. Neptunus var emellertid ingalunda den ende, som på detta sätt bidrog till stadsdelens landtliga prägel. Ladugårdar voro nämligen på hans tid mycket talrika i de i våra dagar så eleganta

kvarteren invid och i närheten av Storgatan, ja, ännu långt in på 1800-talet fanns det godt om kreaturs-ägare eller s. k. kogubbar på Ladugårdslandet.

I början av 1780-talet hade Erik Lorenzson blivit ägare av tomterna n:o 1 och 2 i kv. Havsfrun, vid hörnet av Storgatan och Kvarngatan (nu Artillerigatan), men tycks före sin död åter ha försålt desamma. De omtalas nämligen ej i bouppteckningen efter honom. Han köpte dessa tomter och därå varande hus (n:r 15 Storgatan) på stadsauktion, och det är möjligt att han även där hade bageri, ty under många följande decennier bedrevs där bagerirörelse.¹

Johan eller Jan Lorenzson, den yngste av Erik Lorenzsons söner, föddes 1726 och blev bryggare liksom fadern och de två äldsta bröderna. Medan dessa redan kort efter det de blivit myndiga grundade egen verksamhet och gifte sig, nämnes Jan Lorenzson först vid midten av 1750-talet som innehavare av eget bryggeri. Beläget i samma kvarter som faderns eller kv. Vargen och vid Repslagaregatan (nu Olovsgatan n:r 6), var detta i början helt litet, med endast två drängar, men utvidgades snart, så att Jan Lorenzson vid decenniets slut hade i sin tjänst fem drängar och tre pigor. Då tyckte han att tiden kunde vara inne att gifta sig, och hans val föll på den tjuguariga Anna Elisabeth Blom, dotter av en år 1740 avliden bryggare Israél Blom och hans hustru Margaretha Forssten. Bröllopet firades 1759, och följande år föddes makarnas första barn, sonen Johan, som under de närmaste åren fick

¹ Fastighetens ägarelängd upptager sålunda hovbagaren *N. Lychou* 1792, bisittaren i bagareämbetet *J. Lychou* 1825, bagarne *J. Plath* 1836, *F. T. Leffler* 1853, *J. H. Leffler* 1858, *C. F. E. Reinhold* 1862 o. s. v.

sällskap av tre bröder och två systrar.¹ Hand i hand med denna familjens tillväxt gick bryggerirörelsens utvidgning och förkovran, så att Jan Lorenzson blev en välbärgad man. Under de sista decennierna av seklet ägde han sålunda utom gården i kv. Vargen ett par med sten- och trähus bebyggda tomter vid Holländaregatan i kvarteren Tranhuvudet och Svärdfisken.

Av Jan Lorenzsons barn hunno blott tre, nämligen sönerna Johan och Abraham samt dottern Anna Margaretha, mogen ålder. Bägge bröderna blevo bryggare och följde även däri släkttraditionerna att de ingingo vid Borgerskapets kavalleri, där Johan blev löjtnant och Abraham ryttmästare. Johan blev gift med Johanna Gärner och därigenom svåger med kusinen Isaac Lorenzson vilken såsom förut nämnts också ihågkom honom och hans hustru i sitt testamente. Abraham var gift med Ulrica Carolina Palmgren, och Anna Margaretha äktade år 1781 Elis Schröderheims broder, justitiären i Krigskollegium, sedermera hovrättsrådet Göran Schröderheim.

På gamla dagar och efter sin hustrus frånfalle år 1795 drog sig Jan Lorenzson tillbaka från bryggeriverksamheten och överlät den åt yngre sonen Abraham. Vid arvskiftet efter modern hade denne erhållit gården i kv. Vargen, där emellertid fadern förbehållit sig att få bo kvar och hyresfritt till döddar disponera övre våningen. Genom en överenskommelse i november 1797 fick Abraham full ägande- och nyttjanderätt även till huset i kv. Tranhuvudet, men med villkor att på sin bekostnad föda ett par hästar åt fadern samt förse

---

¹ Se stamtavlan; bil. I.

hans hushåll med dricka och en kanna mjölk om dagen. Abraham förband sig vidare att som ytterligare ersättning för gården i sistnämnda kvarter under faderns livstid lämna sin syster fru Schröderheim två kannor mjölk dagligen. Dessa avtal och bestämmelser väckte äldre brodern Johans missnöje, ty i bouppteckningen efter fadern, vilken avled den 17 september 1808, finnes antecknad, att han emot dem gjorde anmärkning och betvivlade överenskommelsens laglighet. Härmed torde han dock ej hava vunnit något utan fick nöja sig med sin andel i den övriga förmögenheten. Denna utgjordes av omkring 5,000 rdr b:ko, varav 2,000 i kontanter, 2,000 i fordran mot inteckning hos en bryggare Djurberg och återstoden i fordringar mot reverser och pant hos kanslirådet Börtzell, bryggaren L. U. Schultz m. fl.

Johan Johansson, Jan Lorenzsons äldste son och till skillnad från fadern kallad »Jan den yngre», var enligt vitsordet i kusinen och svågern Isaac Lorenzsons testamente en bråkig och oberäknelig man samt dålig hushållare. För sin och sin stora familjs utkomst och uppehälle — han hade en son och sex döttrar — tycks han också huvudsakligen och sedan han nedlagt sitt bryggeri ha varit beroende av svågern, såsom förvaltare av egendomen Nibble. Han avled 1831 och hustrun 1848. Ende sonen var den i Isaac Loreuzsons testamente ihågkomne Johan Petter.¹ Av döttrarna blevo den andra i ordningen och den yngsta,

---

¹ Se sid. 99. I sitt äktenskap med kusinen Sophia Westman hade han nio barn, vilkas öden äro föga kända. Det är dock möjligt, att någon av sönerna var gift och att släktgrenen fortlever.

Anna Charlotta och Carolina Fredrika, gifta med sina kusiner hovpredikanten Göran Ulric och aktuarien Bror Herman Schröderheim.

Abraham Johansson upprätthöll med större framgång än äldre brodern släkttraditionerna och intog under de första decennierna av 1800-talet en ansedd ställning inom borgerskapet. Såsom ryttmästare vid dettas kavalleri och befälhavare för fjärde skvadronen deltog han i den vakthållning i huvudstaden, som under krigsåren 1808—1809 anförtroddes åt de borgerliga militärkårerna och vars glanspunkt eller märkligaste episod var den stora generalmönstringen på Adolf Fredriks torg den 30 augusti förstnämnda år. Sitt bryggeri skötte han med drift och duglighet, men uppsade antagligen i början av 1800-talet sitt burskap som bryggare och blev tobaksfabrikör. Vid sin död i januari 1826 efterlämnade han en betydande förmögenhet eller omkring 70,000 rdr b:ko. Tillgångarna utgjordes av flera fastigheter, nämligen ett stenhus med tobaksfabrik i kv. Svärdfisken och vid Holländaregatan, ett dito i kv. Tranhuvudet och vid samma gata, en reverterad trähusegendom i sistnämnda kvarter och vid Repslagaregatan samt en trädgårdstomt i kv. Repslagaren, ett stenhus med bryggeriverk vid Stora Badstugatan och i kv. Träsket, ett dito med dito i kv. Vargen, ett dito vid Luntmakaregatan och i kv. Moraset och ett dito med plantage vid Norra Surbrunn. Samtliga dessa egendomar upptogos till 80,000 rdr b:ko. I det rika lösöreboet fanns bland annat 2,536 lod silver. Skulderna utgjorde omkring 30,000 rdr b:ko, av vilka dock mer än $\frac{1}{3}$ var rörelsekapital i tobaksfabriken.

Arvingarna voro änkan samt de fem barnen: sönerna

Abraham (f. 1798, d. 1866, tobaksfabrikör i Örebro), Isaac Ulric, (f. 1798, d. 1835, bryggare i Stockholm) och Johan Jacob (f. 1800, d. 1850, bryggare i Uppsala) samt döttrarna Anna Carolina, gift först med viktualiehandlaren H. S. Åkerblom och sedan med hovrättsrådet Johan Axel Örbom, och Emilie Aurora, död ogift 1863. De tre sönerna voro gifta och hade barn. Son till Abraham var fördelningsläkaren, medicine doktor Abraham Henrik Westman i Göteborg, som var gift och hade fyra döttrar. En dotter till Isaac Ulric var gift med kommandanten i Vaxholm, överste Hugo Wennerholm och en annan med kapten August Arfwedsson (av den bekanta och framstående köpmansslakten). Isaac Ulrics ende son Carl Abraham var sjökaptan och blev sedan bosatt och gift i Chicago samt hade sex döttrar. Antagligen finnes ättlingar av dessa där eller annorstädes i Förenta staterna. Johan Jacob¹ slutligen hade två ogifta döttrar och en son, som var tobaksfabrikör och ogift.

Även Abraham Johanssons släktgren är sålunda utslöcknad på manssidan, och då enligt stamtavlan och de här ovan lämnade redogörelserna endast en eller ett par av de äldre ättegrenarna fortleva men med flämtande liv, torde man ha att räkna med huvudstammens av slakten snara utslöcknande. Däremot fortlever den yngre huvudstammen, eller den från Erik Larsson Westmans och Christina Persdotter Dahlmans andre son bryggaren Erik Eriksson härstammande släktlinjen.²

¹ Denne bedrev i sitt bryggeri tillverkning av pressjäst, som blev mycket uppmärksammas och om vars användning och förvaring han år 1841 utgav en beskrivning.

² Se stamtavlan, bil. I, och sid. 6.

Denne Erik Eriksson hade i sitt andra gifte med Magdalena Torsell sonen Erik, som född 1723 blev mönsterskrivare i Finland och hade sonen Adolf, vilken återflyttade till Sverige, blev handlande och rådman samt slutligen vice borgmästare i Härnösand samt avled 1808. Hans äldste son Erik Johan (f. 1781, d. 1859) var borgmästare i nyssnämnda stad och gift med Christina Margaretha Söderberg, och från honom härstammar en ganska utgrenad och talrik ättegren, som har medlemmar boende i Stockholm och landsorten samt Förenta Staterna.

Till sist må nämnas, att även den andra Stockholms-släkten Westman, eller den s. k. Perssläkten¹, hvilken måhända på grund av de inom densamma förekommande dopnamnen Abraham, Isaac och Jacob har gemensamt ursprung eller härstamning med bryggare-släkten, också haft bryggare i sina led. Sålunda var en av den i Härlemanska huset vid Drottninggatan boende sidenfabrikören Abraham Westmans söner, Fredrik Wilhelm, bryggare i Stockholm, och han hade en son, som likaledes var bryggare i huvudstaden, och en sonson, bryggare i Arboga.

Nyssnämnde Fredrik Wilhelm var första gången gift med den för sin skönhet bekanta Johanna Charlotta Dreijer, om vilken ceremonimästaren L. von Hauswolff meddelar², hur hon på Amaranterordens bal den 5 december 1810 väckte uppmärksamhet samt särskildt presenterades för kronprinsen Carl Johan.

¹ Se sid. 4.

² S. Clason och C. af Petersens. *För hundra år sen. Skildringar och brev från revolutionsåren 1809—1810*. Sthlm 1909. .

Bland märkligare medlemmar i nyare tid av denna släkt Westman må nämnas kommandörkapten Henrik Gustaf W. (död 1889) och justitierådet Ernst Axel W. (död 1891).¹

---

¹ Se för övrigt *Svenska ättartal*, 9:de årg., 1893, samt G. Elgenstiernas *Släktkalendrar*.

II.

ALL VÄRLDENS WESTIN.

Jan Jansson Brännare hette en soldat under kung Carl XII:s tid, som efter slutade äventyr och bedrifter slog sig ner i Västerås och som trots de anspråkslösa villkor, i vilka han antagligen levde, blivit föremål för eftervärldens uppmärksamhet och intresse. Han var nämligen den äldste kände stamfadern till den bekanta och ansedda Stockholmssläkten Westin. I sitt äktenskap med Christina Bengtsdotter hade Jan Jansson, som dog år 1744 och om anledningarna till vars binnamn »Brännare» upplysningar saknas, två söner, Johan och Bengt, vilka efter födelsestaden antogo namnet Westin och vid unga år begåvo sig till Stockholm för att söka sin utkomst. Härför ägde de tydligen rätt olika förutsättningar, liksom även beträffande förmågan att fortplanta släkten. Bengt, som var född 1727 och avled 1775, hann nämligen ej längre eller högre i samhället och social ställning än till kamrer vid Clara fattighus, och i sitt äktenskap med Catharina Elisabeth Brandt hade han blott fyra döttrar. Den fem år äldre brodern däremot, som med tiden blev garvareällderman och kapten vid Borgerskapets infanteri, var den från frihetstidens

och Gustaf III:s tid ryktbare och inflytelserike politikern Johan Westin, vid flera riksdagar ledamot av borgareståndet och en av Mösspartiets chefer. I trenne giften hade han många barn, och genom fyra av sina söner blev han stamfader för en blomstrande, ganska vidtutgrenad släkt¹, som ännu fortlever och som räknat flera framstående medlemmar.

I Uppsala universitetsbibliotek förvaras en liten kassabok, som tillhört Johan Westin och vari han gjort några anteckningar om sina familjeförhållanden m. m. På försätts- eller titelbladet läses anteckningen: »Johan Johansson Anno 1722 d. 7 Junij födes iag hit til werden» och därpå följande motto eller tänkespråk:

*Befall herranom tinom wäg och hoppas
uppd honom, han skall wäll giörat.*

Den å nästa sida börjande familjekronikan omfattar tiden mellan åren 1732 och 1782 och inledes med följande meddelanden om antecknarens tidigare levnadsöden:

»Anno 1732 om Mattsmässaofstom togs jag in i storskolan i Västerås, där jag av mina kära föräldrar blev hållen i 4 och $\frac{1}{2}$ år. Kom således ur skolan 1736 i september, då jag kom bort till Stockholm för att tjäna hos en garvare vid namn Lars Zethelius². Då jag efter 4 $\frac{1}{2}$ månader var hemma i arbetet, kom jag att stå i bon därstädes den 4 februari 1737. Den 24 mars 1739 blev mästern Lars Zethelius död. Den 9 maj skrevs jag in i läran. Samma år 14 dagar efter Michaeli kom jag hem i arbete. Den 7 december

¹ Se stamtavlan; bil. II.

² Var gift med *Christina Winbom* och stamfader för den ännu fortlevande och högt ansedda släkten Zethelius.

1741 vardt jag gesäll. Den 17 januari 1742 spenderade jag. 1743 var jag och bror min hem till Västerås över julhelgen. 1744 annandag påsk blev jag ledig från madam Zethelius, hos vilken jag då varit i 7 $\frac{1}{3}$ år och kom till herr ålderman Sperling tredje dag påsk 1744. 1745 den 17 maj var jag inför ämbetet, begärandes få äska detsamma, men fick till svar, att jag skulle vänta ännu någon tid, eftersom jag var så ung gesäll. 1747 den 23 maj antog jag mästerstycke, varpå jag hos Ramens arbetade ett år till 1748. Den (datum uteglömdt) maj uppvistes det (mästerprovet), och jag blev mästare. Kom sedan att bo hos mäster Claës Gillium (Gilljam) till hösten därpå och sedan till våren 1749 i mäster Sperlings gård, varifrån jag då flyttade uti Ramens gård.»

Ur de härefter följande meddelandena om Johan Westins giftermål och barn må några uppgifter anföras, fullständigade med upplysningar från mantalslängder och andra källor.

Samma år som Johan Westin blivit mästare och vunnit burskap som borgare eller i december 1749 ingick han sitt första äktenskap. Den unga frun hette Märta Brita Sontag och var dotter av en från Tyskland till Stockholm inflyttad, år 1739 avliden byggmästare Hans Sontag och hans hustru Brita Norin. Bröllopet firades första söndagen i Advent, och vigseln förrättades av kyrkoherden i Jakobs och Johannes församlingar, magister Erik Tollstadius. I juli 1750 blev Westin ägare av en gård i kv. Fyrfoten i Clara församling (Clara Västra kyrkogata n:r 7), som han sedan bebodde till sin död och som därefter länge var i hans ättlingars ägo. Han köpte fastigheten av en

krigskommissarie Cederholm, och antagligen bestred han köpeskillingen med, oavsett egna besparingar, de arvsmedel, som hans hustru medfört i hemgift. Byggmästaren Sontag hade nämligen efterlämnat ett hus vid Regeringsgatan, i kv. Bocken, och en gård i kv. Falken på Ladugårdslandet. På våren 1751 flyttade de nygifta till sitt nya hem, men i deras tillvaro där inträffade några veckor senare ett plötsligt avbrott. Vid den stora eldsvåda, som i början av juni s. ä. härjade en stor del av nedre Norrmalm, nedbrann nämligen även Johan Westins hus, och han och hans maka måste taga sin tillflykt hos svärmodern vid Regeringsgatan. Där födde fru Märta Brita den 14 juli en liten gosse, som i dopet erhöll namnet Johannes eller Johan, men hon fick ej länge glädja sig åt moderskapet. Den 20 i samma månad borttrycktes hon nämligen av döden.

Om den svåra förlust och stora sorg, som sålunda drabbade honom, har Johan Westin antecknat följande: »År 1751 den 14 juli blev min kära hustru förlöst kl. 4 efter aftonsången med en son, som den 16 blev kristnader av kyrkoherden Tollstadius i Jakobs församling och blev kallad Johannes. Samma dag om aftonen tog sjukdomen till för min kära maka, först med en stark frossa och sedan med hetta. Faddrarna voro herr Löfberg och inspektör Strömer, madam Fernan och välborne jungfru Cederholm. Onsdags morgon beklagade hon sig över att ha haft så ondt, att hon menat sig skola dö ifrån mig. Torsdagen tilltog sjukdomen ännu mer, och om natten hade jag den fägningen att få tala med henne om Gud och sin frälsare. Hon sade sig ock vara nöjd med Guds vilja att skiljas hädan, och kanske Gud finner, att det inte är oss

nyttigt att vi längre äro tillsammans. Sedan tog yrseln till och varade till fredag afton kl. 10, då själva döden bröt in, och varade döds kampen till kl. 8 om lördagsmorgon, då hon ändade sin jordiska vandel, och måndagen därpå eller den 22 juli blev hon begravnen i madam Fermans grav i Jakobs församling.»

I november 1751 flyttade Johan Westin med sin lilla son till det »av Guds nåd återuppbyggda huset» vid Clara Västra Kyrkogata, och följande år i september trädde han i nytt äktenskap med Ulrica Norström, dotter av en bryggare i Stockholm. Med henne fick han nio barn, av vilka dock endast fyra hunno mogen ålder.¹

Dödligheten bland de späda barnen var nämligen mycket stor i det Westinska hemmet; men då så var förhållandet även i många andra Stockholmsfamiljer under frihetstiden, torde den ej ha berott på några särskilda orsaker utan på det allmänna hygieniska eller sanitära tillståndet i huvudstaden. Man kan dock tänka sig, att det Westinska husets belägenhet i den illa dränerade Claratrakten och nära intill den osunda Clara sjö, som på ifrågavarande tid gick upp ända till kvarteren vid Västra Kyrkogatan, menligt invercade på de nyfödda världsborgarnas utsikter och förmåga att fortsätta kampen för tillvaron.

Fru Ulrica Westin, född Norström, gjorde emellertid utan allt tvivel sin plikt såsom maka och moder, och sedan hon efter nitton års äktenskap, fyllt sitt värv följde hon sina bortgångna småttingar i graven. Hon avled nämligen den 18 juni 1772, och ett par dagar efteråt begrovs hon enligt makens anteckning »med

¹ Se stamtavlan; bil. II.

anständig heder» i Clara kyrka. Knappast ett år och nio månader därefter hade änklingen försäkrat sig om en ny husmoder och värdinna i sitt hem. Den 27 mars 1774 firade han nämligen bröllop med Christina Elisabeth Bergklyft, som var född 1752, men om vars härkomst några upplysningar ej kunnat anträffas. Vigselakten förrättades av kyrkoherden och hovpredikanten Paqualin. Av de ej mindre än tre dikter, som utdelades med anledning av den »glada och sälla» tilldragelsen och av vilka en bär titeln »Vårkväde», må anföras:

O, att jag kunde värdigt orda,
Med livlig styrka och behag,
Inför de två, som sällt fullborda,
Föreningslöftet denna dag.

Mitt öga ser vad hjärtat gläder.
En stadgad dygd blir åter lönt,
Minervas dotter sätts i heder
Och ser sin dygd och kärlekskrönt.

Jag gläds och värdsamt må beundra,
Herr brudgum, Edert väna val,
Uti en tid, då knappt bland hundra
En skiljer kärna ifrån skal.

Dygdädla brud, Er blott att skåda
Uppmuntrande och ljuvligt är,
Vad ro männ' I då ej bebåda
Den I bevekt att bliva kär.

Ack Himmel! hav de såta tvenne
Allt framgent i din ömma vård?
Låt härligt grönska stammen denne
Samt flytta i din lustagård!

Fastän ålderskillnaden mellan makarna var mer än trettio år, synes äktenskapet ha varit lyckligt. Fru Christina Elisabeth skänkte sin make fem barn, av vilka dock två avledo i späda ålder och skötte med drift och duglighet sitt stora hushåll. Hennes make, som redan då han med henne trädde i brudstol från bisittare i garvareämbetet befordrats till åldermansplatsen och sålunda av sina yrkesbröder vunnit ett om stort anseende vittnande erkännande, hade under 1750—60-talen förkovrat sin ekonomiska ställning och utvidgat sin rörelse eller verksamhet till ganska betydande omfattning. Vid midten av 1770-talet hade han sålunda i sin tjänst sex gesäller, fem drängar, fem pigor och ett par lärgossar. Man finner även, hur han vid nämnda tid och under det sista decenniet av sitt liv ej hade några hyresgäster i sitt hus utan tydligen behövde allt utrymme, som där fanns, för sin stora familj, sitt tjänstefolk och personalen vid garveriet. Under de föregående decennierna hade han däremot hyrt ut några lägenheter. Bland dessas innehavare må från 1750-talet nämnas kyrkoherden i Clara, doktor Justus Christoffer Hauswolff, vilken ofta i Johan Westins anteckningar omtalas i samband med dop- och begravningsakter i familjen och som säkerligen hörde till husets umgänge. Till detta räknades även flera andra av huvudstadens och dess omgivningars prästmän, såsom kyrkoherden i Husby, prosten Helleday, komminister Witting, kaplanen Iverus m. fl. Av de nämnda anteckningarna och andra meddelanden kan man också sluta sig till, att mycken religiositet rådde i Johan Westins hem, och det är ej heller osannolikt att denna religiositet stod tidevarvets pietistiska rörelser nära. I

alla händelser härskade där en vida allvarligare livs-
åskådning och fördes ett strängare och måttligare
leverne, än varpå exempel gavs i många andra borgare-
hus och alldeles särskildt av de levnadsglada, här ovan
skildrade representanterna för bryggareläkten Westman.
Johan Westin var även personligen en man av helt
annat skaplynne än sina samtida rådman Lorenz Lorenz-
son Westman och bryggarekungen Abraham Lorenzson
och tillhörde också såsom nu skall visas ett annat
politiskt läger än deras.

Johan Westins första mer uppmärksammade fram-
trädande i det politiska livet sammanfaller med riks-
dagen 1765—66. Han var då jämte borgmästaren
Carl Fredrik Sebolt, guldsmedsåldermanen Johan Collin,
rådmännen Johan Henrik Hochschild och Daniel Hack-
man, grosshandlarne Magnus P:son Quast och Jacob
Philip Möller, handlanden Thomas Hedberg, snickare-
åldermanen Johan Åbrandt och bagareåldermanen
Erik Westman representant för huvudstaden i borgare-
ståndet och tillhörde liksom de flesta av dessa Möss-
partiet. Snart förvärvade han inom detta en så fram-
skjuten och inflytelserik ställning, att han jämte över-
sten friherre Carl Funck, som under riksdagen i parti-
belöning erhöll riksrådsvärdigheten, och biskop Jacob
Serenius blev detsammans ledare. Han intog sålunda
en mycket bemärkt och framskjuten plats i partistriderna
och utövade sin makt på ett skickligt men även hän-
synslöst sätt. Härom skriver frihetstidens förnämste
hävdatecknare¹: »I borgareståndet begagnade Mössorna
nu sin övervikt lika hänsynslöst, som Hattarne förr

¹ C. G. Malmström. *Sveriges politiska historia från konung
Karl XII:s död till statsvälvningen 1772*. B. T. Stockholm 1909.

hade gjort; ingen ende av de män, som vid de sista riksdagarna hade företrädtt ståndet i sekreta utskottet, fick nu inträde; i deras ställe insattes ej blott de gamla riksdagsmännen Cervin, Malmstein, Kiörning m. fl., utan till och med sådana, som för första gången bevistade riksdag, såsom Stockholms nya fullmäktige, grosshandlarne Quast och Möller, rådman Hackman och garvaren Westin, vilken sistnämnde fick sin plats i mindre sekreta deputationen för att döma över de diplomatiska ärendena och Sveriges förhållande till utländska makter.»

Westins politiska debut hade sålunda varit framgångsrik, och han bibehöll även efter den stormiga riksdagens slut sitt inflytande och var livligt verksam i partiets tjänst. Han »är en av Mössornas starkaste av sitt folk», skrev sålunda C. F. Fredenheim i ett brev den 27 januari 1767 till sin fader biskop Memnander i Åbo.¹ »Hans klubb är så försiktigt inrättad, att den består i flere rum, med allenast två eller tre personer ordinärt i vardera och malicen säger, att psalmböcker och eder bekräfta deras vänskap, som bevista dess klubb.» Det vill härav synas, som om Mössorna och isynnerhet deras förtroendeman även i politiken begagnade religiösa kampmedel, men i de omslag och växlingar, som i frihetstidens partifejder voro så talrika, skulle ej ens dessa medel visa sig säkra och pålitliga. Före 1769 och 1770 års riksdag skedde nämligen åter en omkastning till Hattarnas förmån och det så grundligt, att Johan Westin och flera andra av Mössornas mest betydande män ej blevo omvalda. Däremot åter-

¹ *Fredenheims och Memanders brevväxling. I urval utg. av H. Schück. Svenska memoarer och brev. II. Sthlm 1901.*

fick han sin plats i borgareståndet vid den märkliga riksdagen 1771—1772 och var då en av sitt partis mest inflytelserika män samt ledamot av både sekreta utskottet och protokollsdeputationen.

Om Johan Westins verksamhet och uppträdande vid denna riksdag har Johan von Engeström, vilken också var medlem av nämnda deputation, gjort följande uttalande¹, som dock på grund därav att von E. tillhörde motpartiet måhända innehåller ett alltför illvilligt omdöme om den mäktige och besvärlige borgarchefen: »Garvareåldermannen Westin från Stockholm var här som annars styresman ibland Mössorna av borgareståndet, och han var nästan styresman för hela deputationen, åtminstone var det icke görligt att driva något igenom tvärt emot hans vilja. Han var en kvick, kallsinnig och tilltagsen man, talte med lätthet, syntes stundom ganska häftig, men var det icke. Affekterade mycken gudaktighet och med skenheliga diskurser förledde folk till vad han ville. Borgarne voro ej de ende, som lydde hans röst, utan var man säker, att också präster och bönder skulle följa honom. Igenom processer, såsom riksdagsman vid 1765 års riksdag, och som ständig huvudman för Mössorna av Stockholms borgerskap hade han förvärvat sig någorlunda insikt i lagarne och allmänna affärer, varjämte han på partiets bekostnad hade flera pensionärer, som ägde skicklighet i sysslor och vilka han nyttjade.»

Även Malmström omtalar flerstädes i sina redogörelser för riksdagshändelserna 1771—72 Westin, vitsordar hans inflytande och nämner särskildt, hur det

¹ *Historiska anteckningar och brev från åren 1771—1805*. Utg. av E. V. Montan. Sthlm 1877.

var på hans förslag, som den ivriga Mössan, baron Rudbeck i början av 1772 utnämndes till överståthållare. Men han nämner även hur Westin emellanåt uppträdde med hovsamhet och en viss opålitlighet eller obestämdhet, som ådrog honom hans ståndsbröders misstroende. Kanske den sluge borgaren hade kommit till insikt om att frihetstidens statsskick var på upphällningen och att det snart skulle vara förbi med Mössornas välde, varför han i tid ville vända kappan efter vinden. I så fall var han dock ej tillräckligt snabb i vändningarna, och i alla händelser kommo Gustav III:s revolution och tilldragelserna den 19 augusti 1772 och följande dagar för honom och många andra av hans parti såsom en stor överraskning. Upplysande i detta hänseende ävensom för hur Westin och flera av de övriga Mösscheferna då tappade huvudet äro följande betraktelser av Malmström:

»Vad gjorde nu under allt detta de, som skulle hava upprätthållit det gamla statsskicket? Liksom riksrådet i rådkammaren på slottet, så var ock sekreta utskottet samladt i sina vanliga rum på Riddarhuset, när konungen begynte sin revolution. Dess överläggningar hade redan fortgått en god stund, då borgmästaren Munthe berättande att tidning inlupit om en besynnerlig händelse, som sig på kungl. slottet tilldragit, att konungen låtit sammandraga vakten på borggården och stänga slottsportarne. Strax därefter inkom Essen och medförde en löjtnant Dahlcrona, som bestört avlade berättelse om vad som tilldragit sig på borggården. Sedan han slutat, synes ingen mer än Essen hava yttrat sig, och han tog endast ordet för att av landtmarskalken begära proposition, att sekreta utskottet måtte

åtskiljas. Det var ett tillkännagivande från partiets kanske bäste man, att spelet var förloradt. Landtmarskalken uppmanade samtliga ledamöter att iakttaga den ed och plikt, de voro skyldiga Gud och fäderneslandet, varefter sekreta utskottet åtskildes för att aldrig mera sammanträda. De myndiga männen skingrades åt alla håll, de flesta endast betänkta på att sätta sig i säkerhet. En av dem, borgmästaren Sundblad¹, vandrade ända ut till Solnaskogen, men hade det missödet att stöta på en patrull, som skickade honom såsom fånge till högvakten. Även några andra av dem arresterades: prostarne Wijkman och Kröger, professor Gadolin och ålderman Westin.»

Den sistnämnde placerades jämte några andra i hovfröknarnas rum på k. slottet, ty drottning Sophia Magdalena befann sig med sina uppvaktande damer på Drottningholm, men deras tvungna därvaro blev helt kort. Den unge konungen lät nämligen redan den 21 augusti släppa lös de flesta av sina politiska motståndare, som tillika sluppo undan några esterräkningar för sina bedrifter i partiväsandets tjänst. Många ibland dem voro också nog kloka att dela den allmänna fortjusningen över statsvälningen och de med denna följande förändringarna i rikets yttre anseende och inre förhållanden, eller åtminstone låtsas göra det, och fastän inga direkta uppgifter härom anträffats, är det dock antagligt att Westin hörde till dem. Man finner nämligen, hur han nästa gång, då han uppträdde på den politiska arenan, eller vid 1778—79 års riksdag, slöt

¹ Denne var enligt Hochschild, som i sina *Memoarer* lämnat några meddelanden om statsvälningen, "en av de fulaste uslingarna" vid riksdagen.

sig till hovpartiet. Detta kan ju tyckas vara en högst märkvärdig och överraskande omsvängning av en så ivrig och pålitlig Mössa, som han vid de närmast föregående riksdagarna varit. Men även Mössorna hade ju, då deras egna intressen så fordrat, under frihetstiden stått hovet nära eller gått dess ärenden, och Johan Westin var ingalunda den ende av tidevarvets politiker, som ägde kameleontnatur eller växlade ståndpunkt och ställning.

Under Gustav III:s regering kunde för övrigt ett sådant handlingssätt ganska väl försvaras, då ju monarken själv under loppet av sin oroliga bana växlade system och ganska grundligt svek de år 1772 i konstitutionell anda gjorda föresatserna och utfästelserna. Många av de män, som hälsat tilldragelserna 1772 med glädje och tillfredsställelse eller under de första lustren av Gustavs regering intagit en passiv eller avvaktande ställning, uppträdde senare och sedan de funnit sig besvikna på konungens åtgärder och avsikter såsom hans motståndare. Då sålunda vid 1786 års riksdag det oppositionella s. k. landtpartiet bildades, slöt sig även Johan Westin till detsamma och blev en av dess ledare. Han uppträdde då med samma energi och beslutsamhet som under de skarpa fejderna mellan Hattar och Mössor, men den nu sextiofyråriga mannens krafter synas ha varit på upphällningen, och den 21 oktober borttrycktes han genom ett slaganfall av döden.

Under sin riksdagsmannabana beklädde Johan Westin, vilken i samtida skildringar ibland kallas »Borgarekungen» och »Garvarekungen», flera förtroendeposter, vittnande om hans inflytande och duglighet och det

stora anseende, han åtnjöt hos sina ståndsbröder och partivänner. Han var sålunda som förut nämnts ledamot av sekreta utskottet och den mindre sekreta deputationen och, vid 1778 års riksdag, medlem av bankoutskottet. Även utom riksdagen erhöll han flera hedersposter, var medlem av Stockholms borgerskaps femtio äldste o. s. v. Det var måhända detta stora anseende eller den rika användning, som gjordes av hans arbetsförmåga och lust att vara med och göra sig gällande i det offentliga eller vid allmänna angelägenheters handläggning, som förskaffade honom benämningen »All världens Westin». Det synes nämligen som om denna titel var analog med begreppet »klockarfar skall allting beställa». Att emellertid hans omfattande verksamhet ej av alla och i synnerhet ej av de politiska motståndarne och Hattarnas anhängare sågs med gillande eller blida ögon, därom vittnar bland annat ett uttalande av Bellman. Denne har nämligen förevigat den mäktige garvaren under ifrågavarande benämning i nr 110 av *Fredmans Testamente*, som handlar om hur Puffendorf dricker och Mulpus sjunger och som lyder sålunda:

Stor sak i allting på denna här jord,
 Öde, lycka och hat,
 Blott att jag hade mig dukade bord
 Och vin och mat!
 Jag Mulpus nu heter...
 Då skull' jag bli feter,
 Och alla poeter
 I vagnar, kareter
 Skull' åka med präktiga spann
 Var om ann,
 Ja, om var ann.

Jag skull' på huvudet runka så sur,
 Bli all världens Westin,
 Skapa, liksom en Borell¹, konjunktur
 Vid glas och vin,
 Ha rubler och pengar,
 Punschbålar och drängar,
 Uppbäddade sängar
 Och blomstrande ängar.
 Hej, Puffendorf, drick då, gutår!
 Lucidor —
 Skål, Lucidor!

Uttrycket »ha rubler och pengar» torde syfta på det under frihetstiden så rikt florerande mutsystemet. Johan Westin synes dock ha stått främmande för detta. Att penningar i de politiska intrigernas och påtryckningarnas tjänst gingo genom hans händer och kanske till ansenliga belopp, är visserligen mycket sannolikt på grund av hans framstående och ledande ställning såsom partichef, och därpå tyder ju också J. von Engeströms här ovan meddelade utsago, att han hade många pensionärer. Personligen tycks han dock ej ha tagit del av guldregnet, ty hans hus och hem voro inrättade på ett enkelt, borgerligt sätt och han efterlämnade blott en obetydlig förmögenhet. Enligt den den 30 maj 1787 förrättade bouppteckningen utgjorde nämligen behållningen i boet endast 1,697 rdr 5 sk. b:ko. Dock är att märka att den enda kvarlevande dottern av andra äktenskapet Ulrica, som var gift med linkrämaren Hultman, liksom sonen Gustaf hade utfått sitt modernearv och att äldste sonen Johan hade fått

¹ *Anders Borell*, rådman i Uppsala, medlem av borgäreståndet vid riksdagarna 1738—39 och 1765—66, ivrig Mössa.

godtgörelse med 1,000 rdr b:ko för fordran enligt bok å 1,313 rdr 20 sk. 2 r. b:ko.

Bland tillgångarna i boet må nämnas stenhuset och garveriet vid Clara Västra Kyrkogata, en liten med trähus bebyggd gård vid Byggaregränd, i kv. Braxen, och en dito vid Vintervägsgatan, i kv. Apotekaren i Johannes församling. Garveriinventarierna samt »läder i verket» upptogs enligt värdering av bisittaren Anders Holmberg till omkring 3,100 rdr b:ko. Av halvförgylldt silver fanns 352 $\frac{1}{2}$ lod och av oförgylldt 572 lod. Såsom tillgång upptages vidare arrenderätten till torpet Tegelhagen under Edsbergs säteri i Sollentuna socken med där befintlig åbyggnad och åkerredskap. Arvingarna voro hustrun i tredje giftet Stina Bergklyft, ende sonen i första giftet, bisittaren i garvareämbetet Johan, den ovannämnda dottern Ulrica och hennes helbröder garvarne Jacob och Gustaf samt de fyra minderåriga barnen av tredje giftet, sönerna Anders och Fredrik och döttrarna Elisabeth och Johanna Christina.¹

Fru Stina Westin, född Bergklyft, överlevde sin make i nära fyrtyotvå år. Hon avled nämligen först den 23 februari 1828. Begravningen, som ägde rum några dagar efteråt, förrättades av Franz Michaël Franzén, som då var kyrkoherde i Clara. Såväl av de minnesord, med vilka han ledsagade jordfästningen och som bevarats i tryck, som av de likaledes tryckta, vid den samma utdelade verserna, framgår att hon varit ett präktigt och varmt religiöst fruntimmer, en lika god moder för styvbarnen som för sina egna barn. Efter mannen blev hon ägarinna av gården vid Clara Västra Kyrkogata, där hon bodde kvar till sin död och i

¹ Se stamtavlan; bil. II.

många år fortsatte garverirörelsen, eller till 1810, då hon hade överlämnat den till sonen Anders. Det var ett stort hushåll att sköta, ty enligt tidens sed bodde gesäller och lärlingar i gården och voro i hennes kost, och de uppgingo jämte drängar och pigor i början av 1800-talet till tolv personer.

När fru Stina Westin gick ur tiden, hade hennes yngre dotter Johanna Christina gått före henne i graven; äldre dottern Elisabeth var gift med bryggaren Adolf Fredrik Lundh. Om de fem kvarlevande sönerna av de tre olika kullarna skola några meddelanden nu lämnas.

Johan Johansson Westin, den äldste i den talrika syskonkretsen, föddes den 14 juli 1751. Som förut omtalats förlorade han några få dagar därefter sin moder, och den första vården om honom togs då av mormodern, till vilken fadern med sin unga maka hade flyttat efter eldsvådan i hans eget hus. Detta blev dock snart ånyo uppbyggdt, och sedan Johan Westin flyttat dit med sin lille son, dröjde det ej länge, förrän denne fick god modersvård av första styvmodern Ulrica Norström. Själv tycks han ha haft godt påbrå och god hälsa, ty han växte upp till en rask och duktig yngling, som redan vid aderton års ålder omtalas såsom garvaregesäll och några månader efter det han blivit myndig kunde sätta eget bo och gifta sig. Den 26 september 1773 eller omkring ett halvt år innan fadern för tredje gången trädde i brudstol firade han nämligen bröllop med Elisabeth Nordling. Om hennes föräldrar ha några upplysningar ej kunnat anträffas. Det unga paret var tydligen mycket omtyckt av släkt

och vänner, ty ej mindre än tre bröllopskväden sågo dagen med anledning av deras förening. Av dessa må följande anföras såsom belysande den höga flykt, som garvarepoesien kunde nå i början av det gustavianska tidevarvet:

Du täckta par, som nu får skåda
Din kärlek krönt av himlens band,
Du vittnar, att när dygd får råda,
Är farten fri till nöjets land,
När lustans trälär blindvis hasta
Att uti flättjans bädd sig kasta,
Du tänker först, gör se'n ditt val,
På dygd och vett ditt tycke bygger;
Ho undrar då att nöjd och trygger
Du sitter i din bröllopsal.

Ack himmel, med sin nåd då skydda
Ett par, som är din egen vän.
Driv olust långt ifrån din hydda
Och skicka nöjet dit igen.
Föräldrars böner låt här höras!
Låt dig av syskons suckar röras,
Och lyckligt sannas vänners hopp,
Låt deras namn med allmän heder
Fortplantas uti många leder,
Tills själva tiden hörer opp.

Välönskningarna hade god verkan, ty Johan Johanssons äktenskap synes ha varit lyckligt och fru Elisabeth skänkte under loppet av ett par decennier sin make ej mindre än fjorton barn, av vilka elva hunno mogen ålder.¹

Samma år som Johan Johansson gifte sig blev han genom köp från hovrättsadvokaten Jonas Petter Holm-

¹ Se stamtavlan; bil. II.

J. H. Roos 1823.

Johan Westin
17. Talman för Borgförskindet 1823

EFTER GRAVYR I K. BIBLIOTEKET.

berg ägare av gården nr 4 (efter 1810 års nummerordning) i kv. Vattuormen på Kungsholmen och mellan Garvaregatan och Riddarefjärden. Där hade han sitt garveri samt bodde ända till sin död och kom sålunda att tillbringa större delen av sitt liv i samma trakt av Stockholm, där hans fader som yngling gjort sina lärospån. Den av Johan Johansson inköpta fastigheten var nämligen belägen invid garvaren Zethelius' gård och hade före Holmberg ägts av karduanmakaren J. G. Schultz och åldermannen J. Rahm, vilken utan tvivel var identisk med den i Johan Westin d. ä:s anteckningar omtalade »Ramen». Såväl i kv. Vattuormen som i flera av de övriga kvarteren i grannskapet funnos garverier. Kungsholmen var sålunda under 1700-talet och långt in på 1800-talet garvarnas speciella stadsdel, liksom övre Norrmalm och särskildt kvarteren vid Repslagare- och Holländaregatorna var bryggarnas. Johan Johansson hade hamnat midt ibland sina yrkesbröder. Bland dem gjorde han sig genom drift och duglighet uppskattad och så högt aktad, att han redan vid några och trettio års ålder blev bisittare i garvareämbetet och i slutet av 1780-talet ålderman. Omfattningen av hans egen rörelse belyses av följande uppgifter ur mantalslängderna 1780: 7 gesäller, 2 lärlingar, 2 drängar och 2 pigor, 1790: 10 gesäller, 6 drängar och 7 pigor.

I likhet med fadern ägnade sig Johan Johansson emellertid ej endast åt sitt yrke och åt garvarnas gemensamma angelägenheter. Han intresserade sig även för allmänna värv. »I fyrtyotvå år var han», heter det i en minnesruna, »en av Stockholms stads femtio äldste, emottog under denna tid så många andra medborgerliga förtroenden och utövade så många municipala be-

fattningar, som en person möjligen kan sköta. Han var vid åtta riksdagar en av Stockholms stads riksdagsmän och vid trenne borgareståndets vice talman. Flera gånger valdes han till Riksens ständers fullmäktig, till ledamot av konstitutions-, stats-, bevillnings- och hemliga utskotten m. m.» De nämnda riksdagarna voro 1789, 1792, 1800, 1810, 1812, 1815, 1817 och 1823 och vice-talmansbefattningen beklädde han vid de två sistnämnda och 1810.

Johan Johansson Westin eller Johan Westin d. y., såsom han plägade kallas till skillnad från fadern, intog sålunda en lika framskjuten och ansedd ställning som denne. Med sitt att döma av det här återgivna porträttet ståtliga yttre och vackra utseende var han utan tvivel också typen för en stockholmsk storborgare, myndig och säker i uppträdandet, inflytelserik och högt aktad. Han omtalas emellertid i samtida memoarverk och historiska skildringar ej så ofta som fadern eller som sin politiske motståndare Abraham Lorenzson Westman. Anledningen härtill torde ha varit, att han ej var så stridbar och intriglysten som den gamle Mösschefen, ej så angelägen om att framträda, så impulsiv och bullersam som Bryggarekungen. Vid 1789 års riksdag, vilken var den första han bevistade, och där han i april vid överläggningen om bevillningen höll sitt debut-anförande i ett tal, som enligt en anteckning av hertiginnan av Södermanland »var fullt värdigt en romare», tillhörde han oppositionen mot konungen och kom sålunda även i opposition mot Abraham Lorenzson. Han var dock av ett fredligare lynne än denne, eller ock ville han av fosterlandskärlek låta oenigheten upphöra. Sålunda berättar Adlerbeth

hur han och Bryggarekungen, vilka under nyssnämnda riksdag stått såsom anförare för var sin fraktion av borgerskapet, drucko förlikning vid den middag, som den 18 december hölls på Börsen för polismästaren i Stockholm, lagman Norlin. Även vid 1800 års riksdag intog han en medlande ställning och vid riksdagarna efter det nya statsskickets införande, då han såsom vittnesbörd om sina ståndsbröders förtroende insattes i de viktigaste utskotten — 1810 och 1815 bevillningsutskottet, 1812 statsutskottet, 1817 och 1823 konstitutionsutskottet — samt var fullmäktig först i riksgäldskontoret och sedan i riksbanken, skötte han sig så, att han även stod mycket väl hos k. m:t. Ett bevis härpå var Vasaorden, som ännu på den tiden var en ganska sparsamt utdelad och högt ansedd utmärkelse.

I likhet med flera andra medlemmar av sin släkt tillhörde Johan Johansson Borgerskapets militärkårer. d. v. s. infanteriet. Vid 1789 års vakthållning i Stockholm hade han där hunnit kaptensgraden och tjänstgjorde såsom chef för andra norra bataljonen, och 1808, då kårerna åter inkallades till aktiv tjänstgöring, hade han blivit stadsmajor och förde samma bataljons första kompani.

Johan Johansson Westin, som år 1804 blivit änklings, avled den 19 augusti 1828. Vid den tio dagar efteråt förrättade begravningen, utdelades av en icke-angiven diktare författade verser, ur vilka följande vackra eftermäle om hans personlighet och verksamhet må anföras:

Och ännu i sista stunden
Av ett långt och fruktsamt liv,
Du av värv och mödor bunden
Övat dem — som tidsfördriv.

Världens bråk och dess bekymmer
Gjorde dock ej hjärtat kallt,
Världsmannen ej mänskan skymmer,
För de dina var du allt.

I den husligt slutna kretsen
Var du alltid mild och god,
Glad och skämtsam, aldrig ledsen,
Livets konst du väl förstod.

Nu den mörka, sorgsna båren
Stöds av dem, som förr du stödt,
Vid din bortgång flödar tåren,
Ack! med dig har mycket dött.

Sent skall bland oss återvakna
En förtjänst så utan brist.
Länge samhället skall sakna
Vad i dig det ägt och mist.

Av Johan och Elisabeth Westins många barn levde vid den förres bortgång sönerna Johan, Gustaf, Lorenz och Wilhelm samt döttrarna Christina Elisabeth, ogift, Lovisa Ulrica, gift med grosshandlaren Anton Gustaf Bjurberg, Maria Catharina, gift med borgmästaren i Köping Axel Fredrik Grandelius, och Anna, gift med garvaren i Sala Ferdinand Emanuel Ekengren.

Enligt bouppteckningen efterlämnade Johan Johansson tillgångar uppgående till 43,235 rdr, 33 sk. b:ko, men därifrån avgingo skulder till ett belopp av 26,049 rdr, 39 sk., 5 r. b:ko. Behållningen utgjorde sålunda 17,185 rdr, 42 sk., 7 r. b:ko. Härtill kommo dock osäkra fordringar till nära 3,500 rdr b:ko, och då bo-

uppteckningsvärdena, särskildt för fastigheten i kv. Vattuormen (21,000 rdr b:ko) och för varulagret (nära 15,000 rdr b:ko), utan tvivel voro låga, var förmögenheten nog åtskilligt större än den angivna summan. Anmärkas bör även, att en av sönerna, garvaren och fabrikören Adolf Westin, häftade i skuld till stärbhuset för nära 4,400 rdr b:ko, som bland tillgångarna äro förda inom linjen, men väl med hänsyn till de övriga arvingarnas förmån avräknades från hans arvslott. I alla händelser var förmögenheten dock ej så stor, som man kunnat vänta i betraktande av Johan Johanssons framskjutna ställning och anseende som en rik man. Anledningen härtill var väl den, att hans stora hushåll och de många barnens uppfostran hade dragit dryga kostnader. Man kan ju även tänka sig, att hans politiska och övriga offentliga verksamhet inverkat hämmande på hans garverirörelse, i det att han åt denna ej fick odeladt ägna sina intressen. Det är emellertid ej heller uteslutet, att den jämförelsevis ringa kvarlåtenskapen stod i samband med misslyckade eller föga givande affärsföretag. Av några i Riksarkivet förvarade handlingar framgår nämligen, att herr stadsmajoren och åldermannen under några år sysslade med rederirörelse samt exporterade varor till Brasilien och importerade sådana därifrån. Därom var han ju ingalunda ensam under kontinentalsystemets glansdagar och under de närmaste åren därefter, och affärerna voro utan tvivel ibland mycket lönande men ofta nog även synnerligen osäkra och vanskliga, särskildt med hänsyn till engelsmännens kaperier.

Av de nämnda handlingarna kan man visserligen ej bilda sig någon exakt uppfattning om vare sig om-

fattningen eller resultatet av denna Johan Johanssons rederiverksamhet. Det ser dock ut som om densamma ofta rört sig om ganska stora värden och varit förbunden med stora svårigheter och bakslag. Från februari 1811 finnes sålunda en skrivelse, vari Westin anhöll om utrikesministerns bemedling hos de danska myndigheterna för att den honom tillhöriga galeasen *Christina Elisabeth*, som fördes av kapten Petter Hempell, skulle »utan någon objection av vad natur som helst» få fritt passera Helsingör. Detta fartyg, som på hösten 1809 med last av diverse svenska produkter avseglat till Rio de Janeiro, hade nämligen efter otroliga utståndna faror under hemresan och sedan det tre gånger varit uppbragt till England äntligen lyckats komma till Marstrand, medförande värdefull last av brasilianska varor. Det gällde nu att komma genom Öresund och fortsätta till Stockholm. I oktober samma år anhöll Johan Johansson hos k. m:t om tillstånd att till Brasilien befrakta det i New-Orleans hemmahörande amerikanska fartyget *South Carolina* med 15,000 à 20,000 skeppund manufakturadt järn och stål samt andra svenska produkter. Såsom skäl för framställningen anfördes att Johan Johanssons fartyg *Fredrika Carolina*, kapten Carl Deneke, av fruktan för att uppbringas av engelsmännen ej hade vågat lämna Brasilien med sin där för hans räkning intagna dyrbara last av skinn och beredda hudar, socker, färgträ, bomullstyger o. s. v. Det amerikanska fartyget skulle i Rio de Janeiro hämta dessa varor, och Westin anhöll därför om samma förmåner beträffande dess anlöpande under återfärden av svenska hamnar, som i avseende på handeln med Brasilien var beviljad svenska fartyg. En

annan gång anhöll han om tillstånd att få till Riga utskeppa 3,557 $\frac{1}{2}$ tunnor S:t Ybes-salt, som han hade erhållit från Göteborg, men ej lyckats få avsättning för i Stockholm. I stället skulle han importera råg. De av Westin gjorda ansökningarna biföllos, men om resultaten av affärsföretagen saknas underrättelser. Förmodligen uppmuntrade de dock ej till fortsättning, ty bland tillgångarna i Johan Johanssons bo omtalas ej några fartyg och skeppspartier och ej heller några importerade varor, utom möjligen de, som ingingo i eller tillhörde garverirörelsen.

En märklig följd hade emellertid Johan Johanssons brasilianska affärer, ty det var sannolikt i samband med dem eller genom de med dem knutna förbindelserna som två av hans söner kommo ut till Brasilien, nämligen Lorenz såsom handelsagent och sedermera svensk generalkonsul och chargé d'affaires i Rio de Janeiro och Wilhelm som svensk vice konsul i Bahia. Den senare avled ogift år 1828, men den förre, vilken var gift med Christina Beata Chenon¹ och dog 1846, blev genom sin son stamfader för en antagligen ännu i Sydamerika fortlevande gren av släkten. Denne son, som bar dopnamnen Laurencio Diego Philippo och ägde samt bodde på plantagen S. Joao de Boa Vista nära S. Paulo, var nämligen gift med Marie Amelie d'Oliver och hade med henne sju söner och fyra döttrar.

Innan Lorenz Johansson Westin begav sig till Brasilien, hade han uppehållit sig i Portugal och där genomgått vidriga öden. I en skrivelse till k. m:t i september 1808 anhöll nämligen hans fader om hjälp

¹ Dotter av landtränsmästaren i Nyköpings län *Olof Chenon* och *Hedvig Catharina Grandelius*.

till hans ekipering, så att han, som från Lissabon flyktat till England och förlorat allt vad han kunnat spara, måtte i Rio de Janeiro såsom Sveriges agent kunna bestrida de betydande kostnader, vilka krävdes för bevarandet av hans nations anseende och värdighet. Det är väl antagligt, att denna begäran beviljades och gjorde åsyftad verkan. På sommaren 1813 erhöll Lorenz Westin emellertid ett annat och enligt hans egen utsägo »lysande» nådevedermäle hemifrån, vilket bidrog till nyssnämnda syfte. Han hugnades nämligen med Vasaorden, vilken överlämnades till honom av prinsen-regenten vid en galafest å k. slottet i Rio de Janeiro.

Även Gustaf, den andre i ordningen av Johan Johanssons söner, skickades utomlands och tillbragte där de senare decennierna av sitt liv. Han blev nämligen grosshandlare i London. Gift, förmodligen med en engelska, hade han tre döttrar och en son. Denne var ännu på 1880-talet vid några och femtio års ålder ungtkarl, vadan ättegrenen antagligen utslocknade med honom.

Johan Johanssons övriga söner, Johan, Anders och Adolf¹ voro alla garvare i Stockholm och på Kungsholmen samt fortsatte sålunda fäderneyrket. Den förstnämnde var gift med sin kusin Johanna Ulrica Westin, dotter av Jacob Johansson d. ä., och från en av hans söner härstammar en fortlevande gren av släkten. Även Anders äktade en kusin, nämligen farbrodern Gustafs dotter Charlotta Ulrica och hade med henne én dotter, som avled ogift. Adolf slutligen var gift med Lovisa Ulrica Befve och hade fem barn, men även hans gren är utgången.

¹ Se stamtavlan; bil. II.

Jacob Johansson, den näst äldste av Johan Westins söner, har ej blivit så ryktbar och omtalad som äldre brodern Johan. Han intog dock en framstående och högt aktad ställning bland Stockholms borgerskap. Liksom fadern och brodern var han ålderman i garvare-ämbetet, och vid Borgerskapets infanteri nådde han kaptensgraden. Ägare av en betydande förmögenhet, var han en av huvudstadens rikaste borgare under de första decennierna av 1800-talet. Av yttre utmärkelser kom han i åtnjutande av Vasaorden och Serafimer-medaljen.

För eftervärlden äger Jacob Johansson Westin sitt måhända största intresse såsom en av Stockholms störste fastighetsägare på sin tid. Sin stora förmögenhet hade han nämligen huvudsakligen placerad i hus och tomter ej blott på Kungsholmen, släktens gamla stamtillhåll, utan även i andra stadsdelar. Vid sin död den 23 mars 1829 efterlämnade han sålunda följande egendom, taxeringsvärderade sammanlagt till 514,754 rdr, 20 sk., 10 r. b:ko:

i *Ulrica Eleonora församling*:

i kv. Bryggaren nr 3 och 4 (Handtverkaregatan 9 och 11); i kv. Pilträdet nr 4 och 5 (Handtverkaregatan 4 och Kaplansbacken 4); i kv. Vindruvan nr 7 (Handtverkaregatan 14); i kv. Vattuormen nr 5 (Garvaregatan 9) och i kv. Mälaren nr 3, 4 och 5 (i dåvarande Stads-hagen);

i *Clara församling*:

i kv. Skansen nr 4 (Drottninggatan 40);

i *Jakobs församling*:

i kv. Blasieholmen nr 11 (Blasieholmstorg 2), nr 16

(S. Blasieholmshamnen 4) och nr 4, 5 och 22 (Blasieholmstorg 14);

i *Nicolai församling*:

i kv. Iris nr 5, 6, 7 och 8 (Västerlånggatan 27 och Prästgatan 26); i kv. Python nr 5 (Skeppsbron 16).

Några av dessa fastigheter äro av särskildt intresse såväl med hänsyn till deras historia och bebyggande som därför att flera ibland dem undergått många förändringar sedan Jacob Westins besittningstid och många av de gamla husen från 1600—1700-talen fått skatta åt förgängelsen. Sålunda har omdaningen i samband med storstadsutvecklingen mycket grundligt gått fram över de forna Westinska egendomarna på Kungsholmen, och det enda kvarvarande, något så när oförändrade av de Westinska husen i denna stadsdel, är det gammaldags vackra och solida huset vid hörnet av Handtverkaregatan och Kaplansbacken. Husen i kv. Bryggaren, där Jacob Johansson i många år bodde och där han hade sitt i stor skala drivna garveri, ha fått lämna plats åt det s. k. Mälarbadet och andra nybyggnader. Liknande är förhållandet på Blasieholmen. Det Forbusska, sedan Pechlinska huset vid Södra Blasieholmshamnen och Hovslagaregatan, varav Jacob Johansson år 1815 genom köp från hovmarskalken greve R. Posse blev ägare, har ersatts av moderna s. k. palats, om vilkas skönhetsvärde meningarna torde vara delade, och samma öde har, ehuru ej i lika hög grad, drabbat huset nr 14 vid Blasieholmstorg. Det har nämligen ingått i det stora von Dardelska huskomplexet.

De nästan enda av Jacob Johanssons många egendomar, som bevarat minnena från hans tid och stämningen från Gamla Stockholm, äro husen i kvarteren

Iris och Python. Det förra, som är beläget mellan Västerlånggatan och Prästgatan och märkligt även därför att gränsen mellan landskapen Uppland och Södermanland går över tomten, är nämligen i stort sedt oförändradt såsom det var vid sin tillkomst i början av 1800-talet. Det uppfördes då i stället för tre eller fyra stycken nedrivna äldre och förfallna hus av professor Erik Palmstedt och blev ett vackert vittnesbörd om denne framstående arkitekts måttfulla och klara konst.¹ Genom köp från Palmstedts arvingar blev Jacob Johansson år 1812 husets ägare. Det stannade länge hos hans ättlingar. På 1860-talet undergick dess inre betydande förändringar, som återverkade på fasaden åt Västerlånggatan. Vida skonsammare ha emellertid nyhetssträvandena farit fram med huset i kv. Python eller Skeppsbron 16; men man kan knappast säga, att detta varit till dess fördel. Huset är visserligen särdeles intressant och pittoreskt med sin smala gavel, sin vindskupa och sitt egendomliga tak och det nästan enda kvarstående 1600-talsminnet i Skeppsbroradens förr så tilltalande men i våra dagar ganska hänsynslöst banaliserade huslänga. Men det kan ej nekas, att det också är skäligen skamfiladt och ruskigt, en illustration till det förfall, varom dess användning till ett tredje eller fjärde klassens hotell under åtskilliga år burit vittne. Även detta hus har dock haft en glansperiod. Det ägdes nämligen i början av 1700-talet av den stockholmske storborgaren Jurgen Bern-

¹ R. Josephson har i *Borgarhus i Gamla Stockholm*, Sthlm 1916, sid. 24 o. f., lämnat utförliga meddelanden om det intressanta husets arkitektur m. m.

hard von Schewen och Jacob Westins namn i ägare-
längden förminskade förvisso ej dess anseende.

Efter dessa erinringar om Jacob Johanssons fastig-
heter må några meddelanden lämnas om hans familje-
förhållanden. År 1781 eller vid tjugutre års ålder in-
gick han äktenskap med Anna Brita Wijkman, med
vilken han hade sonen Johan eller Janne, som blev
garvareålderman och kapten vid Borgerskapets infanteri
samt stamfader för en fortlevande gren av ätten, samt
dottern Johanna Ulrica, vilken som förut nämnts blev
gift med sin kusin Johan Johansson Westin d. y. Fru
Anna Brita Westin borttrycktes efter tjugu års äkten-
skap av döden, och följande år gifte hennes make om
sig med Maria Magdalena Jahn. Det äktenskapet upp-
löstes emellertid genom skilsmässa redan 1804. Den
frånskilda frun blev sedan gift med den bekante miniatyr-
målararen, professor Jakob Axel Gillberg, och Jacob
Johansson trädde år 1805 för tredje gången i brudstol
med Hedvig Justina Altén. Med henne fick han sex
barn, nämligen sönerna Jacob, Carl Oscar och Fredrik
Ludvig samt döttrarna Hedvig Mathilda, gift med pro-
fessor Magnus Christian Retzius, Edla Justina, gift med
löjtnanten Johan Wilhelm Lannerstierna, och Clara
Augusta, gift med majoren August Hahr. Av sönerna
blev Jacob, till skillnad från fadern kallad d. y., den
mest framstående och ryktbaraste. Han var nämligen
den lärde och boksynte garvareåldermannen och filosofie
hedersdoktorn Westin, som hopbragte de utomordent-
ligt rika samlingar av böcker, planschverk, handskrifter
o. s. v., vilka han donerade till universitetsbiblioteket
i Uppsala och som äro av särskildt stort värde för
kännedomen om Stockholms topografi samt kultur- och

personhistoria.¹ Han donerade även till universitetet ett kapital av 50,000 kr., som kommit till användning såsom grundfond för Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala.

Jacob Johansson Westin d. ä. avled som redan nämnts år 1829. Den rika kvarlåtenskapen efter honom delades mellan hans hustru i tredje giftet, de sju kvarlevande barnen² och avlidna dottern Johanna Ulricas barn. Jämte de ovan omtalade fastigheterna utgjordes tillgångarna av kontanta medel 8,166 rdr, 30 sk., 8 r. b:ko, 2,816¹/₄ lod silver, värderadt till 1 rdr b:ko per lod, ett synnerligen rikt och värdefullt lösörebo, inventarier och förlag i garveriet, värderade till även 61,600 rdr b:ko, diverse fordringar mot in-teckningar och reverser, över 93,300 rdr b:ko o. s. v. Samtliga tillgångarna upptogos till 717,026 rdr, 3 sk., 8 r. b:ko. Därifrån avgingo skulder till ett belopp av 256,165 rdr, 41 sk., 11 r. Behållningen i boet utgjorde sålunda 460,860 rdr, 9 sk., 9 r. b:ko eller 691,290 kronor, d. v. s. i nuvarande penningevärde omkring fyra millioner kronor.

Av de nu lämnade meddelandena kan man sluta sig till, att Jacob Johansson Westin var en företagsam och driftig man, som i hög grad hade lyckan med sig och framgångsrikt upprätthöll släktens av fadern grundlagda både sociala anseende och ekonomiska välstånd. De upplysningar, som nu följa om hans yngre broder Gustaf, Johan Westins tredje son i ordningen, skola visa, att lyckan, liksom i många andra borgaresläkter,

¹ Om dessa samlingar har E. Meyer lämnat en redogörelse i *Samfundet Sankt Eriks årsbok 1907*.

² Se stamtavlan; bil. II.

var ombyttlig även bland Westinarne, eller att förutsättningarna för dess skapande och bevarande voro mycket ojämnt fördelade. Gustaf Westin tycks nämligen ha levat i små förhållanden och kämpat med ekonomiska bekymmer, i fäderneyrket hann han ej till hedersposten som ålderman och vid Borgerskapets infanteri stannade hans befordringar vid adjutantsbefattningen. Född 1762, omtalas han vid slutet av följande decennium som lärling hos fadern, och efter dennes död tycks han ha biträdt styvmodern fru Stina i garveriet i fädernegården vid Clara Västra Kyrkogata till år 1791. Då gifte han sig med Johanna Forssman och fick sitt eget garveri i kv. Blekholmen vid Gamla Kungsholmsbrogatan (nu nr 39). Där hade han i sin tjänst 1 gesäll, 1 lärling och 2 drängar, men fastän dessas antal under de följande två decennierna något ökades, torde rörelsen aldrig ha haft större omfattning eller burit sig. Man kommer till denna uppfattning av upplysningarna om Gustaf Westins förmögenhetsförhållanden vid hans frånfälle. Han avled den 3 februari 1826, och av den efter honom upprättade bouppteckningen framgår, att han åt änkan och de sju barnen efterlämnade ett gäldbundet bo. Tillgångarna uppgingo nämligen till 13,482 rdr b:ko, men skulderna till 18,626 rdr b:ko, så att bristen var 5,143 rdr b:ko. De förstnämnda utgjordes huvudsakligen av fastigheten i kv. Blekholmen. »Med hithörande garveriverk, bestående av 64 st. större och mindre nedgrävda kar och en barkkvarn med stenhjul, en stor trädgård med tobaksplantage och tobakslada samt ett litet lusthus» upptogs denna till 10,000 rdr b:ko.

Nyss. anförda lokaluppgifter äro av intresse för de

upplysningar, de skänka om hur det ännu i slutet av 1820-talet såg ut i ifrågavarande, i våra dagar av storstadsutvecklingen så grundligt omdanade trakt av Stockholm. Det var tydligen riktigt landtligt och idylliskt på Blekholmen, vilken visserligen icke, såsom ännu i slutet av 1600-talet, var fullständigt kringfluten av vatten och gjorde fullt skäl för benämningen holme, men dock ungefär hade kvar sin forna omfattning och form. Holmen låg ursprungligen närmare Kungsholmen än Norrmalm, och torde ännu på 1500-talet ha varit obebyggd och obebodd. År 1576 donerades den av Johan III till den ryktbare Hogenskild Bielke och vid midten av 1600-talet kallades den Riksskattmästareholmen och kom sedermera i Stockholms stads ägo. Även sedan den på grund av sin därför ypperliga belägenhet kommit till användning såsom samfärdsled mellan Clara och Kungsholmen och i samband därmed kombinerats med anläggningen av gamla Kungsholmsbron, behöll den länge sin landtliga prägel med malmgårdar och planteringar. Detta framgår av de två vackra tavlor i Rådhuset av J. Säfvenbom från 1770-talet, som återgiva utsikter från Blekholmen över Norrmalm mellan Rörstrandstrakten och Gamla Kungsholmsbrogatan, och där man i förgrunden har ett parti av den ännu landtliga holmen. Sådan denna var på nyssnämnda tid, torde den till större delen ha varit ännu under förra delen av 1800-talet.

För garverirörelse var holmen, vars namn antagligen uppkommit därav att på dess södra sida fanns ett »bleke» eller anstalter för blekning av vävnader, säkerligen med sin rikliga och nära tillgång till vatten mycket lämplig. Att Gustaf Westin det oaktadt för sig och

de sina ej lyckades skapa välstånd, berodde väl på orsaker eller förhållanden, om vilka det icke varit möjligt att skaffa upplysningar. I alla händelser torde ej hans efterlevande ha svårare drabbats av boets ogynnsamma ekonomiska ställning. Störste fordringsägaren var nämligen den bortgångnes rike broder Jacob, och det är väl antagligt, att denne ej gjorde sina anspråk gällande utan tvärtom kom sin svägerska och de yngre barnen till hjälp. De äldre sönerna voro redan ute i världen och på god väg till oberoende som aktade borgare i Stockholm och de äldre döttrarna voro gifta.¹

Från Gustaf Westins andre son Jacob Ulric härstammar en fortlevande gren av släkten, som har flera manliga medlemmar och sålunda äger goda utsikter för fortsatt bestånd.

Johan Westins fjärde son, som har dopnamnet Anders och till skillnad från sin halvbroder Johans tredje son kallades Anders Johansson d. ä., ägnade sig tidigt åt fäderneyrket och nämnes vid tjugu års ålder som medhjälpare åt sin moder i garveriet vid Clara Västra Kyrkogata. När fru Stina Westin drog sig tillbaka från rörelsen, övertog han densamma och vid hennes död 1828 fick han en tredjedel av gården i arv. Sju år senare inköpte han av syskonen de två andra tredjedelarna och innehade sedan både huset och garveriet till sin död 1840.

Redan vid tjugufyra års ålder eller 1803 ingick Anders Westin äktenskap med Anna Sofia Wijkman, som var yngre syster till hans broder Jacobs första hustru.

¹ Se stamtavlan; bil. II.

Med henne fick han två söner och en dotter, och sedan han 1819 blivit änking, gifte han följande år om sig med Christina Elisabeth Westman, vilken tillhörde bryggaresläkten och var dotter av bryggaren Abraham Abrahamsson Westman och Christina Catharina Lampa.¹ I detta äktenskap föddes en son och två döttrar.

Anders Westin avled 1840 och efterlämnade utom huset vid Clara Västra Kyrkogata, nu värderadt till 30,000 rdr b:ko, en gård i kv. Danviken på Södermalm och en därtill gränsande tomt i kv. Kyrkogården samt ett värdefullt varulager, men även ganska stora skulder. Behållningen utgjorde 9,695 rdr, 9 sk., 5 r. b:ko.

Om Anders Westins två söner i första giftet ha ej några uppgifter utom deras födelse- och dödsår anträffats. Den yngre avled vid tjugufem års ålder, den äldre vid femtionio. De tyckas ej ha haft något yrke. Sonen i andra äktenskapet, den år 1824 födde Henrik Laurentius, lät däremot så mycket mera tala om sig och gjorde Westinska namnet uppmärksammat på helt andra områden än dem, där släkten hittills framträdte. Han ägnade sig nämligen åt ämbetsmannabanan och gjorde sig bemärkt för litterära och konstnärliga intressen, vilka offentligt togos i anspråk och vunno erkännande, då han år 1881 i juli efter hovmarskalken E. af Edholm anförtroddes den svårskötta befattningen såsom förste direktör för de k. teatrarna.

Henrik Westin avlade år 1845 i Uppsala kameral- och hovrättsexamina, tjänstgjorde därefter i flera ämbetsverk och erhöll flera förordnanden och befordringar. År 1859 utnämndes han till landssekreterare i Göte-

¹ Se här ovan sid. 114.

borgs och Bohus län, och till denna plats återgick han, sedan han i juni 1883 avgått från chefsposten vid k. teatrarna. År 1881 utnämndes han till överintendent vid k. hovet. När han anförtroddes det svåra värvet att tillvarataga och främja de fosterländska sånggudinnornas intressen, hade han gjort sig känd som författare och talangfull översättare, särskildt av Lamartines »Jocelyn» och Viktor Hugos »Ruy Blas» och »Marion Delorme». För dessa tre arbeten belönades han med hedersomnämningen av Svenska akademien. Varken dessa litterära förtjänster eller hans väl vitsordade administrativa duglighet räckte emellertid till för att upphjälpa de k. teatrarnas ekonomi. De två spelår, hans direktörstid varade, gingo tvärtom med en förlust av 230,000 kr. Den konstnärliga ledningen under hans chefskap var dock alldeles utmärkt, skriver de k. teatrarnas senaste krönikör¹, vilken bland annat erinrar om, hur Anders Willman var regissör för den lyriska och Gustaf Fredriksson för den dramatiska scenen och hur under Westins tid repertoaren bland annat riktades med Adams »Konung för en dag», Boitos »Mefistofeles», Shakespeares »Köpmannen i Venedig», Ibsens »En folkets fiende», Sardous »Odette», Paillerons »Sällskap där man har tråkigt» o. s. v. Även förekom en sådan dragningskraft som Sarah Bernhardt, vilken i maj 1883 uppträdde på k. Stora teatern och för första gången i Sverige. Den finansiella ställningen var emellertid och förblev dålig, och efter två år drog sig Henrik Westin som nämnts tillbaka från den otacksamma verksam-

---

¹ J. Svanberg. *Kungl. Teatrarna under ett halvt sekel, 1860--1910. Personhistoriska anteckningar.* D. I. Sthlm 1917.

heten. Han avled i Göteborg den 10 april samt efterlämnade änka, född Gibson, och fem barn.

Även den siste representanten för de äldre släktleden, Johan Westins yngste son Fredrik, gick andra vägar än flertalet av de övriga ättemedlemmarna. Begåvad med konstnärliga anlag, fick han nämligen i stället för åt garvareyrket ägna sig åt målarekonsten och blev tidigt elev vid konstakademien. Där erhöll han till lärare först Lorenz Pasch och sedan Louis Masreliez. Redan vid tolv års ålder eller 1795 tillerkändes han sin första akademiska utmärkelse i form av tredje medaljen (jettonen) i akademiens lägsta eller ornamentskola. Tre år senare röntes hans jämnårige J. G. Sandberg samma heder, och med det nya århundradet bliva dessa två namn de vanligaste på prislistorna, berättar akademiens historieskrivare.¹ »Westin fick likväl», tillägger denne, »eget nog aldrig någon första medalj för sina skolarbeten, men väl, såsom vi snart skola se, för sina målningar. 1805 hade akademien utsatt tvenne ämnen, det första hämtadt ur en den tiden mycket omtyckt opera, 'Admetus och Alceste', och det andra *Charité romaine*, som innefattade en av historien känd händelse av en gammal man, som dömd att förgås av hunger i fängelse uppehålles vid livet av sin dotter, vilken delar emellan ett spädt barn och sin fader den näring, som naturen bestämdt endast åt det förra.» Över dessa ämnen hade Westin inlämnat målningar, för vilka han tillerkändes guld-

¹ L. Looström. *Den svenska konstakademien under det första århundradet av hennes tillvaro, 1735—1835. Ett bidrag till den svenska konstens historia.* Sthlm 1887.

Överintendenten Vestin.

EFTER EN TECKNING AV F. VON DARDEL I SONDENSKA SAMLINGEN
I K. BIBLIOTEKET.

jettonen. Denna överlämnades till honom på akademins högtidsdag 1806 av preses, friherre Edelcrantz, som i sitt tal skänkte den unge konstnären mycket erkännande och uppmuntran. Följande år erhöll Westin samma belöning för sin behandling av prisämnen »Cornelia, som visade sina söner Graçcherna såsom sina verkliga skatter för ett romerskt fruntimmer, som bedt få se hennes juveler», och »hur vid Marii åsyn den scytern förskräckes, som blivit sänd för att taga honom av daga.» Westin hade även målat en »Adonis», som vann vederbörandes synnerliga gillande. I sitt tal vid överlämnandet av jettonen yttrade också Edelcrantz bland annat, att akademien med tillfredsställelse hade funnit »hur mycket hans talang ökats i uttryck, kolorit och smak sedan förra årets tävlan.»

De sålunda vunna framgångarna följdes snart av andra. Redan 1808 kallades Fredrik Westin till agré vid akademien och förordnades till konduktör vid k. museum. Fyra år senare blev han ledamot av akademien, 1813 erhöll han det Ribbingska stipendiet, vilket då första gången utdelades, 1815 utnämndes han till vice professor och 1816 till professor. Samtidigt med dessa utmärkelser steg hans anseende bland den konstälskande allmänheten, och då han år 1828 kallades till direktör vid akademien, vilken post han sedan beklädde till 1840, var han tidevarvets mest uppburne porträttmålare. Han utvecklade en betydande produktivitet och ansågs av några kunna tävla med själva Breda. Utom porträtt, bland vilka flera av den kungliga familjens medlemmar blivit särskildt bekanta, målade han ett stort antal altartavlor samt tavlor med mytologiska, allegoriska och historiska ämnen. Antalet av hans på

offentliga utställningar exponerade verk uppgick till ej mindre än 168, av vilka 103 voro porträtt, men härtill kommo en mängd andra arbeten, särskildt altartavlor.

Looström, som i sitt ovan anförda arbete framhåller, att Westin såsom porträttmålare utmärkte sig för stor förmåga att träffa likheten men även för bristande känsla och förmåga att uppfatta karaktärsuttrycket, har om hans konstnärliga talang och verksamhet i övrigt gjort följande intressanta uttalande: »Det var en tid, som Westin med elegant teckning förenade den varma kolorit, han lärt sig i von Bredas konst, och han var ingalunda den ende av tidens konstnärer, hos vilken det inflytandet röjdes. Det var under sådana lyckliga ögonblick, som han utförde sina fyra dörrstycken 'Dagens stunder'.» Efter några ord om dessa, på Rosersbergs slott förvarade och åren 1812 och 1813 tillkomna verk, i vilka Aurora, Apollo-Phoebus och Diana m. fl. mytologiska väsen upptråda, fortsätter förf.: »Hur hava icke tiderna förändrats, sedan Tessins sekreterare Berch dikterade för Boucher, huru han skulle framställa samma 'Dagens stunder' under bilden av fyra boudoirscener! Tog Boucher sina modeller från den omgivande verklighetens galanta liv, gick Westin till den antika gudavärldens plastiska gestalter, ja, själva hästarna hava ett släkttypke med Parthenonfrisens. Så rotfast var nu den antika uppfattningen, att konstnären rörde sig med större lätthet på detta område än på något annat, vartill väl bidrog hans underskattande av naturstudiet. Han höll sig därför gärna till dylika symboliskt allegoriserande framställningar men lyckades icke alltid så bra som i 'Dagens stunder'. Allra minst skedde det, när han sökte i poetisk allegorisk form

omkläda tilldragelser från hans egen tid. Ingenting kan i det hänseendet vara mera betecknande än hans allegoriska framställning av kronprinsessan Josefinas ankomst till Sverige. Till ämne tog han fjärde versen av det sköna kväde, varmed Tegnér år 1822 hälsade kronprinsen Oscar, då denne återkom från sin friarefärd, och som lyder:

När maj har lövat våra lindar,
Och vakteln slår på lummig strand,
Då kommer hon med vårens vindar
Med svanorna till Sagas land.

Av detta gjorde Westin en ytterligt prosaisk översättning. Kronprinsessan svävar i egen hög person i vit dräkt, omfladdrad av röda draperier, i den gridelina skyn, ledsagad av tre amoriner. Framför henne flyga två svanor, som sänka sig till jorden, där Saga i form av en bastant medelålders kvinna, iklädd gridelin mantel, sitter under några granar invid en runsten och med förvåning betraktar det sällsamma skådespelet. Konstnären har sålunda mycket noga följt den poetiska texten, så noga till och med, att man känner sig frestad att leta efter vakteln, som skulle slå ner på den lummiga stranden; därefter letar man dock förgäves. Emellertid har han icke ens tillnärmelsevis lyckats återgiva den poetiska stämning, som vilar över skaldens strofer. och den färgsymbolik, som var av god effekt i hans 'Dagens stunder', är här, med den genomförda gridelina, morgonrodnaden antydande tonen, fullständigt misslyckad. Han försöker väl att höja sig till poesiens värld, men hans konstnärliga vingar förmå ej bära honom. Han flaxar och flaxar, men kommer icke från

*Fredric Westin,
Historie-Mästare och Professor vid Förrige Academi för de Fria Konsterna i Sverige!
Etabl. i Stockholm 1782.*

EFTER GRAVVR I K. BIBLIOTEKET.

den prosaiska jorden. Lika litet lyckas det Westin att få in någon religiös stämning i sina många altartavlor¹, vilka den pompösa kompositionen och de klara färgerna förläna en festlig prägel, som slog i ögonen på allmänheten, vilken dock icke hade mycket mera än ögonfågeln i behåll av fyrverkeriet.»

Några år efter avskedstagandet från direktörsbefattningen vid konstakademien utnämndes Fredrik Westin till hovintendent. Även flera andra utmärkelser kommo honom till del. Han avled den 13 maj 1862 vid nära åttio års ålder. Om hans privata förhållanden må här nämnas, att han var ogift och att han så länge modern levde bodde och hade sitt hem hos henne i fädernegården vid Clara Västra Kyrkogata. Såsom direktör vid konstakademien bodde han i dennas hus vid Rödbotorget, och på äldre dagar förhyrde han en liten våning i huset nr 54 vid Gamla Kungsholmsbrogatan, vilket ägdes av en greve Posse. Där slutade han sina dagar, vårdad av en tjänarinna och av systersonen, konduktören Henrik Theodor Lundh, vilken tog hand om hans kvarlåtenskap och utredde boet. I betraktande av den stora produktivitet, Fredrik Westin utövat, och de många beställningar, han utfört, ävensom med hänsyn till hans framskjutna ställning, är det egendomligt att finna, hur han på gamla dagar levde i små, kanske ganska bekymmersamma förhållanden. Samtliga tillgångarna i hans bo utgjorde nämligen blott 607 rdr 60 öre, av vilka de kontanta medlen uppgingo

¹ Bland dessa må nämnas de i Jakobs och Kungsholms kyrkor, föreställande "Kristi förklaring" och "Kristi uppståndelse". Även till Rio de Janeiro kom en av W:s altartavlor, antagligen genom förmedling av brorsonen, generalkonsul Lorenz Westin.

till 477 rdr 35 öre och resten var för diverse lösöre. Även om detta var åsatt mycket lågt bouppteckningsvärde, får man dock den uppfattningen, att det måtte ha varit skäligen oansenligt och anspråkslöst. Av ett visst intresse är att iakttaga uppskattningen av resterna av den gamle mästarens konstnärliga verksamhet: 1 porträtt av Carl XIV Johan 5 rdr, 2 påbörjade altartavlor 10 rdr, 9 ej fullbordade porträtt 2 rdr, en portfölj med handteckningar 2 rdr. Då härtill kommer att stafflier, paletter, penslar och färgburkar ej ansågos vara värda mer än 3 rdr och att boet var besväradt med nära 8,000 rdr:s skuld, ligger det nära till hands att utbrista: Sic transit gloria mundi! Det enda i det trista bouppteckningsinstrumentet, som erinrar om Fredrik Westins glansdagar, då han var en högt uppburen och firad man och hans tavlor till och med sades erinra om Corregios, är hans hovvärja. Allt hans övriga, säkerligen vackra och dyrbara bohag hade gått all världens väg, men från värjan hade han tydligen ej velat skiljas. Den var ju ett minne av den konung, som skänkt honom flera prov av sin ynnest, och i vars pompösa tidevarv hans konst så väl hade passat.

III.

EN SKEPPSBROMAGNAT.

Hos det stora och högt ansedda handelshuset Claës och Johan Abraham Grill fanns i början av 1770-talet en kontorist, som hette Jurgen Christoffer Müller.¹ Han var tysk till börd och son av en köpman i Kiel, vilken antagligen hade handelsförbindelser med Grillska firman och med anledning därav fått sonen anställd på dess kontor. Tidpunkten för unge Jurgens ankomst till Stockholm kan emellertid ej exakt uppgivas, men förmodligen var det vid början eller midten av 1760-talet. Född 1748 var han då en tretton eller fjorton års yngling, och det är mycket troligt, att han först fick tjänstgöra som springpojke och, att det dröjde några år innan han befordrades till kontorist eller, som det hette på den tiden, handelsbetjänt. Det var emellertid godt gry i honom, och likt många andra av sina till Sverige invandrade landsmän skötte han sig med drift och duglighet, var sparsam och ordentlig och samlade

¹ Han kallades ibland även *Christian*, men torde ha döpts till Christoffer. Själv skrev han sig *Jurgen C. Müller* eller blott *J. C. Müller*.

en mängd lärdomar och erfarenhet om hur man framgångsrikt skulle idka affärer. Det Grillska huset sysslade med skeppsrederi, export av järn och andra svenska varor, import av spannmål och kolonialvaror och bedrev därtill en omfattande bankirrärelse. Där fanns sålunda mycket att lära för en vaken och skötsam ung man, och Jurgen Müller var bägge delarna. Han var det till och med i så hög grad, att han efter några år kunde lämna Grillarnas tjänst och grunda egen affär. Om förberedelserna härtill saknas underrättelser, men den 29 maj 1775 erhöi han burskap som borgare och grosshandlare, med tvenne sina landsmän, grosshandlarna Henrik Herbst och Christian Ebel som cautionister. Från den dagen tillhörde Jurgen Müller såsom chef för egen firma och med tid efter annan stigande anseende för skicklighet, redbarhet och rikedom huvudstadens köpmannavärld.

Om de första lustren av Jurgen Müllers verksamhet föreligga blott knapphändiga upplysningar. Antagligen slog han sig emellertid redan då han startade sin affär ner i huset nr 29 vid Lilla Nygatan, i kv. Cerberus och vid hörnet av Leijonstedts gränd. Där omtalas han nämligen några år efteråt eller 1779 såsom hyresgäst både för kontor och bostad. Han hade då som »kompanjon i handeln» grosshandlaren Jacob de Ron¹ och till biträden tre handelsbetjänter utan lön samt var gift med Johanna Elisabeth Hollström, vilken stod i spetsen för hushållet med en husjungfru, två pigor och en husdräng till hjälp. Müllers hyresvärd var kabinetts-

¹ Denne var född i Frankfurt am Main år 1739 och avled i Stockholm 1828. Han ägde hus i Stadsgården och har bland annat blivit bekant som en av Stora Sällskapets stiftare.

målaren vid k. hovet Johan Philip Claussén. Fastän huset var det minsta i kvarteret och ej så märkvärdigt som grannhusen i detta — »Sju Helvetes Portar» och Buckauska, sedan Schinkelska huset vid Kornhamnstorg —, erbjöd det dock både godt utrymme samt trevnad och elegans. Ett litet, å tomten befintligt 1600-tals-hus hade nämligen i slutet av 1750- eller början av 1760-talet rivits och under krigsrådet, sedermera riksrådet, friherre Carl Hermelins besittningstid blivit ersatt av ett trevåningshus med vacker inredning.

Jurgen Müllers hustru var dotter av grosshandlaren i Stockholm Johan Hollström och hade två bröder, Johan och Thomas, den förre linkrämare, den andre grosshandlare, samt fyra systrar, Jacobina, Eleonora, Henrika och Juliana, gifta respektive med diversehandlaren Johan Granbom, fabrikören Johan Howing, advokatfiskalen J. E. Skoge och grosshandlaren Christian Neostadius. Johan Hollström var en välbärgad man. Han ägde ett hus i kv. Cadmus, mellan Österlånggatan och Skeppsbron, och en salubod i kv. Järngraven samt efterlämnade vid sin död i april 1789 en förmögenhet av nära 27,200 rdr b:ko. Fru Müllers arvslott var sålunda omkring 3,400 rdr b:ko och bidrog ju till hennes och hennes makes välstånd. Det är dock troligt, att hon fick behålla beloppet för egen del eller till s. k. nålpenningar, ty för mannens affärsverksamhet spelade detsamma knappast någon roll. Redan vid tidpunkten för svärfaderns död hade nämligen Jurgen Müllers ekonomiska ställning så förkovrats, att han var en förmögen man, och ett decennium därefter hade den ytterligare förbättrats och nått den betydelse, att han kunde intaga en plats bland de rike köpmännen

eller handelsfurstarna i Skeppsbroraden. Med flera bland dessa blev han också likställd genom att hugnas med kommerseråds namn, heder och värdighet, och i augusti år 1800 inköpte han av direktören Niclas Paulis gäldbundna bo eller konkursmassa det stora s. k. Pauliska huset vid Skeppsbron (nr 2) och i kv. Æolus och flyttade dit. På inredningen i detta hus, vars historia och tidigare öden m. m. skildrats i den år 1917 utgivna boken *Köpmanshus i Gamla Stockholm*, hade redan Niclas Pauli nedlagt betydande kostnader, men Müller vidtog ytterligare åtgärder för att öka våningarnas trevnad och elegans. Huset torde också under Müllers och hans makas tid, eller de tre första decennierna av 1800-talet, såväl i avseende på den fasta inredningen som beträffande möblering o. s. v. ha varit ett av de förnämligare vid Skeppsbron samt fullt motsvarat både de anspråk och förväntningar, som kunde ställas på ägarens såväl stora förmögenhet som sociala ställning.

När Müller och hans maka, vilkas äktenskap blivit barnlöst, togo sitt nya hem i besittning, hade de såsom fosterbarn upptagit en liten flicka, som var född den 22 juli 1795 och i dopet erhållit namnet Johanna och kallades Jeanette. Till henne knyter sig ett mycket stort intresse, ty vid sexton års ålder blev hon gift med dåvarande kammarherren, sedan hovmarskalken, friherre Gustaf Ridderstolpe och därigenom stammoder för några ännu fortlevande grenar av flera aristokratiska släkter, nämligen jämte Ridderstolpe Hamilton af Hageby Taube, Manderström och Posse af Säby, och hon och hennes make erhöllo genom testamentariska förordnanden största delen av Jurgen Müllers betydande för-

mögenhet. Det senare kan ju helt enkelt ha berott därpå att hon genom sitt älskvärda väsen och sina vinnande egenskaper under uppväxten förvärvade fosterföräldrarnas kärlek och tillgivenhet. Men att hon erhöll det stora arvet med förbigående av ett stort antal lagligen arvsberättigade personer, berodde även därpå att hon genom ett intimare eller blodets band var förenad med fosterfadern. Man har gissat på, att hon skulle ha varit frukten av någon dennes förbindelse utom äktenskapet, men så torde ej ha varit förhållandet. Enär husförhörsuppgifterna i Nicolai församling för kv. Æolus, vilka möjligen kunnat innehålla något meddelande om hennes verkliga börd, äro förlorade eller förkomna, ha några upplysningar härom ej kunnat vinnas, och i mantalslängderna omtalas hon endast och successive som makarna Müllers »fosterdotter», »adoptivdotter» och »dotter» Johanna eller Jeanette. Av en bland hennes ättlingar i ovannämnda släkter har emellertid den upplysningen erhållits, att hon skulle ha hetat Gravenhorst, och då kommerserådet såsom här nedan skall visas hade nära anhöriga med det namnet i Tyskland, är det högst sannolikt, att hon var en av dem. Hur nära frändskapen var med dem och med fosterfadern, har dock ej kunnat utredas, och man får därför nöja sig med det faktum att hon i fosterföräldrarnas hem intog en dotters erkända plats och att hon hette och var Jeanette Müller, när hon ingick en äktenskapsförbindelse, som på den tiden hörde till ovanligheterna bland Skeppsbroadeln. I början av 1800-talet var det nämligen ganska sällan som medlemmar av den högre börsadeln valde sina följeslagerskor genom livet i borgerliga kretsar, och hände det någon gång,

var det ofta ekonomiska hänsyn, som spelade in. I detta fallet var dock ej så förhållandet. Baron Ridderstolpe, som förvärvade den unga Jeanettes hjärta och hand, var nämligen själv ägare av en betydande förmögenhet — bland annat Stavsjö värdefulla bruks- och landegendom på Kolmården — och behövde ej taga hänsyn till penningar vid valet av maka. Detta torde dock ej ha hindrat att Jeanette Müllers blivande arv emotsågs med nöje och belåtenhet och att de två decennier, som förflöto innan det vid adoptiv- och svärfaderns död utföll, medförde många angenäma förmåner för mågen. Förhållandet mellan denne och Jurgen Müller och hans maka synes för övrigt ha varit det allra bästa, och Ridderstolpe disponerade för sitt stora hushåll en av våningarna i huset vid Skeppsbron.

Den 28 mars 1811 lyses i Storkyrkan för första gången till äktenskap mellan Ridderstolpe och hans trolovade och den 26 april stod bröllopet. Om hur detta firades föreligga inga meddelanden, men man kan vara viss om att det skedde med all den ståt och omständlighet, som tidens sed och vanor krävde. Säkerligen voro brudgummens föräldrar, riksrådet greve Fredrik Wilhelm Ridderstolpe och hans maka, född Dohna, närvarande, ty de voro bägge ännu i livet, ävensom hans syskon, bröderna Carl Ulric och Fredrik Ludvig, samt syster Hedvig Ulrica, vilken var hovfröken hos änkedrottning Sophia Magdalena och några månader senare blev gift med baron Gustaf Adolf Hierta. Själva vigselakten förrättades väl i stora salongen, som var det största och praktfullaste rummet i kommerserådets våning, nämligen med fem fönster-

lufter och sidenklädda möbler, förgyllda bord, marmorstatyer och talrika andra prydnads- och lyxföremål.

Om detta rums utseende och det angenäma familje- och umgängeslivet i det Müllerska hemmet har bevarats ett intressant och belysande minne från en tidpunkt några år före bröllopet, nämligen en tavla av Pehr Hilleström d. ä. I en redogörelse för denne mästares verk¹ benämnes densamma »Vid morgontéet» och har ägnats följande beskrivning: »En elegant salong med väggar och möbler i gult samt dörrar, fönsternischer och paneler i grått hos kommerserådet Jurgen Christoffer Müller, Skeppsbron nr 1. Kring det dukade tébordet äro församlade sex personer, däribland kommerserådet själv, klädd i brun nattrock och mössa, samtalande med vicepresidenten Mattias Holk², som sitter med ryggen åt åskådaren. På motsatta sidan av bordet sitta tre damer, en av dem (sannolikt kommerserådinnan) läsande tidningen; bakom dem står en herre, drickande té. Framför bordet står den lilla fosterdottern Jeanette (sedermera gift med hovmarskalken Gustaf Ridderstolpe). Till vänster i förgrunden vid fyrfatet står husjungfrun och håller vatten i tékannen. På golvet en dyrbar persisk matta, till höger ett skulpteradt bord, varå skrivsaker; ett par eleganta stolar. I bakgrunden tre antika statyer.»

Efter bröllopet begåvo sig de nygifta antagligen till Stavsjö eller det svärfadern tillhöriga Norrby vid Ulvsunda och tillbragte där smekmånaden, men de hade

---

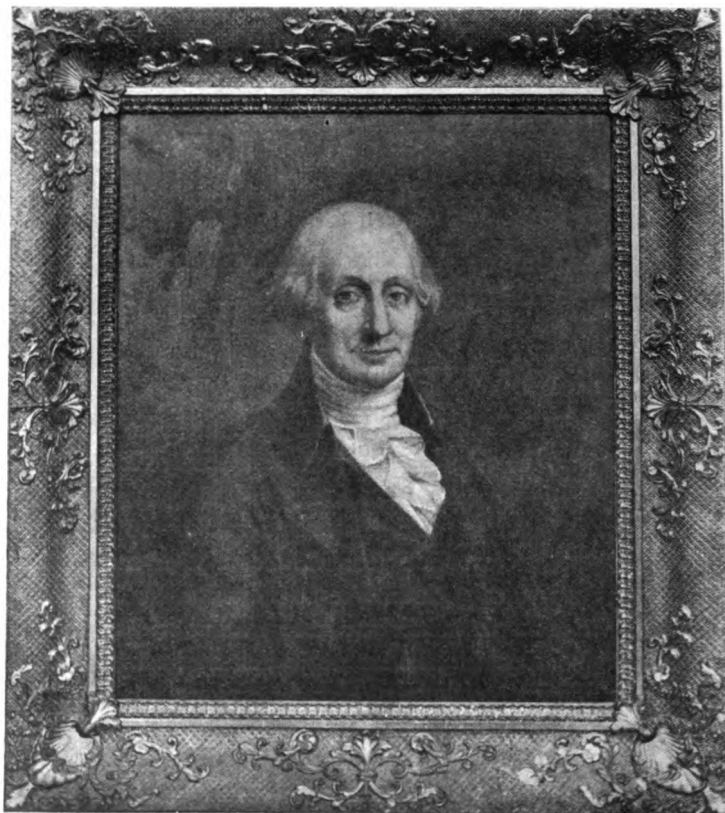
¹ O. Sirén. *Pehr Hilleström d. ä.*, väfvaren och målaren, hans lif och verk. Sthlm 1900.

² Oriktigt i stället för *Haak*, liksom husnumret skall vara 2 i st. f. 1.

även som förut nämnts sin egen våning i huset vid Skeppsbron.

För kunskapen om Jurgen Müllers förmögensförhållanden m. m. vid tidpunkten för dotterns giftermål är man huvudsakligen hänvisad till mantals- och taxeringslängdernas uppgifter. Trots sin knapphändighet äro dessa av ganska stort intresse och visa att kommerserådet och hans maka levde på stor fot och att deras hus i materiellt hänseende var fullt jämförligt med flera andra av de samtida Skeppsbromagnaternas, såsom Arfwedssons, Schöns, Brandenburgs m. fl. I mantalslängden för 1810 läses sålunda, hur kommerserådet, som jämte det nu till 40,000 rdr b:ko värderade huset i kv. Æolus och det förutnämnda sommarstället Norrby ägde en gård i staden Söderhamn samt Woxna och Iggesunds bruksegendomar i Hälsingland, Galtströms järnbruk i Medelpad och andelar i Utö gruvor, skattade för en behållen inkomst året förut av 16,000 rdr b:ko. Grosshandlaren de Ron nämnes ej mer som kompanjon, utan torde kommerserådet ensam ha innehaft firman, vid vars skötande han hade tre handelsbetjänter. Tjänstepersonalen i hushållet utgjordes av hushållerskan Ottiliana Hesse, en kokerska, två huspigor, lakej, kusk, husdräng och en gosse.

Tio år senare hade husfolket väsentligt ökats, tydligen i samband med den ökade välmågan men även med hänsyn till det ålderstigna husbondefolkets större behov av uppässning och bekvämlighet. Jämte lakej fanns det således två betjänter och de kvinnliga tjänarna voro fem. Handelsbetjänten Carl Strömholm tycks ha beklädt en förtroendepost, ty han nämnes ej ihop med de övriga kontoristerna och hade 800 rdr

JURGEN CHRISTOFFER MÜLLER.

**KOPIA EFTER ORIGINAL AV C. F. VON BREDA, TILLHÖRIG FRIHERRE
HUGO D. HAMILTON, BOO.**

JOHANNA ELISABETH MÜLLER, FÖDD HOLLSTRÖM.

EFTER ORIGINAL AV P. SÖDERMARK, TILHÖRIGT FRIHERRE
HUGO D. HAMILTON, BOO.

b:ko i lön. Av intresse äro vidare uppgifterna om att kommerserådet drack kaffe och vin samt spelade kort, att kommerserådinnan drack kaffe och nyttjade siden, och att hela raden av husmamseller och pigor däri följde hennes exempel, fastän de nämnda njutnings- och förfiningsmedlen betraktades som överflödsvaror och utgjorde särskilda skatteobjekt. Men det var väl kommerserådet som betalade fiolerna.

Några upplysningar om beskaffenheten och omfattningen av Jurgen Müllers affärsverksamhet träffas naturligen ej i nyss anförda handlingar. Vid sökandet på andra håll ha ungefär samma negativa resultat mött som beträffande många andra köpmän och köpmanshus i Gamla Stockholm. Det tycks nästan ha varit en regel att alla affärs- och räkenskapsböcker blevo förstörda i samband med firmornas upphörande. För bedömandet av den merkantila och industriella verksamheten är man därför i de flesta fall hänvisad till bouppteckningarna, vilka dock i allmänhet inskränka sig till summariska uppgifter om resultaten. Ibland finner man emellertid även meddelanden, av vilka man kan sluta sig till förloppet av verksamheten och få några detaljer. Så är fallet med bouppteckningen efter Müller, vilken i likhet med sina forna principaler Grillarne huvudsakligen torde ha ägnat sig åt järnexport i samband med bruksrörelse, men även drev affärer med kolonialvaror, salt o. s. v. Oavsedt några i bouppteckningen upptagna utländska firmanamn belysas sålunda hans saltaffärer av ett par i Riksarkivet förvarade skrivelser till k. maj:t. De hänföra sig till åren 1810 och 1811, då salt tycks ha varit en med alldeles särskild uppmärksamhet omfattad spekulationsvara, och

innehöllo framställningar om att få exportera salt till Riga.

Jurgen Müller avled i Stockholm den 6 juli 1831. Av den omkring ett år därefter förrättade bouppteckningen framgår först, att hans arvingar voro ett flertal i Tyskland boende släktingar, nämligen brors- och systerbarn samt deras barn och barnbarn:

1) avlidne brodern, handlanden i Kiel Annus Heinrich Müllers barn:

a) handlanden i Kiel Jurgen Friedrich Müller;
b) Catharina Margaretha Müller, änka efter handlanden i Kiel Adolph Salomon;

2) avlidne brodern Hans Casper Christopher Müllers barn:

a) Margaretha Sophia Johanna Müller, änka efter statsrådet Busch och boende i Glückstadt;

b) Catharina Dorothea Müller, änka efter pastor Schrøedter och boende i Kiel;

c) Maria Elisabeth Müller, gift med nederländske konsuln i Rendsburg Johan Wallentin Strietzing;

3) avlidna system fru Maria Elisabeth Guntermans, f. Müller, barn:

a) dottern, änkan Anna Maria Dorothea Homblock, boende i Bonn;

b) avlidna dottern änkan Knuths barn;

c) avlidna dottern änkan Gravenhorsts barn: ogifta Johanna Gravenhorst och fru Dorothea Diercks, f. Gravenhorst.

Hovmarskalken, friherre Gustaf Ridderstolpe »som tillika med fru friherrinna av herr kommerserådet i livstiden och dess fru fått testamente, var med anledning därav och emedan herr friherren och hovmarskalken

av herr kommerserådet blivit utnämnd till exekutor av dess enskilda förordnande», vid förrättningen närvarande. Änkefrun uppgav fastigheten och lösöreboet, men kontanta medel och vad som angick handelskontoret m. m. uppgavs av grosshandlaren Mathias Elers, vilken en längre tid biträdt kommerserådet.

Ur den härefter följande utförliga redogörelsen för boets ställning må anföras, att bland tillgångarna först upptogs fastigheten vid Skeppsbron, som var värderad till 60,000 rdr b:ko. Sedermera följa posterna kontanta medel 12,750 rdr, 44 sk., 5 r. b:ko, guld (1 snusdosa och ett fickur med kedja och berlocker) 166 rdr, 32 sk. b:ko och silver 4,250 lod.

Enligt förteckningen på husgerådet bestod våningen av kabinett, kommerserådinnans sängkammare och förmak, salong, sal, kommerserådets förmak och sängkammare samt flera andra rum och kammare för betjäningen o. s. v. I tre av rummen voro sidenklädda och förgyllda möbler och även i övrigt var bohaget dyrbart och vackert. För att ej trötta med för många detaljer må här endast anföras den förut omtalade stora salongens utrustning: soffa och 18 stolar av mahogny, klädda med sidentyg, 2 förgyllda bord med stenskivor, 2 tebord, 5 sybord, 1 spegel, 19 med ramar försedda målningar i olja, 2 ljuskronor, 2 urnor av porfyr, 2 urnor av alabaster, 3 byster av marmor, 1 lustre på piedestal, 6 ljusstakar av brons, 1 glasbricka, 2 karaffiner och 3 glas, 1 bordduk av kläde, 5 par fönstergardiner, 5 rullgardiner, 1 golvmatta och 1 sandlåda.

Kommerserådets boksamling, förvarad i två skåp av mahogny, hade han medan han ännu var i livet skänkt till dottersonen, baron Fredrik Christian Ridderstolpe.

De härefter följande uppgifterna på värdehandlingar m. m. skänka en föreställning om förmögenhetens placering och kommerserådets affärsförbindelser och må därför något utförligare relateras:

Skeppsparter: $\frac{1}{4}$ part i briggen "Redligheten" om 99 $\frac{68}{100}$ läster, $\frac{3}{12}$ parter i briggen "Carl Johan" om 94 $\frac{67}{100}$ läster.

Aktier: 1 aktie i ångfartyget "Yngve Frey" (116:32); 139 d:o i Trollhätte Kanal av nominellt värde 13,900 rdr b:ko, varav 55 procent blivit inbetalda (5,096 rdr 32 sk. b:ko); 27 Sjöassuranskompaniets aktier (4,500 rdr b:ko); 1 aktie i Motala verkstad (240 rdr b:ko); 120 aktier i Götha Kanal, nominellt värda 12,600 rdr b:ko, upptagna efter kurs till 2,000 rdr b:ko.

Fordringar emot skuldsedlar; enligt anmäld förseglad specifikation 159,400; friherre Klingspor 1,400; statssekreterarna Skogman 1,000; Åberg, Grahn & C:o 1,000; kammarherre von Schinkel 2,000; P. A. Norstedts Söner 500; Olaus Olausson 500; H. Fougts 300; pastor Berg 150; allt rdr b:ko.

Inländska debitorer: Utö Gruvors förlag 10,016 rdr, 32 sk. b:ko; Woxna Bruks förlag 4,133 rdr, 16 sk. b:ko; H. Fougts 1,136 rdr, 32 sk. b:ko samt smärre belopp hos J. Noreus i Falun, P. A. Norstedts Söner, J. C. Schmidt & C:o, H. N. Beskow, konsul Fougts, L. P. Stark m. fl.;

"varförutom och då, enligt vad nu anmäldes samtliga av herr kommerserådet i livstiden förordnade testamentssummor blivit dels utgivna, dels balanserade å särskilda räkningar, så att desamma redan äro i böckerna godtgjorda och i stället för dem en egen conto därstädes under rubrik av 'Boets utrednings-Conto' uppdragen, så upptages nu denna Conto såsom ytterligare tillgång med 103,078 rdr, 43 sk., 6 r. b:ko."

Utländska debitorer: Bland dessa nämnas först brorsonen Annus Friedrich Müller och några andra av släktingarna i Tyskland med tillhoppa omkring 7,000 rdr b:ko i skuld, firman Åkerman & Groverfeldt i Hälsingör, omkring 2,506 rdr b:ko, G. Signeul i Hamburg, Laurin & C:o i Amsterdam, Streson & Son i Riga, Hörnung & Meyersich i Lybeck, J. Harmsen i Libau. J. W. Smith & C:o i London m. fl., med smärre belopp.

Osäkra fordringar mot skuldsedlar samt ädverse värdelösa fordringar uppgingo till omkring 30,000 rdr b:ko. Flera av dessa voro hos bankruttrade köpmän och handelshus i Stockholm och Göteborg såsom Jacob Zethræus' konkursmassa, den bekanta firman John Hall & Co, o. s. v. Bland de utländska gäldenärerna må nämnas Schwartze & Rettich i Hamburg, O. J. Arneman i Altona, G. Cowie & Son i London m. fl. I det ovan anförda beloppet ingingo även 5 st. aktier i Höganäs stenkolsgruvor, 2 dito i Hjälmare Kanal, 3 dito i Göteborgs Diskont, 3 dito i gamla Ostindiska kompaniet och 1 dito i trampfartyget "Gefion", vilka tydligen räknades till de mer eller mindre värdelösa papieren.

Egendomarna på landet voro den ovannämnda gården i Söderhamn (1,671 rdr, 42 sk. b:ko), lägenheten Norrby med inventarier (3,967 rdr, 6 sk. b:ko) och Woxna järnbruk (125,239 rdr, 6 sk., 4 r. b:ko). Iggesunds och Galtströms bruk hade sålunda blivit försålda.

Samtliga tillgångarna uppgingo till 521,289 rdr, 44 sk. b:ko, varifrån avdrogos skulder 21,930 rdr, 26 sk. b:ko. Behållningen utgjorde alltså 499,359 rdr, 18 sk. b:ko, d. v. s. nära 750,000 kronor, och var sålunda en av de största förmögenheterna i Sverige på den tiden. Jurgen Müller, vilken då han som yngling anlände till Stockholm, antagligen var medellös eller ej ägde några nämnvärda tillgångar, hade tydligen varit ett affärsgeni av första ordningen.

Genom ett den 18 mars 1816 upprättadt testamente, vilket företeddes och upplästes vid bouppteckningsförrättningen, hade makarna Müller angående sin fasta och lösa egendom förordnat följande:

»1:o) Med undantag av de här nedan nämnda summor, vilka jag J. C. Müller förbehållit mig att ensam disponera, skall den av oss, som den andra överlever, sitta i ene fri och orubbad disposition och förvaltning av hela boets övriga så fasta som lösa egendom, utan att

någon av våra arvingar äga minsta rätt till arv efter den, som med döden avgått.

2:o) De summor, vilka jag J. C. Müller förbehåller mig att ensam disponera, bestiga sig för mina utländska arvingar till etthundra tusen (100,000) riksdaler banko samt för släktingar och legatarier i Sverige till sextiosextusende sexhundrasextiosex och $\frac{2}{3}$ (66,666 $\frac{2}{3}$) rdr b:ko, tillhopa r. b. 166.666,32 sk. i svenska bankosedlar, vilka penningar efter särskildt av mig underskriven förteckning skola efter min död av gemensamma boet utgå, å de tider samma förteckning innehåller.

3:o) Så framt den av oss, som den andra överlever, icke gör någon särskild författning, vilken, om den sker, dock icke får sträcka sig utöver dess egen giftorätt i boet, skall efter bägges vår död all fast och lös odisponerad egendom tillfalla vår måg och dotter, herr kammarherren, baronen Gustaf Ridderstolpe och hans friherrinna fru Jeanette Müller till full ägo och disposition, dock att huset här i staden av vår måg och dotter icke får försäljas utan bör detsamma utan vidare gravation, än den som Borgerskapets änkehus däri äger, tillfalla deras barn.»

Som testamentsvittnen fungerade M. Haak och Carl P. Sebenius. Den förre var den här ovan omnämnde och på den Hilleströmska tavlan förekommande Mattias H., kommerserådets gode vän, vilken 1816 var statskommissarie och två år senare blev vice president i statskontoret. Känd som framstående ämbetsman och jurist, var han på 1820-talet särskildt uppmärksam i Stockholm såsom en av kuratorerna för den ryktbare P. E. Filén, vilken fick millionarvet från Demerara.

Genom nya bestämmelser 1822 och 1823 hade Jurgen

Müller gjort ändringar i sina donationer till släktingarna i Tyskland, och 1825 upprättade han ett nytt testamente, vari deras arv i stället för 100,000 rdr b:ko bestämdes till 75,000 rdr b:ko. Anledningen härtill var den, att ovannämnde Adolph Salomon i Kiel blivit honom skyldig ett betydande belopp och att flera av de andra anförvanterna erhållit förskott och försträckningar. I detta testamente gjorde han även några förordnanden till vänners och tjänares förmån. Grosshandlaren Elers skulle sålunda erhålla 6,000 rdr b:ko, en fru Ekstedt och hennes dotter på Woxna bruk 1,000 rdr b:ko samt betjänten Borell och tre pigor tillsammans 1,750 rdr b:ko o. s. v.

Efter Jurgen Müllers död och hans makas ej långt därefter timade frånfälle blevo baron Ridderstolpe och hans fru således ägare av största delen av deras förmögenhet eller omkring 600,000 kr. I deras hand torde densamma ytterligare ha förkovrats, ty Ridderstolpe efterlämnade vid sin bortgång i mars 1845 över en million niohundredrusen kronor. Däri ingick dock hans egna i boet medförda tillgångar, såsom Stavsjö och andra egendomar, med ett betydande belopp. I likhet med många andra rikedomar var emellertid även denna förmögenhet, som med de mycket låga boupp-teckningsvärdena säkerligen kunde åsättas ett väsentligt högre värde än nyss angivna summa, underkastad förändringens och skingringens lagar. Makarna Ridderstolpe hade nämligen flera barn, som delade arvet först med modern och sedan, efter hennes frånfälle den 1 maj 1851, även hennes andel. Barnen voro sonen Fredrik Christoffer och döttrarna Lovisa Johanna, gift med generalpostdirektören, friherre Hugo Adölf Hamilton af

Hageby, Hedvig Gustafva Eleonora, g. m. översten, greve Gustaf Erik Adam Taube, Elisabeth Antoinette Carolina, g. m. överstelöjtnanten, friherre Carl Fredrik Posse af Säby, och Amalia Fredrika, g. m. ståthållaren, friherre Carl Adam Manderström.

Av de Müllerska fastigheterna försåldes Woxna efter baron Gustaf Ridderstolpes död för 300,000 kr. till ett konsortium, som fyra år senare överlät egendomen till firman Röhss & Brusewitz i Göteborg. När herrarna Röhss i början av 1860-talet sålde densamma till grosshandlaren H. W. Kempe, var försäljningssumman 4,250,000 kr. Kempe var förut ägare av Ljusne, och representerar nu den stora possessionen Woxne-Ljusne i Kempes dotters och mågs, greve W. von Hallwyls ägo ett värde mångdubbelt större än nyssnämnda summa. Huset vid Skeppsbron såldes till fullmäktige i Riksgäldskontoret och kom till användning för Riksarkivet och Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien. På 1860-talet revs det och ersattes med den nuvarande byggnaden för telegrafverket.

IV.

TVÅ GULDDRAGARE.

Från Frankfurt am Main inflyttade till Stockholm år 1740 en ung man vid namn Frans Ernst Oldenburg, som först ägnade sig åt fältskärsyrket, men efter några år omtalas såsom gulddragare och den 22 mars 1748 vann burskap som borgare och mästare i detta hedervärda och under frihetstiden kanske mer än i våra dagar lönande yrke. Till cautionister eller borgensmän vid sitt upptagande bland huvudstadens borgerskap hade han gulddragareåldermannen Johan Ryman och bisittaren Hindrich Steinfurt. Om orsakerna till hans ombyte av verksamhet och levnadskall föreligga inga uppgifter; men frihetstiden var i mycket ett försökmänniskornas och experimentens tidevarv, och det finns rätt många exempel på att personer samtidigt utövade ett par eller flera olikartade yrken. Det var sålunda ej så underligt, om unge Oldenburg var både fältskärs- och gulddragaregesäll, liksom hans landsman den ryktbare Johan Eberhard Ehrenreich var k. hovtandläkare och tillika porslinsmakare. Han fann dock gulddrageriet vara mera lönande än att lappa ihop Stockholmarne efter slagsmål och olycksfall. Detta yrke stod också

liksom guldbroderiet i hög kurs under frihetstiden på grund av modets fordringar på grannlåt och praktfulla dräkter, och det var för övrigt förbundet med några likaledes vinstgivande binäringar, såsom silkesrederi och tillverkning av sidenband.

Frans Ernst Oldenburg träffas sålunda som valbeställd gulddragare i slutet av den glade kung Fredriks regering och i början av 1750-talet lokaliserad i staden mellan broarna. Han bodde nämligen då och hade sin verkstad i ovannämnde Hindrich Steinforts hus i kv. Mercurius, emellan Storkyrkobrinken och Stora Gråmunkegränd eller på samma tomt, där den från Bellmanstiden bekanta krogen Duvan var belägen och där Skandinaviska Kreditaktiebolaget på 1870-talet fick sitt vackra hus uppfördt. Gulddrageriet sköttes med drift och framgång, ty redan efter några år omtalas Oldenburg såsom ägare av ett stenhus i kv. Gripen i Clara församling. Längre fram förvärvade han andra fastigheter i Stockholm ävensom egendomar på landet, såsom här nedan skall visas.

I likhet med många andra till Stockholm invandrade tyskar torde Oldenburg åtminstone under de första åren efter ankomsten till Stockholm mest ha umgåtts med och hållit sig till sina landsmän och Tyska församlingen. Vid sitt val av maka gick han dock utom denna och tog ett svenskt fruntimmer, som hette Brita Malm. Enligt en uppgift¹ skall förbundet ha ingåtts år 1746, men när paret redan då hade tre söner, Ernst Petter, Frans Petter och Carl Ernst, födda respektive 1742, 1743 och 1744, får man väl antaga att bröllopet hade stått något av de första åren i decen-

¹ *Svenska Allartal*. Årg. 12. Sthlm 1898.

niet och att nämnda uppgift beror på något missförstånd. Visserligen föddes även i Gamla Stockholm barn både före och utom äktenskapet, ehuru långt ifrån så ofta som i det nya eller nutida, men detta hände mycket sällan bland gulddragarne och dessas ståndsbroder. De tre nämnda pojkar blevo i alla händelser äkta Oldenburgare, och de fingo tid efter annan sällskap av fyra bröder, nämligen Justus Henrik, f. 1747, Christian Ludvig, f. 1750, Johan Fredrik, f. 1756, och Gustaf Adolf, f. 1758. Den sistnämnda avled liksom Erik Petter som barn, och Frans Petter uppnådde visserligen några och trettio års ålder men dog ogift. Det var sålunda de fyra övriga bröderna, som sörjde för släktens fortbestånd, och skall om dem och deras efterkommande några meddelanden framdeles lämnas.

Det ovannämnda huset i kv. Gripen (Clara Bergsgatan nr 52) var ett av de största på Norrmalm redan vid ifrågavarande tid och erbjöd antagligen större utrymme än det i kv. Mercurius. Oldenburg föredrog emellertid, förmodligen med hänsyn till sin affär, att bo kvar i det sistnämnda samt hyra ut lägenheterna i det förra och därav få en god inkomst. Bland hyresgästerna nämnas i slutet av 1750- och början av 1760-talet några mer kända eller märkligare personer såsom kopparstickaren Jakob Gillberg (miniatyrmålarens fader), krigsrådet, sedermera statssekreteraren och landshövdingen Carl Carlsköld samt Georg Soth, den framstående Stockholmsborgmästaren m. fl. År 1759 hade Oldenburg även blivit ägare av en annan tomt i kv. Gripen (Mästersamuelsgatan nr 53), och i början av följande decenniet förvärvade han huset nr 2 på Helgeandsholmen, vid dåvarande Västra Norrbrogatan och ett

av de större bland de gamla trevliga och pittoreska hus, som vid holmens nutida omdaning fingo skatta åt förgängelsen.

Frans Ernst Oldenburg avled år 1762 till följd av en olyckshändelse och efterlämnade en betydande förmögenhet, vittnande om att den blott omkring femtio-åriga mannen — han var nämligen född 1710 eller 1711 — med stor skicklighet och omtanka drivit sitt yrke och därjämte haft annan lönande industriell verksamhet. I bouppteckningen omtalas sålunda jämte gulddrageriet med därtill hörande verktyg och inventarier, silkesrederi och sidenfabrik samt försäljningsbod, en fjärdedel i Hornsbergs sockerbruk, som han ägde enligt bolagskontrakt med Johan Philip Möller och Andreas Reimers, och sockerbruk i Nyköping tillsammans med Anders Plomstedt. Fastigheterna i kv. Gripen och vid Norrbro voro upptagna till resp. 85,000 och 120,000 d. k., gulddrageriet var värderadt till omkring 23,000 d. k., vartill kommo varor i magasinet för över 100,000 d. k. och oarbetadt silver 49,667 d. k. Vidare ägde han egendomen Hamra och säteriet Tullinge i Botkyrka socken.

Sistnämnda vid Tullingesjön naturskönt belägna gård, som på 1600-talet tillhört riksrådet Adler Salvius' donationsgods, hade Oldenburg den 8 maj 1758 för 90,000 d. k. köpt av »välborne och manhaftige corporalen» Bengt Kolmodin och dennes hustru.¹ Följande år blev han av fältmarskalken, baron von Ungern-Sternberg och landshövdingen Carl Broman antagen till giltigt rusthållare för gården.

¹ Det synnerligen prydliga och väl bevarade, av häradshövdingen i Sotholms, Svartlösa och Öknebo härader Johan Gabriel Anrep utfärdade köpebrevet finnes nu i v. häradshövding Uno Oldenburgs ägo.

Bland tillgångarna nämnas vidare ett mycket rikt och välförsett lösöre både i staden och på landet, 118 dukater specie (2,832 d. k.) samt åtskilligga fordringar till ganska betydande belopp. En post av särskildt intresse är några tusen daler hos k. maj:t och kronan för olikviderade hattgaloner till överste von Hessensteins regemente och till Livdrabanterna, för munderingsgaloner till Livgardet o. s. v.

Avgående poster voro avlöningar till informatorn Göran Frodelin, bokhållaren Jacob Frisk och jungfru Anna Maria Silfverling, som »bevakar gulddrageriförsäljningsboden», ävensom skulder till borgmästaren G. Kierman (18,000 d. k.), Hindrich Steinfort, hovpredikanten Strickert m. fl.

Behållningen utgjorde 695,956 d. k., och arvingarna voro änkan och de fem kvarlevande sönerna. Fru Brita Oldenburg, född Malm, ingick några år efter makens död nytt äktenskap med hökaren i Stockholm Magnus Adamsson Zelling, vilken i ett föregående gifte hade två döttrar, Brita Elisabeth och Lovisa, som äktade hennes söner Carl Ernst och Christian Ludvig Oldenburg.

Den förstnämnde av de senare var den märkligaste av Frans Ernsts söner. Född 1744 ägnade han sig med framgång åt faderns yrke och erhöll efter genomgångna lärlings- och gesällår redan 1763 burskap som gulddragare i Stockholm. På 1780-talet blev han älderman. Den framskjutna ställning, han sålunda intog bland sina yrkesbröder, motsvarades av ett flertal andra förtroendeposter. Här må nämnas: ledamot av Borger-skapets femtio äldste 1775 (i fyra år och sedan åter från 1787), taxeringsman 1776, deputerad för överseende

av stadens räkenskaper 1778, ledamot av inkvarteringskommissionen 1789, rådman 1790, ledamot av politiekollegium, accissrätten och barnhusdirektionen 1792, handelsborgmästare 1798, ämbets- och byggningsborgmästare 1799 och åter handelsborgmästare 1802. Han var därjämte ledamot av flera magistratens kommissioner.

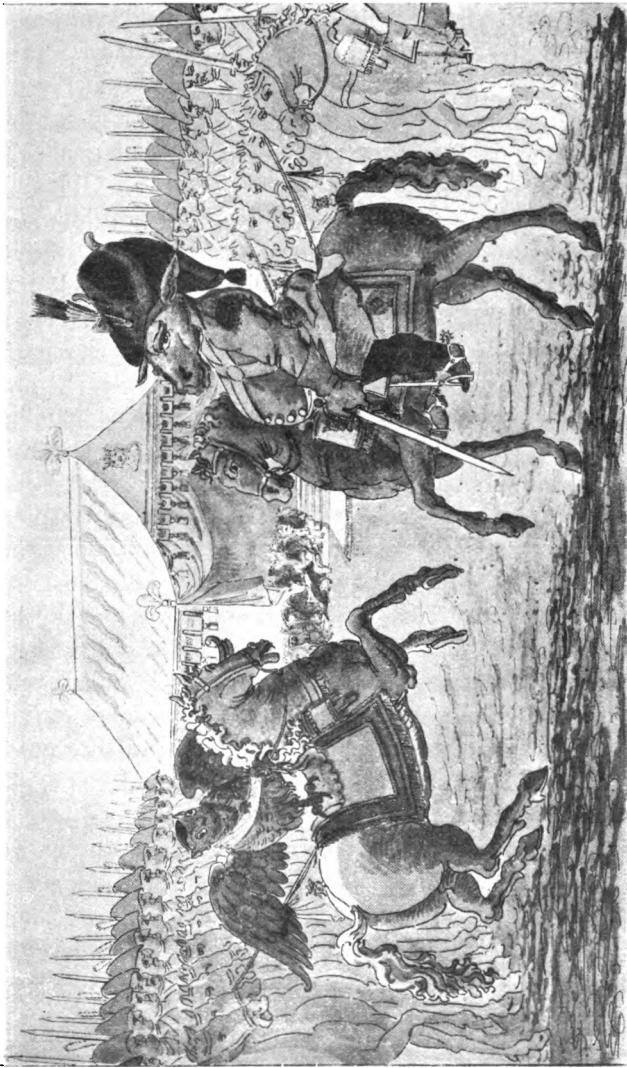
I det verk, varur dessa uppgifter hämtats¹, läses vidare: »Oldenburg, som var en äkta gustavian, känd såväl för sin ivriga rojalism som genom sitt deltagande i tidens glada sällskapskretsar, främst i sällskapet Par Bricole, hade redan tidigt inträdt i borgerskapets militärkår, där han blev korporal 1765, kornett 1771, löjnant 1774 och ryttmästare 1788, förrättade stadsmajorstjänsten 1792 $\frac{18}{3}$ — $\frac{20}{6}$ samt blev brigadchef 1808. Han var därjämte en av stadens representanter vid riksdagen 1789.» Åren 1801—08 var han bankofullmäktig.

Såsom riksdagsman spelade Oldenburg en ungefär lika bemärkt roll som Abraham Lorenzson Westman, med vilken han även företedde flera likheter såväl i tänkesätt som uppträdande. Han var således en lika hängiven beundrare och anhängare av Gustav III som Bryggarekungen, men omnämnes ej så ofta i de samtida memoarerna och andra skildringar. Tydligen mer försiktig och måttfull än den livlige bryggaren, synes han för övrigt ha hyst vida mindre intressen för politiken än för sin borgerligt militära tjänst och för bricoleriet. Det är nämligen i samband med dessa bägge, som hans namn och verksamhet i någon rikligare mån bevarats åt eftervärlden. I *Köppens* här ovan omnämnda redogörelse för vakthållningen i huvudstaden åren 1788

¹ *Stockholms rådhus och råd*. D. II. Sthlm 1918.

—90 omtalas han sålunda ofta. Han anförde då såsom ryttmästare kavalleriets första skvadron, men sedan han i augusti 1790 blivit utnämnd till rådman och såsom sådan ej ansågs kunna kvarstå i befälet, blev det fråga om att han skulle avgå och lämna sin post i andra händer. Han hade emellertid förvärvat så stora sympatier vid skvadronen, att han, då denna skulle välja hans efterträdare, blev enhälligt återvald och ej vidhöll sin avsägelse. Före valet höll kavalleristen och handlanden Carl Fredrik Höök foljande, Oldenburgs popularitet belysande anförande:

“Mine Herrar och Cammerater! Kallade att i vår nuvarande chefs, herr rådmannen Oldenburgs ställe välja oss en ny ryttmästare, äro vi samlade med upprörda hjärtan. Ett brinnande nit, en oskrymtd kärlek för konung och fosterland har sammanfört oss till en tjänstgöring både mödosam och till dess utöfning af oss föga känd: vårt bemödande har blifvit lättadt. Vår älskade chef, lika kunnig i tjänsten som värdig i hjärta och tänkesätt, har bland oss alltid bibehållit ordning i tjänstgöringen, enighet i sammanlefnaden. Huru mycken rätt har han icke till vår aktning, vår vänskap? Ni hafva haft den tillfredsställelsen att se honom förvärfva sig vår store Gustafs nåd. Konungen, alltid uppmärksam på förtjänsten, har allernådigt täckts befordra vår Oldenburg till rådman. Men, mine Herrar och Camrater! hvarföre skall denna nåd skilja honom ifrån oss. Förenoms, låtom oss följa våra hjärtans kallelse. Tillåten, mine Herrar och Camrater, mig framställa den propositionen, att utbedja oss den hedern, den glädjen att herr rådmannen Oldenburg, åtminstone så länge kriget varar, måtte fortfara att anför oss i våra militäriska förrättningar. Vi känna dess hjärta för väl, att frukta det han skulle undandraga sig något besvär, då det gäller att ådagalägga nit för konung och fosterland samt vänskap och tillgifvenhet för medborgare. Bland oss felas icke Camerater, som ju äga både insikt och vårt förtroende, att kunna framträda i herr ryttmästaren Oldenburgs ställe. Men saken är för öm att förlora någon medlem i ett samband, grundadt på undersåtlig trohet och medborgerligt nit.“

OLDENBURG PARADERAR FÖR ÖVERSTÅHÅLLAREN.
EFTER GRAVYR AV L. F. A. ALMFELT, I K. BIBLIOTEKET.

Herr ryttmästaren fick emellertid ej länge vara aktivt verksam i det förnyade uppdraget, ty den 30 september hölls den stora generalmönstringen på Adolf Fredriks torg, som avslöt borgerskapets vakthållning och den 23 oktober skedde den definitiva avlösningen. Till mönstringsplatsen eskorterades konungen av Oldenburg och hans skvadron, och under den efter högtidligheten av borgerskapet på börsen givna middagen passade han och ryttmästaren Nordström, biträdda av en löjtnant från varje skvadron, upp vid den kungliga taffeln.

År 1808, då de borgerliga militärkårerna åter gjorde aktiv tjänst, intog Oldenburg en ännu mer bemärkt och framskjuten ställning. Han utnämndes nämligen till överbefälhavare eller brigadchef, erhöll egen adjutant — assistenten vid Ostindiska kompaniet Carl Gustaf Smedberg — och fick 3 rdr b:ko i dagtraktamente samt utfodring för fem hästar. Det var den 5 maj, utnämningen ägde rum, och redan följande dag utfärdades order att tjänstgöringen skulle börja den 7. Den utgjordes av vakthållning vid Gustav Adolfs torg, å Riddarholmen, Södermalmstorg och vid alla tullar. Kavalleriet skulle övas i »evolutioner» och från den 16 maj gjorde det nattpatruller, med »Corps de garde» i överståthållarepalatset, och deltog även i de dagliga vaktparaderna o. s. v. »Glanspunkten i tjänstgöringen», skriver en skildrare¹, »utgjordes emellertid av den högtidliga mönstring, som på konungens order verkställdes å Adolf Fredriks torg av överståthållaren (greve Samuel af Ugglas) den 31 augusti 1808. Brigadchefen förde

¹ E. Zeeh. *Några anmärkingar om Stockholms landtvärn och borgarebeväpning under ofredsåren 1808—1809. — Meddelanden från Föreningen för Stockholms fasta försvar.* Nr 16. Sthlm 1913.

befålet och närvarande voro 206 av kavalleriet, 786 borgare och 509 av arbetskompaniet eller sammanlagdt 1,500 man, alla frånvarande hade 'laga skäl'. Överståhållaren var synnerligen nöjd med uppvisningen. Kavalleriet var väl beridet, hade 'prydeliga sadelmonderingar' och utvisade mycken färdighet att väl föra sina hästar. Brigadchefen, stadsmajoren (löjtnanten vid Lätta livdragonregementet Johan Erik Florin) och brigadadjutanten voro försedda med handhästar. Vid båda kårernas beklädnad och övriga munderingspersedlar röjdes likhet, ordning och 'aldeles ospard kostnad'. Att borgerskapet, som 'vilat' i 16 år, efter knappt tre månaders övning, kunde förete en betydande färdighet visade, att alla voro besjälade av nit och outtröttlig verksamhet. Efter generalmönstringen defilerade kåren 'en parade'. Att dock överståhållaren ej hade varit alltför sträng i sina fordringar kan man döma av mönstringens avslutning. Då 'gåvos salvor utav handgevären med den lyckeliga utgång, som ej annat kunde än fästa uppmärksamhet och förtjänar särskildt beröm'.»

Till denna generalmönstring hänföra sig de två bilder av den framstående tecknaren och kopparstickaren L. A. F. Almfelt, av vilka här bifogas reproduktioner och som visa att den stora högtidligheten även var föremål för skämt. De äro nämligen starkt karikerade och bära vittnesbörd om, huru man på vissa håll såg hela tillställningen i löjets dager, ävensom om överståhållarens impopularitet och brigadchefens fåfånga.

Trots de bistra och brydsamma tiderna ledsagades även denna mönstring av en festmiddag, som samma dag av borgerskapets officerare gavs för överståhållaren. Till dennes ära hade dåvarande protokollssekreteraren,

sedermera biskop Anders Carlsson af Kullberg, författat följande verser, vilka avsjöngos av »herr hovsekreteraren Karsten», den berömde sångaren, och till av honom komponerad musik:

Du, som med årans eklövskrans
I purpurn står vid tronens sida,
Att därifrån efterdömets glans
Av medborgsmannens dygder sprida; —
Som har i tidevarvets skick
En vunnen rätt till deras prövning; —
Som Gustaf Adolfs hälsning fick
Att dömma våra vapens övning.

Säg, ädle man, din kung och vän,
Att borgarn är hans spira värdig,
I krigets som i fridens spår
Till bägges yrken lika färdig.
Han ser i bröders härnadståg
Ej liknöjd deras blod förflyta;
Han vill sitt verktyg och sin våg
Vid landets krav i svärd förbyta.

Säg, att hans älskade befäl
Med honom delar samma ära
Och eldas utav samma skäl
Att krigarns ljuvsta lön begära:
De ville fästa sina namn
Bland deras, som en dag ur striden
Tillbaka uti Svithiods famn
På segerns lansar bära friden.

Mindre högstämda och framställande »Huvudstadens hjältar», såsom de krigiska borgarne av belackarne kallades, i en helt annan dager än som fosterlandets försvarare äro några andra verser, vilka även direkt hänföra sig till festmiddagen och till Oldenburg. De

OLDENBURG OCH ÖVERSTÅHÅLLA REN EFTER GENERALMÖNSTRINGEN 1808.
EFTER GRAVVR AV L. F. A. ALMFELT, K. BIBLIOTEKET.

finnas nämligen skrivna på baksidan av dennes hos Par Bricole förvarade porträtt, som är det enda, man av honom känner och varå han, kanske något karikerad, framställes i all sin ståt i stadsmajorsuniform. Verserna lyda sålunda:

I stridsmän uti djupa Bålar,
Som tjänen Fosterland med Skålar,
Och tron att Uniformen Krigarn gör,
Som Åran ser i granna Trasor
Och kännen Krigets alla Fasor,
Då man Er Middagslur förstör.

Ni faren wilsse mine Wänner,
Det Krig, som man i Stockholm känner,
Är blott ett Spel, som Er förför:
Ert Slagfält är Theater-salen,
Och den där käcka Generalen
Var en Spectacle-Directeur.

Det Karsten var, som Ni sett rasa,
Och Stenborg var den Gustaf Vasa,
Som då han Danskarne förskräckt;
Helt annat är det i Naturen:
Missta'n ej Oldenburg för Sturen
Och Engelhardt för Engelbreckt.

Engelhardt var grosshandlaren Pehr Wilhelm E., ryttmästare vid 3:dje skvadronen. Verserna torde ursprungligen ha varit avsedda för honom och såsom gensaga på en i *Stockholmsposten* den 15 augusti 1808 införd hyllningsdikt.

Av Par Bricole blev Oldenburg mycket tidigt medlem. Han bär i matrikeln ordningsnumret 6 och tillhörde den stamtrupp, som jämte några andra av Bellmans vänner och deltagare i Bacchi ordenskapitel den

11 november 1779 av Kexél infördes i det nyorganiserade P. B. Befordringarna gingo sedan så raskt, att han redan 1783 innehade sällskapets dåvarande högsta ordinarie grad och kort därefter dess hedersgrad, Rid-dare av Bricoleriet med vapen. År 1784 blev han efter G. Stiernecrantz sällskapets styresman. På Sofia-dagen 1793 tolkade Kexél sällskapets tacksamhetsskuld till »brodern Oldenburg, som genom sitt jämna och muntra väsende, sin erfarenhet och sitt varma nit för orden vid alla tillfällen sökt bibehålla den ordning, som är en av de bästa pelare i vad samfund som helst och ifrån vårt bör vara alldeles oskiljaktig.» — »Vid Cederstedts död 1821 intog han», skriver vidare P. B:s gustavianske krönikör¹, »stormästaresätet och bi-behöll det med nit och flit till sin död. Ett minne av denne sin stödjelare under den gustavianska perioden äger P. B. i den stora s. k. Wittenbergska bibeln, som är en gåva av honom. Vackra minnen äro också många tal, hållna inom sällskapet och viktiga för bedömandet av dess uppkomst, organisation och första utveckling. Han var en äkta gustavian och man hade svårt att vid revolutionens utbrott 1809 hindra honom att med sin borgarebrigad skynda till Gustav Adolfs hjälp.»

Oldenburg erhöll också efter sitt frånfalle ett synnerligen vackert eftermäle i P. B. Bland de Nescherska papperen i K. Biblioteket träffas nämligen ett över honom i orden hållet sorgetal, som även innehåller några biografiska uppgifter. Följande utdrag må an-föras:

---

¹ A. Kinberg i det här ovan anförda arbetet.

»Han fullbordade loppet, nedlade vandringsstaven, nedlade alla jordiska värdigheter inför Världens Allsmäktige Herre, lämnade detta hemvist — ack, vi äga här icke något varaktigt hemvist!

Intet lovtal över dig, förevigade, vill jag våga, blott några blomster vill jag samla att smycka din urna. Tiden, lik en flod, rinner omärkligt sin väg, till dess den förlorar sig själv i evighetens omätliga ocean. Lycklig den, som utmärker dess perioder genom handlingar, som bära vittnesbörd, då tiden själv ej mer är till.

Året 1744 började i Stockholm hans levnad. De första åren äro föga märkliga. Barndom och ålder äro lika hos alla människor. Där blomstrar hoppet, och här är det vissnadt. Fadern, gulddragare i Stockholm, omkom vid en lustresa på sjön genom krutexplosion. som par bricol slungade vår Carl Ernst en trettio alnar bort i land. Den nittonårige ynglingen fortsatte nu faderns yrke, blev borgare och begynte en bana i samhället, vilken med så mycken heder av honom utmärktes.

På denna långvariga, ofta törnbeströdda stig lärde han den vises vetenskap att rätt njuta livets bågare, som innehåller ljuvt och ledt, samt att försötma det ena med det andra. Bricoleriet blev därvid hans lärospån, alltifrån den 11 november 1779, och vittna om framgångarna befordringarna år 1780 till Skinande och Seende, år 1783 till vice guvernör, 1784 till guvernör, 1799 till deputerad stormästare och generalordförande och den 20 december 1812 till stormästare.

Han var en redlig och bra svensk man av äkta skrot och korn, glad och tjänstaktig, gjorde allt för en vän och

gärna godt för en ovän.
Men beklagligen begära
de mesta så kallade vän-
ner inte vårt hjärta utan
vår egendom.

I sin husliga levnad
var han en öm make och
fader. Brita Elisabeth
Zelling var hans äkta
följeslagerska 49 år och
9 månader. Blott en
månad skilde dem åt,
han bevisade henne den
sista äretjänsten här på
jorden, beställde därefter
sitt hus och följde henne
dit de aldrig skola skil-
jas.»

Carl Ernst Oldenburg
avled den 21 december
1812, en månad efter sin maka. Begravningen ägde rum
den 30 i samma månad och då utdelades tryckta verser,
författade av Leopold. De bära titeln »Vid konungens
troman, handelsborgmästaren, brigadchefen och riddaren
av Kongl. Wasa-orden, högädle herr Carl Ernst Olden-
burgs grav» samt följande strofer på titelbladet:

Även Du har dragit Dig ur striden,
fast en Dygdens Veteran Du var!
Innan kort har Gamla Goda Tiden
inga flera Ungdoms-Vänner kvar;

men äro knappast av intresse att här återgivas.

Storborgare.

193

13

CARL ERNST OLDENBURG.
EFTER EN PAR BRICOLE TILLHÖRIG
AVBILDNING.

Den bortgångne gustavianen-storborgaren efterlämnade ej någon större förmögenhet. Sina andelar i de efter fadern ärvda fastigheterna hade han avyttrat, liksom även huset vid Norrbrö, vars ägare han ensam var på 1780—90-talen. Han hade även ägt tomter eller hus i kvarteren Formannen och Vägaren, men också dessa voro vid hans frånfalle försålda. Tillgångarna i boet utgjordes sålunda av lösöre och diverse fordringar, huvudsakligen hos sönerna och ett par av mågarna, och behållningen uppgick till 26,698 rdr, 10 sk., 10 r. b:ko. Ehuru på den tiden långt ifrån obetydlig, var densamma dock mindre än man på grund av Oldenburgs ställning och under flera decennier omfattande och säkerligen rikligt vinstgivande rörelse kunde vänta. Att så blev fallet, torde ha berott på betydande utgifter för det stora hushållet och de många barnen, ävensom på förluster för vänner, varom ju även det ovan anförda uttalandet i minnstalet i Par Bricole ger en antydning.

Om bouppteckningen efter Oldenburg således ej från förmögenhetssynpunkter erbjuder samma intresse som många andra storborgares, innehåller den dock några upplysningar av värde för kändedomen om den bortgångne personligen. Bland kvarlåtenskapen upptages nämligen jämte mycket förgyllt och oförgyllt silver och åttskilliga smycken och nipper, som ju ej böra verka överraskande i en gulddragares bo, en större samling snusdosor och andra dosor, flera spanska rör med guldkryckor, en Bricoleordenstjärna av guld med rosenstensnycke o. s. v. Det är uppenbart att den avlidne varit svag för glitter och guld, vilket väl sammanhörde med hans yrke, men även kunde bero på

alldeles särskilda och kanske djupare intressen. Sålunda tyder dossamlingen, även om den ursprungligen stod i samband med det gustavianska tidevarvets starka passion för snusande, på att densamma hade hopbragts med kärlek och urskiljning, värdiga en riktig dosamatör. Där funnos nämligen dosor av guld och silver, av agat, pärlemor, elfenben, sköldpadd, porslin, papier maché, mazurbjörk o. s. v., dosor med guldbeslag och i etuier, dosor av komposition i form av ett hjärta och gröna dosor med fruntimmersporträtt o. s. v.

Makarna Oldenburg hade nio barn. En år 1768 född dotter avled vid späd ålder. De övriga voro:

Frans Ernst, f. 1764, d. 1824, gulddragare, ogift;

Brita Maria, f. 1765, d. 1830, g. m. kaptenen och stallmästaren Nils Malmerfelt;

Carl Magnus, f. 1767, d. 1848, kapten vid Göta garde, g. m. Maria Margaretha Enesköld, f. Zelling;

Christina Lovisa, f. 1771, d. 1846, g. m. hovbyg-garen och rådmannen Johan Georg Rehn;

Gustafva Elisabeth, f. 1774, d. 1839, g. m. gross-handlaren Carl Fredrik Hebbe;

Johan Adolf, f. 1778, d. före 1812;

Anton Ludvig, f. 1780, d. 1846, handelsbokhållare;

Fredrika Sophia, f. 1781, d. 1846.

Som den ende gifte sonen, Carl Magnus, var barnlös, utgick Carl Ernst Oldenburgs ättgren med honom. Den nu fortlevande ganska vidtutgrenade samt i Sverige och Finland bosatta släkten Oldenburg härstammar från Carl Ernsts yngre broder Johan Fredrik. Denne, som var Frans Ernst Oldenburgs sjätte son i ordningen samt född 1756, ägnade sig åt den militära banan och avancerade där till överstelöjtnant. Efter erhållet av-

sked, blev han postmästare i Linköping. Han var två gånger gift, nämligen först med Juliana Christina Dahlgren och sedan med Maria Magdalena Roth samt hade fem barn i första och tio i andra äktenskapet.

Av Frans Ernst Oldenburgs övriga söner var Justus Henrik, f. 1747 och död 1800, revisor i kammarrätten och Christian Ludvig, f. 1750, d. 1813, sekreterare. Den förre var gift med Anna Maria Sophia Berg, från vilken han blev skild, och sedan med Helena Engelin. Med henne hade han två söner, som voro ogifta. Den senare äktade sin styvsyster Lovisa Zelling och hade med henne en dotter och sonen Franz Magnus. Denne, som var slottskamrer på Gripsholm och gift med Ulla Lindqvist, hade fyra barn, men släktgrenen är utslocknad.

TILLÄGG.

Det å sid. 144 omnämnda huset nr 16 vid Skeppsbron har efter bokens tryckning börjat rivas, vadan även detta minne från Gamla Stockholm numera får räknas till de försvunna.

REGISTER

över i boken utförligare omnämnda personer.

Armfelt, Gustaf Maurits; friherre, överstekammarjunkare, slutligen finsk greve och general; sid. 40—43, 45—47, 51, 55—57.

Bellman, Carl Michael; sid. 1, 2, 20, 72, 77—84, 128.

Ehrenström, Johan Albrekt; k. sekreterare, sedan regeringsråd, slutligen ryskt statsråd; sid. 46, 50, 52, 56—61.

Hedin, Clara Elisabeth, f. *Westman*; sid. 73, 80.

Liljensparre, Henrik; polismästare, underståthållare; sid. 31, 32, 51—54.
Löfblad, Johanna Catharina, f. *Enbäck*; skådespelerska; sid. 14.

Müller, Johanna Elisabeth, f. *Hollström*; sid. 161—163, 166, 172.
Müller, Jurgen Christoffer; kommerseråd; sid. 166—176.

Nyman, Christina, f. *Westman*; sid. 8—16.

Nyman, Nils Jonasson; bryggare; sid. 8, 9.

Nyström, Carolina Margaretha, f. *Westman*; sid. 73, 74, 93.

Nyström, Fredrik; kapten vid stadsvakten i Stockholm; sid. 23, 74, 75, 83, 93,

Oldenburg, Carl Ernst; hovgulddragare, stadsmajor; sid. 182—194.
Olaenburg, Frans Ernst; gulddragareålderman; sid. 178—182.

Ridderstolpe, Gustaf; friherre, hovmarskalk; sid. 163, 165, 171, 176.

Ridderstolpe, Jeanette, f. *Müller*; friherrinna; sid. 163—166, 176.

Rooth, Carl Anders; assistent i Politie-kollegium, skald; sid. 86—88.

- Stenborg, Carl*; hovsekreterare, teaterdirektör; sid. 11—14.
- Westin, Anders*; garvare; sid. 149, 150.
- Westin, Christina Elisabeth, f. Berghlyft*; sid. 120, 121, 130, 131.
- Westin, Fredrik*; professor, hovintendent, direktör för Konstakademien; sid. 152—159.
- Westin, Gustaf*; garvare; sid. 146—148.
- Westin, Henrik Laurentius*; landssekreterare, överintendent; sid. 150—152.
- Westin, Jacob Johansson*; garvareålderman; sid. 142—146.
- Westin, Johan d. ä.*; garvareålderman; sid. 115—130.
- Westin, Johan Johansson*; garvareålderman, stadsmajor; sid. 131—140.
- Westin, Lorens*; generalkonsul och chargé d'affaires i Rio de Janeiro; sid. 140, 141.
- Westin, Maria Brita, f. Sontag*; sid. 117—119.
- Westman, Abraham Johansson*; bryggare, tobaksfabrikör; sid. 111—112.
- Westman, Abraham Lorensen d. y*; bryggareålderman; sid. 1, 2, 27—92.
- Westman, Abraham Lorensen d. ä.*; bryggare; sid. 28, 101—104.
- Westman, Anna Brita, f. Göding*; sid. 102—104.
- Westman, Carl*; antikvarisk bokhandlare, kommissarie; sid. 26, 27.
- Westman, Carl*; bryggare, traktör; sid. 23—26.
- Westman, Elisabeth, f. Westman*; sid. 28, 71, 75, 77, 80, 88, 92, 93.
- Westman, Erik Lorensen*; bagareålderman; sid. 104—108.
- Westman, Isaac*; bryggareålderman; sid. 51, 56, 60—62, 68, 88, 96—101.
- Westman, Johan Lorensen*; bryggare; sid. 108—110.
- Westman, Lorens Eriksson*; bryggare; sid. 6, 7.
- Westman, Lorens Lorensen d. y.*; bryggare; sid. 22, 23.
- Westman, Lorens Lorensen d. ä.*; bryggareålderman, rådman; sid. 17—21.
- Westman, Maria Charlotta, f. Gärner*; sid. 97—99.
- Westman, Nils Lorensen*; kapten vid Nylands regemente; sid. 95, 96.

Bil. I:

(Und) 1600-talet;

plm;

BRAHAM, 6. ISAAC,
1694, f. 1696,
e 1716. d. före 1716.

LORENZSON D. Å.,
f. d. 1795;
i Stockholm;
BRITA GÖDING.

f.
bagare
g. m.
HÄRH

1. ANNELENA f. 1747...; g. m. Iuldmästare 2:o) m ULRI	4. ABRAHAM, f. 1760, d. 1803; bryggare i Sthlm; g. m. CHRISTINA CATHARINA LAMPA.	a) 1. f. 1753, bagare g. m. A BRO
2. ANNA f. 1747...; g. m. JOHANNA JOHANNA	5. DANIEL, f. 1762, d. 1809; kamrer vid Nummerlotteriet; g. m. MAGDALENA WIER.	a) 2. f. 1757, bagare g. m. RE ÖLME
3. BRITA, f. 1747...; g. m. ANDERSON	6. ELISABETH, f. 1763, d. 1830; g. m. sin kusin ABRAHAM LORENZ- SON D. Y.	b) 3. f. 1761, bryggare
4. JOHAN f. 1745,	7. ANDERS, f. 1766, d. 18...; korpral vid Livhusarerna.	

Bil. II. Släkten Westin.

(De fyra första ätteleden.)

* a) 1.

garvareäld
g. n

** 1. CHRISTINA ELISABETH, f. 1774, d. 1850.	4. JOHAN JOHAN f. 1781, d. garvare i Sthlm, Borgerskapets g. m. sin kusin ULRICA WE 9 barn
2. LOVISA ULRICA, f. 1778, d. 1836, g. m. gross- handlaren ANTON BJURBERG.	5. ANN f. 1782, d. g. m. garvaren, EMANUEL EKE
3. MARIA CHRISTINA, f. 1779, d. 1840; g. m. 1:o över- fältläkaren SAMUEL FRÖLICH, 2:o borgmästaren AXEL FREDRIK GRANDELIOUS.	6. GUST f. 1783, d. grosshandlare i g. m. 4 barn

* Barnen voro 15, men blott

** Barnen 14, men tre dogo i

FESTIN,
1775;
i fattighus;
ELISABETH BRANDT.
r.

c) 5. ELISABETH,
f. 1775, d. 1846;
g. m. bryggaren ADOLF
FREDRIK LUNDH.
interi;

5. JACOB ULRIC,
f. 1803, d. 1865;
destillator och bryggare i Sthlm,
löjtnant vid Borgerskapets
kavalleri; g. m. ELISABETH
CAROLINA WALLINDER.
3 barn.

6. CARL AUGUST,
f. 1809, d. 1868;
tvålfabrikör i Norrköping.
7. CAROLINA BERNHARDINA,
f. 1811, d. 1884.

c) 6. ANDERS JOHANSSON D. Å.,
f. 1779, d. 1840;
garvare i Sthlm, kapten vid
Borgerskapets infanteri;
g. m. a) ANNA SOPHIA
WIJKMAN; b) CHRISTINA
ELISABETH WESTMAN.

a) 1. JOHAN ANDERS,
f. 1807, d. 1866.

a) 2. FREDRIK WILHELM,
f. 1809, d. 1834.

a) 3. SOPHIA ELISABETH
f. 1815, d. 18..

b) 4. HILDA CAROLINA
CHRISTINA,
f. 1823, d. 1887;
g. m. garvaren PER
HENRIK HESSELGREN.

c) 7. FREDRIK,
f. 1782, d. 1862;
hovintendent,
professor,
direktör för
Konstakademien.

b) 5. HENRIK LAURENTIUS
f. 1824, d. 1899;
landssekreterare,
överintendent;
g. m. MARGARET GIBSON.
5 barn.

b) 6. CONSTANTIA ELISABETH,
f. 1828, d. ;
g. m. a) skrädderiålder-
mannen CARL FREDRIK
SPÅNGBERG, b) kopisten
AXEL LEOPOLD FRYKHOLM.

CARL FORSSTRAND

De tre gracerna

Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. *Andra upplagan.* Med illustrationer.

Pris häft. 5 kr., inb. 8 kr.

Spåkvinnor och trollkarlar

Andra upplagan. Med illustrationer. Pris häft. 4:50, inb. 7:50. i främmande länder. Pris 2 kr.

Konung och adel

Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. *Andra upplagan.* Med illustrationer.

Pris häft. 4 kr., inb. 7 kr.

Linné i Stockholm

Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. *Andra upplagan.* Med illustrationer.

Pris häft. 4 kr., inb. 6:75.

Svenska Lyckoriddare

i främmande länder. Pris 2 kr.

Skeppsbroadeln

Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. *Andra upplagan.* Med illustrationer.

Pris häft. 4:50, inb. 7:25.

Köpmanshus i Gamla Stockholm

Nya bidrag till skeppsbroadelns historia. *Andra upplagan.* Med illustrationer.

Pris häft. 6 kr., inb. 10 kr.

